

ANALIZA UTJECAJA PANDEMIJE KORONAVIRUSA NA FINANCIJSKU POZICIJU JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE U FEDERACIJI BIH

mr. Gregor Jurišić,
viši suradnik za finansijska pitanja SOGFBiH
Sarajevo, 2022.

mr. Gregor Jurišić

**Analiza utjecaja pandemije koronavirusa na finansijsku poziciju
jedinica lokalne samouprave u Federaciji BiH**

Ova analiza je provedena i napisana poštujući načela i normative znanstveno-istraživačke i profesionalne prakse na temelju dostupnih informacija i podataka, pri čemu je kreirana na osnovu zakonskih propisa i standarda profesionalne struke, koji su važeći na dan izrade ove analize, te temeljem financijskih podataka, koji su bili dostupni na dan izrade analize.

Nijedan dio ove analize ne može se reproducirati, kopirati, objavljivati ili koristiti bez navođenja izvora.

Impresum

mr. Gregor Jurišić

Analiza utjecaja pandemije koronavirusa na financijski položaj jedinica lokalne samouprave u FBiH

Izdavač: Savez općina i gradova Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Urednik: mr. Vesna Travljanin

Recenzent: dr. Sead Kreso, prof. emeritus

Lektura: Indira Osmić

Grafičko oblikovanje i prijelom: Ideologija, Sarajevo

Štampa: Ideologija, Sarajevo

Tiraž: 30

Sarajevo, 2022.

ISBN:

CIP:

Sadržaj

1.	Uvod	5
1.1.	Metodologija	6
2.	Nadležnosti i uloga općina i gradova u suočavanju sa zdravstvenom, socijalnom i ekonomskom krizom	8
2.1	Kontekst: kronologija „korona“ krize u FBiH	9
2.2	Značaj uloge općina i gradova u FBiH u suočavanju sa „Korona“-krizom	10
2.2.1.	Na prvoj crti borbe s „coronom“: Općine i gradovi kao razina vlasti najbliža građanima	10
2.2.2.	Nadležnosti općina i gradova u Federaciji BiH za vrijeme stanja nesreće	11
2.2.3.	Nadležnosti općina i gradova u FBiH u zdravstvenom i socijalnom sektoru	12
2.2.4.	Instrumenti za poduzimanje ekonomskih odgovora i intervencija	15
3.	Aktivnosti i poduzete mjere općina i gradova	17
4.	Utjecaj na javne prihode jedinica lokalne samouprave u FBiH	19
4.1.	Determinante stupnja utjecaja „korona“-krize na financijsku poziciju jedinica lokalne samouprave u FBiH	20
4.2.	Utjecaj na ukupne prihode općina i gradova u FBiH	22
4.1.1.	Utjecaj na ukupne prihode proračuna pojedinačnih općina i gradova u FBiH- analiza uzorka	24
4.3.	Utjecaj na različite kategorije jedinica lokalne samouprave u FBiH	27
4.3.1.	Razvijenost	27
4.3.2.	Broj stanovnika	29
4.4.	Utjecaj na pojedinačne komponente prihoda lokalne razine vlasti	30
4.5.	Prihodi od neizravnih/indirektnih poreza	32
4.6.	Prihodi od poreza na dohodak	35
4.7.	Porez na imovinu	37
4.8.	Neporezni prihodi	41

4.9.	Potpore i transferi viših razina vlasti	46
4.9.1.	Transferi iz proračuna FBiH kao dio MMF-ovog aranžmana	51
5.	Utjecaj na javnu potrošnju općina i gradova	56
5.1	Struktura javne potrošnje lokalne razine vlasti u FBiH	56
5.2	Utjecaj na ukupnu potrošnju lokalne razine vlasti u FBiH	58
5.3.	Utjecaj na potrošnju lokalne razine na pojedinačne funkcije	61
5.4.	Utjecaj na potrošnju pojedinačnih jedinica lokalne samouprave	62
6.	Efekt škara: Rezanje suficita i finansijskog rezultata lokalne razine vlasti	65
7.	Zaključci i preporuke	68
8.	Literatura	74
	Baze podataka	75
ANEKS I:	Registar provedenih mjera općina i gradova u FBiH	76
ANEKS II:	Utjecaj korona krize na prihode od neizravnih/indirektnih poreza u svim općinama i gradovima u FBiH	98

Korištene skraćenice

BIH	Bosna i Hercegovina
BPKG	Bosansko-podrinjski kanton Goražde
FBIH	Federacije Bosne i Hercegovine
FSCZ	Federalni stožer civilne zaštite
GDP/BDP	Bruto društveni proizvod
HNŽ/K	Hercegovačko-neretvanska županija/kanton
JLS	Jedinice lokalne samouprave
KS	Kanton Sarajevo
K10/HBŽ	Kanton 10/Hercegbosanska županija
PDV	Porez na dodanu vrijednost
SBK	Srednjobosanski kanton
TK	Tuzlanski kanton
USK	Unsko-sanski kanton
ZDK	Zeničko-dobojski kanton
ZHŽ	Zapadnohercegovačka županija
ŽP	Županija Posavska

1. UVOD

Stanje nesreće uzrokovano izbijanjem pandemije „koronavirusa“ na području Federacije BiH u rano proljeće 2020. godine uzrokovalo je sveopću kaotičnost u dosadašnjem načinu funkcioniranja elementarnih životnih i gospodarskih tokova, privremeno promijenivši standardnu socioekonomsku i zdravstvenu paradigmu kompletnog društva. Ne ulazeći u pitanje opravdanosti nametnutih restriktivnih i represivnih mjera, koje samo po sebi izaziva brojne kontroverze, posebice u kontekstu koreliranosti s epidemiološkom situacijom i u kontekstu ljudskih prava i sloboda, ova situacija bez presedana je, svakako, imala znatan utjecaj i reperkusije na jedinice lokalne samouprave kao prvu liniju izloženosti vlasti građanima, kojima odgovaraju. S obzirom na blizinu i izravnost kontakta lokalnih vlasti s građanima i njihove nadležnosti u segmentu implementacije mjera zaštite, zdravstva i socijalnih usluga, služeći uvijek kao svojevrsna prva crta obrane, općine i gradovi u FBiH su odigrale signifikantnu ulogu u određivanju i implementaciji politika i mjera zaštite i ublažavanja i saniranja ekonomskih, socijalnih i zdravstvenih posljedica proglašenog stanja nesreće kao posljedice pojave „koronavirusa“ u FBiH, te prilagođavanja ovih politika i mjera lokalnim prilikama i okolnostima.

Elementarni cilj i svrha ovog ekstenzivnog analitičkog rada je jasno, precizno, temeljito, detaljno **ispitati i pružiti dubinski, ekspeditivni i temeljiti uvid u utjecaj pandemije „koronavirusa“ i posljedično proglašenog stanja nesreće na jedinice lokalne samouprave u FBiH**, na njihovu financijsku poziciju, njihove aktivnosti tijekom novonastalih okolnosti, odgovore na izazove, s kojima su se susretali u pogledu ekonomskih, socijalnih i zdravstvenih efekata na lokalno stanovništvo, te, svakako, kvalitetne prakse općina i gradova u suočavanju s izvanrednom situacijom.

Ovaj analitički rad usmjeren je na nekoliko izrazito relevantnih ciljeva:

1. demonstrirati važnost lokalnih vlasti u FBiH u suočavanju s izazovima zdravstvene, socijalne i ekonomske dimenzije krize nastale kao rezultat pandemije „koronavirusa“;
2. identificirati i elaborirati ključne kanale i načine utjecaja pandemije koronavirusa na jedinice lokalne samouprave u FBiH, primarno putem konfiguracije njihovih nadležnosti u segmentima asociranim s pandemijom
3. identificirati ključne segmente utjecaja zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih posljedica pandemije „koronavirusa“ na financijsku poziciju općina i gradova u FBiH;
4. procijeniti i identificirati razmjer i intenzitet utjecaja krize na pojedinačne ključne komponente prihoda lokalne razine vlasti, posebice one najizloženije fluktuacijama uzrokovanih koronakrizom
5. detektirati razmjer utjecaja na obim i strukturu potrošnje lokalne razine vlasti iz vizure ekonomske i funkcionalne klasifikacije
6. procijeniti eventualnu različitost utjecaja na pojedinačne općine i gradove sukladno njihovim razvojnim ili populacijskim karakteristikama
7. apostrofirati najznačajnije poduzete aktivnosti, mjere i prakse općina i gradova u suočavanju s novonastalim okolnostima.

Posebno težište će biti stavljeno na financijski utjecaj na ionako krhke i fragilne proračune općina i gradova FBiH, koje je „koronakriza“ dovela u stanje financijske napetosti, izloženosti i ranjivosti fiskalnim presijama. Naime, uslijed evidentnog pada zaposlenosti uzrokovanog masovno nametnutim rigoroznim restrikcijama i obustavama poslovanja u enormnom broju gospodarskih djelatnosti, i posljedično, pada naplate poreza na dohodak, kao i pada potrošnje, koji je neminovno rezultirao drastičnim smanjenjem naplaćenog PDV-a i ostalih neizravnih poreza, općinski i gradski proračuni bilježe frapantan pad poreznih prihoda. Određene aktivnosti ublažavanja negativnih ekonomskih posljedica stanja nesreće lokalnim gospodarskim subjektima koje su JLS samoinicijativno poduzimale poput različitih oslobođanja od naplate komunalnih taksi ili zakupnina će, svakako, rezultirati i kontrakcijom neporeznih prihoda. Istovremeno, s obzirom na definirane nadležnosti jedinica lokalne samouprave u segmentu zdravstva i socijalne skrbi, novonastala situacija je nametnula lokalnim vlastima dodatne obveze i, automatski, dodatne izvanredne troškove, pretežito u segmentu zdravstvenih i socijalnih izdataka, ali i intervencijske u segmentu ekonomske pomoći lokalnom gospodarstvu, što je, svakako, pojačalo intenzitet i iznose lokalnih rashoda.

Ova novonastala diskrepancija između neočekivanog smanjenja prihoda i izvanrednog povećanja rashoda uslijed novonastalih dodatnih obveza, u financijskoj terminologiji poznata kao „efekt škara“, produbila je ionako ozbiljne financijske poteškoće lokalne samouprave u FBiH, s neizvjesnim izgledima oporavka od ovog financijskog šoka.

Uz poprilično nepovoljnu i nezavidnu financijsku poziciju općina i gradova FBiH, „korona-kriza“ je, svakako, imala devastacijske efekte na lokalne proračuna, dovodeći na taj način financijsku krvnu sliku lokalne samouprave u FBiH u još uže financijske i fiskalne kapacitete. Ove činjenice će, svakako, odrediti financijsku poziciju lokalne samouprave u FBiH u narednom razdoblju i trebale bi se uzeti u obzir pri definiranju budućih ekonomskih politika u FBiH, koje imaju reperkusije na razinu lokalnog razvoja i kvalitetu lokalnih javnih usluga.

1.1. Metodologija

Metodološka receptura u ovom istraživačkom radu bazirana je na ekspeditivnoj kombinaciji kvantitativno-analitičkih i elaborativnih elemenata, pri čemu se razmjer utjecaja zdravstvene, socijalne i ekonomske dimenzije *korona-krize* analizira iz perspektive cjelokupne lokalne razine vlasti u FBiH, ali i iz perspektive utjecaja na pojedinačne općine i gradove.

Prvo se demonstriraju razlozi i modusi na koje korona-kriza ima efekte na lokalnu razinu u FBiH, što se primarno reflektira funkcijama i nadležnostima općina i gradova u FBiH u segmentima najneuralgičnijih u kontekstu korona-kriza kao što su zdravstvo, civilna zaštite, socijalna zaštita i ekonomski instrumentarij. Svakako da je stupanj i razmjer utjecaja zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih reperkusija pandemije koronavirusa i posljedičnih restrikcija na jedinice lokalne samouprave uvjetovan razmjerom nadležnosti i financiranja te funkcije iz lokalnog proračuna, što je ilustrirano udjelom financiranja lokalne razine vlasti u ukupnoj potrošnji na pojedinu funkciju, te udjelom potrošnje na tu funkciju u ukupnoj potrošnji lokalne samouprave u FBiH.

Utjecaj zdravstvene, socijalne i ekonomske dimenzije pandemije koronavirusa na sveu-

kupnu lokalnu razinu vlasti u FBiH analizira se postotnom promjenom glavnih komponenti konsolidiranih prihoda i rashoda lokalne razine vlasti u FBiH u vremenskom okviru prve polovine (1.1.-30.6.) 2020. godine, tijekom kojeg je pandemijsko stanje nesreće kulminiralo, u odnosu na referentno isto razdoblje prethodne godine, tj. prvu polovinu 2019. godine, kao najreferentnijom bazom. Konsolidirani prihodi i konsolidirana potrošnja lokalne razine vlasti u FBiH obuhvaćaju prihode, odnosno rashode i izdatke proračuna svih 80 jedinica lokalne samouprave u FBiH-64 općine i 16 gradova. Konsolidirani prihodi lokalne razine vlasti, čije se promjene u odnosu na referentno razdoblje prethodne godine pojedinačno analiziraju u ovom radu, obuhvaćaju prihode, čija naplata pretežito ovisi o gospodarskim djelatnostima i tendencijama najpogođenijim restriktivnim obustavama ekonomskih aktivnostima pod egidom zaštite zdravlja: prihodi od neizravnih/indirektnih poreza, poreza na dohodak, poreza na imovinu, neporezni prihodi- posebno, prihodi od iznajmljivanja imovine, prihodi od administrativnih taksi i naknada, komunalnih taksi i naknada i prihodi od pružanja javnih usluga, te primljeni tekući i kapitalni transferi. Budući da su za prihode od neizravnih/indirektnih poreza i prihoda od poreza na dohodak, koji su najbolji pokazatelj dinamike gospodarskih tendencija zbog svoje uvjetovanosti potrošnjom i (ne)zaposlenošću kao barometrom ekonomske aktivnosti, dostupni mjesečni podaci, analiza promjene ovih prihoda provedena je u vremenskom okviru koji korespondira razdoblju proglašenog stanja nesreće u FBiH, od ožujka do svibnja 2020. godine u odnosu na ovo isto razdoblje prethodne 2019. godine.

Što se tiče utjecaja na javnu potrošnju lokalne razine vlasti, analiza će se vršiti kompilacijom i obradom kvantitativnih konsolidiranih rashoda lokalne razine vlasti u FBiH iz vizure ekonomske i funkcionalne (COFOG) klasifikacije. Kod analize lokalnih rashoda po funkcionalnoj klasifikaciji težište je stavljeno na komponente rashoda relevantne za intervencije lokalnih vlasti uzrokovanih i asociranih s pandemijom kao što su već apostrofirane funkcije zdravstva, civilne zaštite, socijalne zaštite i ekonomskih poslova. Analogno tomu, analiza pojedinačnih komponenti lokalnih rashoda po ekonomskoj klasifikaciji fokusirana je na promjene transfera za socijalno-materijalnu zaštitu nezaposlenih osoba, beneficija za socijalnu zaštitu, subvencija privatnim poduzećima i poduzetnicima, transfera za zdravstvenu zaštitu, te javnih investicija i kapitalnih transfera u prvoj polovini 2020. u odnosu na prvu polovinu 2019. godinu, što su, također, rashodne komponente asocirane s ekonomskim, zdravstvenim i socijalnim posljedicama restrikcija.

Razmjer utjecaja pandemije na socio-ekonomsku i financijsku poziciju pojedinačnih općina i gradova procjenjivat će se temeljem kompilacije i ekstenzivne kvantitativne analize dostupnih polugodišnjih izvješća o izvršenju proračuna za razdoblje 1.1.-30.6.2020. godine na reprezentativnom uzorku od 30 općina i gradova u FBiH različitih i heterogenih regionalnih, kantonalnih, populacijskih, ekonomskih, razvojnih i fiskalnih karakteristika. Pritom se analiziraju promjene elementarnih komponenti pojedinačnih općinskih/gradskih prihoda i primitaka i rashoda i izdataka asociranih s pandemijom u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na isto referentno razdoblje 2019. godine, kako bi se precizno i temeljito demonstrirao razmjer i obrazac utjecaja na pojedinačne općinske i gradske prihode i rashode, te kako bi se identificiralo na koju komponentu prihoda je zabilježen najveći utjecaj. Financijsko-ekonomske kalkulacije su izvršene na temelju podataka prikupljenih iz dostupnih izvješća o izvršenju proračuna u razdoblju 1.1.-30.6.2020. godine sljedećih 30 općina i gradova: Grad Bihać, Općina Bosanska Krupa, Grad Cazin, Općina Ključ, Općina Sanski Most, Općina Odžak, Općina Orašje, Općina Banovići, Grad Gradačac, Općina Sapna, Grad Tuzla, Općina Kakanj, Općina Tešanj, Općina Zavidovići,

Općina Gornji Vakuf Uskoplje, Općina Kiseljak, Općina Kreševo, Općina Travnik, Grad Čapljina, Općina Čitluk, Općina Stolac, Grad Široki Brijeg, Općina Centar Sarajevo, Općina Hadžići, Općina Ilijaš, Općina Ilidža, Općina Stari Grad Sarajevo, Općina Trnovo, Općina Vogošća i Općina Tomislavgrad. Metodološki je značajno apostrofirati da se pri analizi pojedinačnih općinskih/gradskih proračuna analiziraju isključivo promjene prihoda i primitaka tekućeg razdoblja, što implicira da analizom nisu obuhvaćeni prenesena sredstva iz prethodne godine ili primici od zaduženja. Pritom je potrebno naznačiti da je pri analizi neporeznih prihoda poseban fokus stavljen na komponente čija je naplata asocirana s gospodarskim djelatnostima kojima je restrikcijama obustavljeno ili ograničeno poslovanje ili koje su predmet oslobođenja ili fiskalnih olakšica: zakupnine i naknade i takse od pružanja javnih usluga, koje obuhvaćaju komunalne takse i naknade, administrativne takse, te naknade za zauzimanje javnih površina, kojima su obuhvaćene i naknade za postavljanje reklama i naknade za zauzimanje javnih površina od kafića, restorana i ljetnih bašti.

2. Nadležnosti i uloga općina i gradova u suočavanju sa zdravstvenom, socijalnom i ekonomskom krizom

Globalna situacija bez presedana uslijed neočekivanog izbijanja pandemije „koronavirusa“, u medicinskim analizama službeno zabilježenog kao COVID 19, inficirala je globalni socioekonomski poredak početkom 2020. godine, primoravajući sve vlade, kako nacionalne, tako i lokalne, na konfrontaciju s izazovima „nove normalnosti“, kako se eufemistično okarakteriziralo kaotično stanje difuznog razuma uzrokovanog izazovima dosad nepoznatog razmjera. Izazvana masovna panika i nesnalaženje zbog pojave fenomena „koronavirusa“, ponajviše zbog postojanja brojnih nedoumica i nepoznanica oko ovog medicinskog noviteta, inducirala je stroge i restriktivne mjere zaštite i prevencije širenja „koronavirusa“, koje su podrazumijevale masovne obustave i zatvaranja bez presedana u ljudskoj povijesti, u globalnoj terminologiji famozno okarakterizirani kao lockdown. Lockdown mjere implementirane na svim razinama vlasti, pod parolom suzbijanja, prevencije i ograničavanja širenja novonastalog medicinskog fenomena COVIDa 19 podrazumijevala su različite restrikcije, represivne mjere i zabrane:

- Obustava nastave u predškolskim, školskim i visokoškolskim ustanovama
- Ograničavanje i zabrana kretanja i putovanja
- Obustava ili zabrana rada u pojedinim djelatnostima poput restorana, kafića, frizeraja, privatnih stomatologa, trgovačkih objekata osim onih koje se bave prodajom nužnih životnih namirnica, muzeji, kina...
- Zabrana održavanja javnih skupova i javnih okupljanja
- Obustava javnog prijevoza
- Obveza održavanja socijalne distance i obveza nošenja maski i rukavica
- Obvezne dezinfekcije

Implementacija naznačenih restrikcija i obustava je, naravno, prouzročila različite poremećaje i distorzije u socioekonomskom tkivu društava, što se primarno odnosi na smanjenje potražnje i proizvodnje i, posljedično, smanjenje potrebe za radnim mjestima, smanjenje

i usporavanje međunarodne razmjene i trgovine, ugrožavanje slobode kretanja i sigurnosti, dostupnosti obrazovnog sustava i ostale aspekte obustavljene ili naprosto stavljene na stand-by zbog krize zdravstvenog, socijalnog i ekonomskog karaktera.

2.1 Kontekst: kronologija „korona“ krize u FBiH

U kontekstu Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), mediji su izvijestili da je prvi slučaj „koronavirusa“ na teritoriji FBiH zabilježen 9.3. 2020. godine u Zenici¹, nakon čega je uslijedila preporuka Kriznog stožera Federacije BiH o neodržavanju javnih skupova², a ubrzo nakon toga i o obustavi nastave u osnovnim i srednjim školama i sveučilištima³, prvotno na 14 dana, što je naknadno prolongirano do daljnjeg. Uslijed razvoja situacije u smjeru izvješćivanja o rastu broja evidentiranih slučajeva oboljelih od „koronavirusa“ na teritoriji FBiH, Vlada Federacije BiH je na sjednici održanoj 16.3.2020. godine proglasila stanje nesreće uzrokovano pojavom „koronavirusa“ (COVID 19) na području FBiH, uz, između ostalih, odredbe da svi nadležni federalni organi, te federalni, kantonalni i gradski/općinski stožeri civilne zaštite stave na raspolaganje sve raspoložive resurse, koji će se koristiti na ugroženim područjima, te da svi rukovoditelji organa uprave i upravnih organizacija FBiH i kantona i gradskih/općinskih službi za upravu osiguraju provedbu naredbu nadležnih stožera civilne zaštite.⁴ Proglašenje stanja nesreće je bilo uvod u nametanje novih naredbi i restrikcija, koje su ubrzo uslijedile u FBiH, koje je moguće izdiferencirati u:

- **Higijensko-epidemiološke mjere:** dezinfekcija poslovnih prostora i sredstava javnog prijevoza, prilagodba načina rada šalterskih sala i rada s klijentima, zdravstveni nadzor i mjere karantene i samoizolacije (posebno za sudionike međunarodnog prijevoza); mobilizacija ljudstva, zdravstvenih djelatnika i medicinske i higijenske opreme; naredbe zdravstvenim djelatnostima; obveza nošenja zaštitnih maski...
- **Mjere ograničenja i zabrane:** zabrana kretanja mlađim od 18 i starijima od 65 godina; uvođenje policijskog sata; otkazivanje održavanja svih javnih skupova; obustava posjeta i izlazaka štićenika u ustanovama socijalne zaštite i KPZ; obustava rada frizera, kozmetičkih salona, igraonica, ugostiteljskih objekata, kina, muzeja, tržnica, trgovina (osim trgovina prehrambenih proizvoda, ljekarni, benzinskih postaja i ostalih nužnih trgovina), stomatoloških ordinacija⁵

Sveopći *lockdown* vitalnih ekonomskih tijekova proizvodne i uslužne djelatnosti zasigurno je izazvao definitivnu kontrakciju ekonomskih aktivnosti u FBiH, koja se manifestirala padom potražnje i ponude uslijed smanjenja i ograničenja proizvodnje i prekida lanaca opskrbe, posljedničnim smanjenjem broja uposlenih, smanjenom naplatom neizravnih poreza, primarno PDV-a ovisnog o obimu potrošnje, izravnih poreza, tj. poreza na dohodak, od kojeg su se pri-

¹ INSTITUT ZA ZDRAVLJE I SIGURNOST HRANE. Krizni štab: Prvi slučaj COVID-19 korona virusa registrovan u Zenici. 9. mart 2020. dostupno na: <https://inz.ba/krizni-stab-prvi-slucaj-covid-19-korona-virusa-registrovan-u-zenici/>. Pristupljeno: 10.6.2020.

² KLIX. BA. Krizni štab FBiH zbog koronavirusa ne preporučuje održavanje javnih skupova. 9.3.2020. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/krizni-stab-fbih-zbog-koronavirusa-ne-preporucuje-odrzavanje-javnih-skupova/200309043> Pristupljeno: 10.6.2020.

³ N1. Predložena obustava nastave u FBiH. 11.3.2020. <http://ba.n1info.com/Vijesti/a415461/Predlozena-obustava-nastave-u-FBiH.html>. Pristupljeno: 10.6.2020. godine

⁴ VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE. Odluka o proglašenju stanja nesreće uzrokovano pojavom koronavirusa (COVID 19) na području Federacije BiH. „Službene novine FBiH“, br. 21/2020

⁵ Detaljne naredbe Federalnog stožera civilne zaštite dostupne na stranici Vlade FBiH na sljedećem linku: http://fbihvlada.gov.ba/bosanski/aktuelno_v2.php?akt_id=8426. Pristupljeno: 10.6.2020. godine

hodi smanjili kao izravna posljedica smanjenja broja uposlenih, i poreza na dobit, uslijed rapidnog smanjenja dobiti koju gospodarski subjekti, posebno mala i srednja poduzeća, nisu bili u mogućnosti ostvariti, te smanjenom naplatom neporeznih davanja (taksi i naknada).

Visoki računi *lockdowna* ispostavljeni su već početkom mjeseca travnja (3.4.) u vidu smanjenja broja uposlenih od 13.842 u odnosu na dan proglašenja stanja nesreće (16.3.)⁶, što je frapantno smanjenje od čak 2,6% u samo 16 dana. Najmanji broj uposlenih zabilježen je 5.5.2020. godine, kada je iznosio 507.607, što je za šokantnih 25.638 ili 4,8% manje u odnosu na 16.3. Ova slika je djelimice ublažena nakon popuštanja i ublažavanja restriktivnih mjera, tako da je trenutni broj uposlenih u FBiH 516.714, što je i dalje 17.769 ili 3,32% manje u odnosu na početak stanja nesreće. Projekcije sugeriraju da bi se pad gospodarske aktivnosti u FBiH mogao otjeloviti u vidu pada nominalnog GDP-a u FBiH za 4,3% u 2020. godini⁷, dok su proračuni samo od neizravnih/indirektnih poreza trpjeli smanjenje od čak 36,8% u aprilu i maju 2020. u odnosu na iste mjesece 2019. godine.⁸ Oporavak i daljnje prognoze po krvnu sliku ekonomije i javnih financija svih razina vlasti u FBiH uvjetovani su daljnjim razvojem situacije, kao i uspješnošću, efektivnošću i efikasnošću seta stabilizacijskih ekonomskih mjera implementiranih na svim razinama vlasti u FBiH.

2.2 Značaj uloge općina i gradova u FBiH u suočavanju s „Korona“-krizom

Općine i gradovi, koji reprezentiraju lokalnu razinu vlasti u FBiH, bile su na prvoj crti suočavanja s novonastalom krizom, i stoga su bile primorane promptno razviti mehanizme za suočavanje s izazovima zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih posljedica stanja nesreće proglašenog uslijed pandemije „koronavirusa“ u FBiH.

2.2.1. Na prvoj crti borbe s „coronom“: Općine i gradovi kao razina vlasti najbliža građanima

S obzirom na decentraliziranost kao jednu od elementarnih karakteristika strukture vlasti u FBiH, kao i mehanizama djelovanja u stanjima nesreće i ostalim kriznim situacijama, federalne i kantonalne vlasti nadležne su za definiranje i dizajniranje politika i mjera zaštite i odgovora na novonastalu situaciju, dok su općine i gradovi implementacijsko-operativna razina vlasti, zadužena za provedbu donesenih politika, naredbi i mjera suočavanja s „koronavirusom“, čime ostvaruju najizravniji kontakt s pogođenim stanovništvom.

Implementacijsko-operativna uloga općina i gradova u FBiH omogućava lokalnim vlastima najbolji uvid u potrebe lokalnog stanovništva i gospodarstva, stvarne razmjere situacije i izazova na terenu, posebno u smislu dostupnosti podataka o zdravstvenoj, socijalnoj i ekonomskoj slici na lokalnoj razini, kao i mogućnost detekcije i identifikacije najkritičnijih i najpogođenijih segmenata, u kojima je potrebno djelovati, i samim time, mogu prilagoditi mjere lokalnim prilikama i okolnostima. Određene jedinice lokalne samouprave su individualno, samostalno, samoinicijativno i neovisno o odlukama kantonalnih i federalnih tijela, poduzimale određene aktivnosti i poteze po pitanju mjera prevencija i zaštite stanovništva, poput instalacije javnih dozatora za dezinfekciju ruku ili dezinfekcijskih tunela u ranijim stadijima razvoja krize, te

6 Podaci Porezne uprave FBiH. Dostupno na: <http://www.pufbih.ba/v1/novosti/1774/porezni-obveznici-federacije-bih-u-periodu-janu-ar-mart-2020-uplatili-1280859055-km-direktnih-poreza-doprinos-a-taksi-i-naknada>. Pristup: 10.6.2020.

7 FEDERALNO MINISTARSTVO FINACIJA. Smjernice ekonomske i fiskalne politike FBiH za razdoblje 2021.-2023. Sarajevo: FMF, svibanj/maj 2020., p. 12

8 VLADA FBiH. Program ekonomske stabilizacije i oporavka FBiH 2020.-2021. Sarajevo: Vlada FBiH, 2020., p. 2

mjera potpore gospodarstvu i posrnulim gospodarskim subjektima, poput isplate minimalnih neto plaća radnicima, kojima je zabranjen, obustavljen ili onemogućen rad mjerama zabrane, u kasnijim stadijima. Poznavanje lokalnih kriznih točaka, te blizina izravnog kontakta lokalnih vlasti s građanima omogućava brzu, pravovremenu i promptnu reakciju, te, samim time, sprječavanja daljnje eskalacije krize.

2.2.2. Nadležnosti općina i gradova u Federaciji BiH za vrijeme stanja nesreće

Kako je već naznačeno, uslijed zakonom definiranih odnosa i konfiguracije nadležnosti između različitih razina vlasti u FBiH po pitanju proglašenja stanja nesreće, sve politike, odluke i naredbe donesene na federalnoj razini vlasti kao hijerarhijski najsuperiornijoj, što bi, u konkretnom slučaju, osim Vlade FBiH, podrazumijevalo i Federalni stožer civilne zaštite, se neminovno reflektiraju i na kantonalnu i lokalnu razinu vlasti, što, svakako, iziskuje dodatni angažman općinskih i gradskih vlasti i resursa. U difuznim i neizvjesnim situacijama proglašenja stanja nesreće, nadležnosti općina i gradova dobivaju dodatnu dimenziju, što se, *pro primo*, manifestira aktivacijom sustava civilne zaštite, kao općinskog/gradskog tijela, koje organizira, koordinira i implementira sve potrebne korake, mjere i aktivnosti u svrhu prevencije i ublažavanja opasnosti od nesreće, te otklanjanja i ublažavanja štetnih djelovanja i posljedica nesreća- u konkretnom slučaju, zaraze „koronavirusa“.

Kao jednu od elementarnih vlastitih nadležnosti jedinica lokalne samouprave (JLS) u FBiH *Zakon o načelima lokalne samouprave u FBiH* navodi „organiziranje, provođenje i odgovornost za mjere zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od elementarnih nepogoda i prirodnih katastrofa.“ Aditivno ovoj core definiciji jedne od izvornih funkcija lokalne samouprave u FBiH, funkcije i nadležnosti općina i gradova u FBiH dobivaju dodatnu dimenziju proglašenjem stanja nesreće, što je tretirano *Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća*, u kojem je naznačeno su nadležnosti općine i grada u ostvarivanju prava i dužnosti u oblasti zaštite i spašavanja:

1. donošenje odluke o organiziranju i funkcioniranju zaštite i spašavanja općine/ Grada i osigurava njeno provođenje u skladu s ovim zakonom i propisima kantona;
2. donošenje programa razvoja zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća općine/Grada;
- 3. planiranje i utvrđivanje izvora financiranja za izvršavanje poslova zaštite i spašavanja iz nadležnosti općine/ Grada;**
4. organiziranje operativnog centra civilne zaštite u općini/ Gradu, u skladu s ovim zakonom i osigurava njegovo funkcioniranje;
5. donošenje akata o osnivanju općinskog/gradskog stožera civilne zaštite, postavljenju komandanta i načelnika stožera i određivanje funkcija u općinskim /gradskim službama za upravu i službi civilne zaštite općine /Grada, čiji su nositelji po položaju članovi općinskog/gradskog štaba civilne zaštite;
6. donosi plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća općine/ Grada;
7. proglašava stanje prirodne i druge nesreće i naređuje upotrebu snaga i sredstava civilne zaštite, službi za upravu, privrednih društava i drugih pravnih lica sa pod-

ručja općine/Grada na prevenciji, ublažavanju i otklanjanju štetnih posljedica od prirodnih i drugih nesreća po ljude i materijalna dobra na području općine/Grada.

Evidentno je da ovako ustrojen sustav reakcije u slučaju proglašenja stanja nesreće pripisuje općinskoj/ gradskoj vlasti znatne nadležnosti, koje, očigledno, zahtijevaju angažman dodatnih financijskih sredstava, što je tijekom „korona“-krize, svakako, imalo znatan utjecaj i reperkusije na ionako oslabljenu financijsku poziciju općina i gradova u FBiH.

Uz ove zakonom definirane konvencionalne hodograme i obveze, prava i nadležnosti jedinica lokalne samouprave tijekom trajanja stanja nesreće, u konkretnom stanju nesreće prouzrokovanim pandemijom, Federalni stožer civilne zaštite (FSCZ), koji je, *de facto*, donosio sve krucijalne odluke u novonastaloj situaciji, je, odmah po proglašenju stanja nesreće, izdao naredbu općinskim/gradskim stožerima civilne zaštite da angažiraju sve formirane službe zaštite i spašavanja za medicinsku zaštitu, kao i druge raspoložive jedinice civilne zaštite i službe zaštite i spašavanja, s ciljem provođenja mjera i aktivnosti na sprječavanju i suzbijanju širenja zarazne bolesti „koronavirusa“, s naznakom za stavljanje na raspolaganje svih zaliha zaštitne opreme i materijalno-tehničkih sredstava za potrebe provođenja mjera u ove svrhe.⁹ Ubrzo nakon ovog je općinama i gradovima naređeno da angažiraju i mobiliziraju sve raspoložive materijale i snage iz odgovarajućih jedinica i službi za civilnu zaštitu, kao i snage i sredstva iz općinskih/gradskih higijensko-epidemioloških službi, javnih komunalnih poduzeća i lokalnih privrednih društava za intenzivnije provođenje higijenskih mjera odvoza smeća, čišćenja, pranja i dezinfekcije gradskih ulica, trotoara, javnih stepenica, trgova, parking prostora i ostalih popločanih javnih površina¹⁰, što su pojedine općine i gradovi i ranije, tj. prije ove naredbe, samoinicijativno provele.

O svim ovim poduzetim mjerama i aktivnostima lokalne vlasti su bile obvezne posredstvom operativnih centara civilne zaštite redovito informirati FSCZ, čime su općine i gradovi, ponovno zbog svoje uloge razine vlasti koja je najbližem i najizravnijem kontaktu sa stanovništvom, a samim time i u najpogodnijoj poziciji za izravni nadzor i monitoring zdravstvene i socijalne situacije, objektivno poslužile kao „oči i uši“ viših razina vlasti za uvid u realnu situaciju na terenu.

2.2.3. Nadležnosti općina i gradova u FBiH u zdravstvenom i socijalnom sektoru

Zbog prirode stanja nesreće uzrokovanog pandemijom „koronavirusa“, koja ima 3 međusobno povezane dimenzije: zdravstvenu, socijalnu i ekonomsku, neminovno su porasle potrebe za javnim uslugama u oblasti zdravstva i socijalnih usluga, povećavajući automatski i potrošnju svih razina vlasti u ovim segmentima. Budući da su zdravstvene i socijalne usluge, na koje je ova situacija efektivno najviše utjecala, djelimice nadležnost i funkcije jedinica lokalne samouprave u FBiH, povećana potreba za ovim javnim uslugama, koje pružaju općine i gradovi, u vremenima krize je naprosto neminovno povećala obveze lokalnih vlasti i, posljedično, njihovu potrošnju na zdravstvene djelatnosti i pružanje socijalnih usluga, što je još jedan od razloga signifikantne proaktivne uloge općina i gradova u suočavanju s izazovima novonastale zdravstvene i socijalne krize. Aktivno se angažirajući u procesima pružanja građanima zdravstvenih i socijalnih usluga, za koje su jedinice lokalne samouprave nadležne i koje one

9 FEDERALNI STOŽER CIVILNE ZAŠTITE. Naredba br. 12-40-6-148-2/2020 od 17.3.2020. godine.

10 FEDERALNI STOŽER CIVILNE ZAŠTITE. Naredba br. 12-40-6-148-20/2020 od 18.3.2020. godine.

financiraju, općinske i gradske vlasti i administracije su se isprofilirale u jednog od ključnih igrača tijekom proglašenog stanja nesreće i proliferacije novih izazova po pitanju zdravstva, socijalnih usluga i javnog reda i mira.

Segment zdravstvene zaštite, na koji se „korona“-kriza zbog svoje prirode najizravnije referirala i imala najevidentnije reperkusije, u FBiH je podijeljena nadležnost između Federacije BiH, kantona i jedinica lokalne samouprave, pri čemu se najveći dio javne zdravstvene zaštite financira putem zdravstvenog osiguranja, dok je proračunska potrošnja na zdravstvo dominantno orijentirana na investicijsko održavanje različitih ustanova zdravstvene zaštite i nabavu medicinske opreme. Što se konkretno tiče nadležnosti općina i gradova u FBiH u segmentu zdravstva i socijalnih usluga, ovu materiju tretiraju *Zakon o načelima lokalne samouprave u FBiH* i *Zakon o zdravstvenoj zaštiti u FBiH*, koji apostrofiraju da društvena briga za zdravlje na razini grada/općine obuhvaća *ocjenjivanje rada zdravstvenih ustanova i kvaliteta zdravstvenih usluga, kao i osiguranje financijskih sredstava za unapređenje njihovog rada i kvaliteta zdravstvenih usluga u skladu s potrebama stanovništva i mogućnostima jedinice lokalne samouprave*¹¹, što je navedeno i kao jedna od vlastitih nadležnosti jedinica lokalne samouprave¹².

Općine i gradovi u FBiH su nadležne za primarnu zdravstvenu zaštitu, koja, između ostalog, obuhvaća higijensko-epidemiološku zaštitu, praćenje zdravstvenog stanja stanovnika i provođenje mjera za zaštitu i unapređenje zdravlja stanovnika kao krucijalne i najkritičnije segmente u kontekstu zdravstveno-socijalne krize uslijed pandemije „koronavirusa“. Doma zdravlja, kao zdravstvenu ustanovu, koja je inkarnacija i implementator primarne zdravstvene zaštite stanovništvu određenog područja, osniva općina/grad i financijska sredstva za njegovo funkcioniranje se osiguravaju iz općinskog/gradskog proračuna, pri čemu općinske/gradske vlasti imenuju upravni odbor i direktora doma zdravlja, koji odgovaraju općini/gradu za rezultate rada doma zdravlja, podnoseći redovito jednogodišnje izvješće o poslovanju doma zdravlja.¹³ Jedinice lokalne samouprave svoje nadležnosti u djelatnosti primarne zdravstvene zaštite mogu realizirati i osnivanjem ambulanti kao dijelom doma zdravlja, lječilišta, ustanove za zdravstvenu njegu u kući i apoteke/ljekarni.

Socijalne usluge i zaštita predstavljaju jednu od enormnih komponenti širokog dijapazona nadležnosti i funkcija jedinica lokalne samouprave u FBiH, što je posebice došlo do izražaja tijekom svih faza stanja nesreće uslijed pandemije „koronavirusa“. S obzirom na fragmentiran, neusklađen i preklapajući sustav nadležnosti u oblasti socijalne zaštite, koji je, osim krovnim federalnim *Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom* reguliran i s 10 pojedinačnih kantonalnih zakona, raspodjela nadležnosti u segmentu socijalne zaštite između kantona i općina/gradova nije adekvatno diferencirana i samim time, nije ni sasvim jasna i opseg lokalnih socijalnih usluga često varira u ovisnosti od kapaciteta općine/grad. Nejasna raspodjela nadležnosti često ostavlja otvorenim prostor za različito delegiranja i nametanje dodatnih nadležnosti općinskim/gradskim administracijama bez adekvatnog prijenosa sredstava za izvršavanje tih nadležnosti, što je posebno izraženo u segmentu socijalnih usluga.

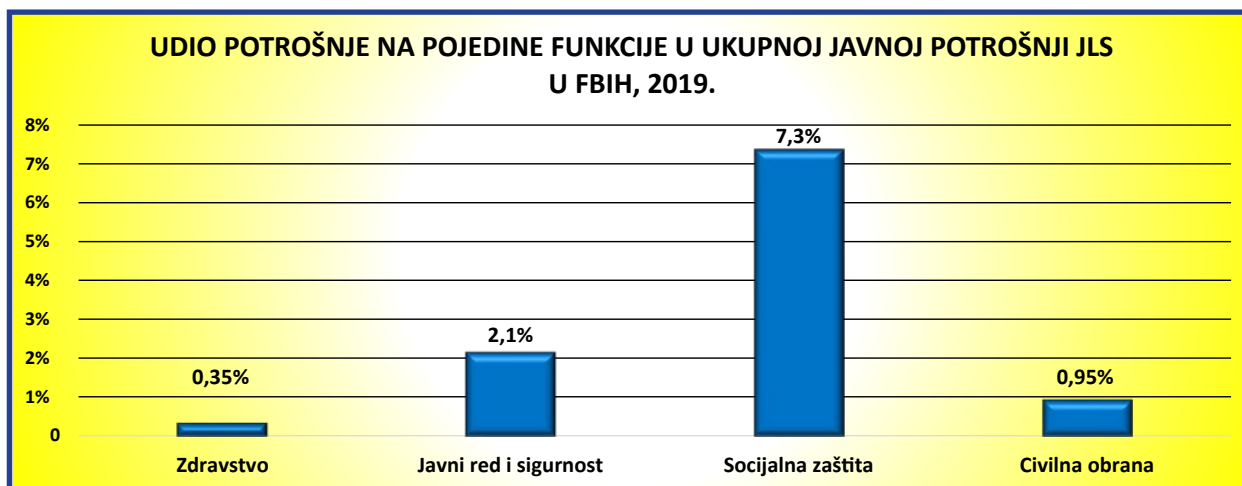
11 ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI U FBiH (ZOZZ). „Službene novine“, br. 46/2010 i 75/2013, čl. 14

12 ZAKON O NAČELIMA LOKALNE SAMOUPRAVE U FBiH. „Službene novine“, br. 49/06 i 51/09, čl. 8

13 ZOZZ FBiH, op. cit., čl. 33., 53., 62., 64., 83., 84. i 234.

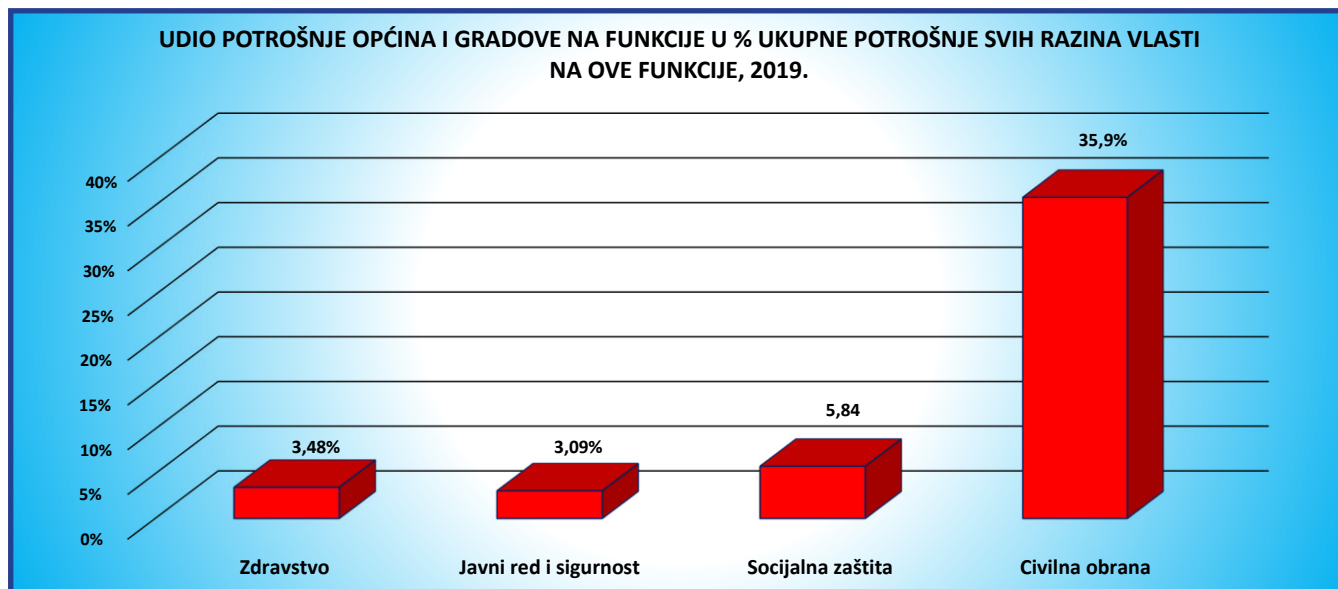
Svoje nadležnosti socijalne zaštite općine/gradovi predominantno realiziraju posredstvom centara za socijalni rad, čiji su osnivači i čije funkcioniranje se financira iz općinskih/gradskih proračuna, dok općine/gradovi, također, financiraju (dijelom ili u punom iznosu) jednokratnu ili višekratnu novčanu ili materijalnu pomoć socijalno-ugroženim kategorijama, starijima, djeci, boračkoj populaciji... U okviru ove uloge općina i gradova u pružanju socijalnih usluga i potpore najugroženijim kategorijama, lokalnim vlastima je tijekom trajanja kriznih okolnosti pružena vrlo galantna platforma za poduzimanje proaktivnih inicijativa za zaštitu socijalno ugroženog stanovništva i, samim time, ublažavanje socijalnih efekata i posljedica „korona“ krize, o čemu će detaljnije biti diskutirano u dijelu o konkretnim potezima i odgovorima općina i gradova na izazove novonastale situacije. Naime, jedna od nuspojava *lockdowna* je praktički potpuno onemogućavanje pristupa starijih od 65 godina i socijalno-ugroženih kategorija stanovništva vitalnim lancima opskrbe prehrambenim i higijenskim namirnicama, na što su mnoge općinske/gradske vlasti reagirale podjelom i dostavljanjem prehrambeno-higijenskih paketa pomoći ovim najizloženijim i najpogođenijim kategorijama stanovništva, te formiranjem i angažiranjem mobilnih timova, koji su dostavljali namirnice i pakete građanima, kojima je naredbama stožera zabranjeno ili onemogućeno slobodno kretanje. Također, potpuna obustava gospodarskih aktivnosti kao mjera prevencije širenja „koronavirusa“ inducirala je i znatan pad dohotka, što je dodatno pogoršalo položaj socijalno najugroženijih- neuposlenih, siromašnih, starijih i djece, koji su svi izravno ili neizravno pogođeni krizom uslijed pandemije i suočilo općine i gradove s rastućim potrebama za socijalnim uslugama. Mehanizam socijalnih novčanih i materijalnih isplata, kojim raspolažu lokalne vlasti i koje su mnogi općine i gradovi prakticirali tijekom novonastale situacije, predstavlja, u okviru kapaciteta JLS, adekvatan odgovor u smjeru ublažavanja ovih poteškoća i socijalnih posljedica stanja nesreće.

Kako je već apostrofirano, javne usluge, koje su se uslijed zdravstvene i socijalne krize izazvane pandemijom nametnule u fokus svih aktivnosti, poput zdravstva, socijalnih usluga, održavanja javnog reda ili civilne obrane većim ili manjim dijelom su nadležnost jedinica lokalne samouprave u FBiH. U ukupnoj javnoj potrošnji općinskih/gradskih proračuna, potrošnja na navedene 4 funkcionalne oblasti predstavlja oko 11% ukupne potrošnje lokalne razine vlasti u FBiH, pri čemu najveći udio, kako je evidentno na grafikonu 1., zauzima lokalna potrošnja na socijalnu zaštitu.

Grafikon 1. Udio potrošnje općina i gradova u FBiH na pojedine funkcije u ukupnoj potrošnji jedinica lokalne samouprave u FBiH u 2019. godini. Izvor: Izračun G. Jurišića temeljem podataka FMF

Opservirano u kontekstu sveukupne javne potrošnje svih razina vlasti u FBiH (federalne, kantonalne i lokalne) na zdravstvo, javni red i sigurnost, socijalne usluge i civilnu obranu, evidentno je da, od izloženih funkcija, najznačajniju ulogu općine i gradovi igraju u segmentu civilnu obrane- potrošnja općina i gradova na civilnu obranu predstavlja čak 35,9% potrošnje svih razina vlasti za ovu oblast. Općine i gradovi financiraju i relativno visok udio od skoro 6% ukupne potrošnje na socijalnu zaštitu u FBiH, 3,5% ukupne proračunske potrošnje na zdravstvo i 3,1% rashoda sa svrhom održavanja javnog reda i sigurnosti, što se, na lokalnoj razini, predominantno odnosi na poslove vatrogastva.

Grafikon 2. Udio potrošnje općinskih/gradskih proračuna na izabrane funkcije u % ukupne potrošnje svih razina vlasti na ove 4 funkcije u 2019. Izvor: Izračun G. Jurišića temeljem podataka FMF

Ergo, mnoge funkcije, koje se neminovno koriste i implementiraju za suočavanje sa zdravstvenom, socijalnom i ekonomskom krizom uslijed pandemije „koronavirusa“ i ublažavanje njenih efekata, su većim ili manjim dijelom nadležnosti općina i gradova u FBiH. Stoga, ova kriza je i u tom pogledu demonstrirala značaj jedinica lokalne samouprave u suočavanju s izazovima novonastale situacije.

2.2.4. Instrumenti za poduzimanje ekonomskih odgovora i intervencija

Za razliku od viših razina vlasti, kojima je, uslijed složenosti parlamentarne procedure, potrebno relativno dugo vremena za usvajanje seta ekonomskih mjera za spas gospodarstva i radnih mjesta, općinske i gradske vlasti mogu brzo i promptno reagirati mjerama olakšica i potpore posrnulim lokalnim poslovno-gospodarskim subjektima i pogođenim radnicima na teritoriju svoje lokalne zajednice. To se najbolje pokazalo kada su pojedine općine i gradovi u FBiH poput Općine Stari Grad i Grada Zenice već u prvom tjednu izbijanja stanja nesreće (16.3.-20.3.) poslovnim subjektima umanjili cijene zakupnina poslovnih prostora ili ih čak potpuno oslobodile plaćanja zakupnina ili kada su određene općine i gradovi, poput 4 JLS u Zapadnohercegovačkoj županiji, usvojile mjere isplate minimalne neto plaće pogođenim radnicima i prije nego što su usvojene ekonomske mjere na razini FBiH i kantona, regulirane tzv. „Korona“- zakonima.

Osim toga, na lokalnoj razini vlasti su zastupljena i određena neporezna davanja kao prihodi općinskih/gradskih proračuna, koja plaćaju poslovni subjekti, poput već spomenutih zakupnina za poslovne prostore, naknade za korištenje javnih površina ili komunalne naknade za istaknutu tvrtku. Takse i naknade ovog karaktera predstavljaju troškovno opterećenje poslovnim subjektima, posebice malim i srednjim poduzetnicima i obrtnicima, stoga općinske i gradske vlasti mogu privremeno osloboditi poslovne subjekte obveze plaćanja ovih davanja i na taj način im olakšati poslovanje u trenutačnim ekonomski teškim i neizvjesnim okolnostima, smanjujući im troškove poslovanja.

Također, s obzirom na nadležnosti u segmentu različitih programa dodjele i raspodjele transfera, grantova, poticaja i subvencija obrtnicima i malim i srednjim gospodarsko-poslovnim subjektima, općine i gradovi posjeduju izrazito širok dijapazon preciznih, konkretnih i snažnih instrumentalnih poluga izravne potpore, stimuliranja i stabilizacije, kojima mogu ciljano stimulirati navedene posrnule poslovne subjekte, čije je poslovanje izravno ili neizravno trpjelo teške obustave i zastoje uslijed nametnutih restriktivnih mjera zabrane. I iz ovog aspekta dolazi do izražaja nesumnjiva prednost lokalnih vlasti kao prve instance vlasti u najizravnijem kontaktu s građanima- naime, lokalne vlasti su u povoljnoj poziciji za pružanje potpore lokalnim gospodarskim subjektima zbog poznavanja lokalnih poslovnih i gospodarskih prilika, potreba i prioriteta, te posjedovanja obuhvatnijih baza podataka o lokalnoj uposlenosti, lokalnoj gospodarskoj i poduzetničkoj infrastrukturi i malim i srednjim poduzećima, koja posluju na teritoriju lokalne zajednice. Iz te pozicije je jednostavnije osigurati bolju i kvalitetniju ciljanost i usmjerenost lokalnih programa ekonomskih mjera i aktivnosti za oporavak i stabilizaciju obrtnika, malih i srednjih poslovnih subjekata i za očuvanje radnih mjesta.

U ovom kontekstu posjedovanja nadležnosti i instrumenata suočavanja s izazovima zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih posljedica „koronavirusa“, svakako je potrebno i neizostavno spomenuti različite programe poljoprivrednih poticaja i subvencija, koje općinske i gradske vlasti konvencionalno prakticiraju i u redovitim uvjetima, što je posebno relevantno u lokalnim zajednicama, u kojima prevladava ili je visok udio ruralnih sredina, gdje je primarni sektor poljoprivrede okosnica lokalnog gospodarstva. Uzevši u obzir činjenicu da je krizama inherentan moment neizvjesnosti, putem ovih programa općinama i gradovima je na dispoziciji izravno poticanje poljoprivredne proizvodnje na lokalnim poljoprivrednim gospodarstvima, što, svakako, daje jedan od ključnih doprinosa općem razvoju gospodarstva i, samim time, poboljšavanju ekonomske slike u kriznim vremenima. U konkretnom slučaju, mnoge općine i gradovi su za vrijeme trajanja proglašenog stanja nesreće znatno proširile razmjere svojih standardnih programa poljoprivrednih poticaja i masovno objavljivale javne pozive za dodjelu poticaja za nabavu repromaterijala i sjemena za proljetnu sjetvu.

3. Aktivnosti i poduzete mjere općina i gradova

Općine i gradovi kao prva crta obrane u smislu najizravnijeg suočavanja sa svim izazovima i posljedicama zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih dimenzija krize uzrokovane pojavom pandemije „koronavirusa“, te zbog svojih funkcija i razloga diskutiranih i detaljno elaboriranih u prethodnom poglavlju, neminovno su stavljene u poziciju hitne pripravnosti i dizajniranja promptnih mjera reakcije na novonastale izazove, kao i na njihove nuspojave. Reakcije su bile u okviru diskutiranih nadležnosti i instrumenata, koji su na dispoziciji općinskim i gradskim vlastima, pri čemu su, svakako, razmjeri reakcija i mjera varirale u ovisnosti od intenziteta i dinamike krize, kako u njenim različitim fazama, tako i u pojedinim JLS, te od raspoloživih kapaciteta općina i gradova, primarno financijskog karaktera.

U svjetlu reakcija i poduzetih aktivnosti lokalnih vlasti, prisutna je distinkcija između reakcija koje su rezultat naredbi viših razina vlasti, koje su sve općine i gradovi bili obvezni implementirati, što se, u prvom planu, odnosi na aktivnosti lokalnih stožera civilne zaštite, s jedne strane, te reakcija, koje su općine i gradovi samoinicijativno poduzimale i prilagođavale lokalnim prioritetima i potrebama, s druge strane.

Sve poduzete reakcije, aktivnosti i mjere općina i gradova u FBiH u smjeru prevencije i ublažavanja zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa moguće je, temeljem karaktera poduzetih mjera i ciljanih postignutih efekata, sistematizirati, izdiferencirati i klasificirati u 4 kardinalne kategorije:

- **Higijensko-sanitarne i zdravstvene mjere**
- **Mjere socijalne potpore**
- **Ekonomske mjere i fiskalne olakšice**
- **Poticaži za poljoprivredno-prehrambenu proizvodnju**

Implementacija prve skupine mjera se odnosi na cjelokupno stanovništvo jedne lokalne zajednice, dok su ostale kategorije aktivnosti i poteza predominantno ciljano orijentirane na pojedinačne najpogođenije i najizloženije skupine stanovništva poput socijalno-ugroženih, gospodarskih subjekata ili poljoprivrednika. Higijensko-sanitarne i zdravstvene mjere značajnije su implementirane u prvoj fazi proglašenog stanja nesreće i, u pojedinim slučajevima, neposredno prije proglašenja i orijentirane su prvenstveno na prevenciju i suzbijanje širenja zaraze virusom, što implicira sanitarno-zdravstvenu komponentu orijentiranu na ublažavanje i saniranje zdravstvenih posljedica, dok je u fokusu ostalih reaktivnih mjera saniranje i ublažavanje socijalnih i ekonomskih posljedica proglašenog stanja nesreće i same pandemije.

Preciznije konkretne mjere JLS u okvirima navedenih kategorija sistematizirane su na slici 1

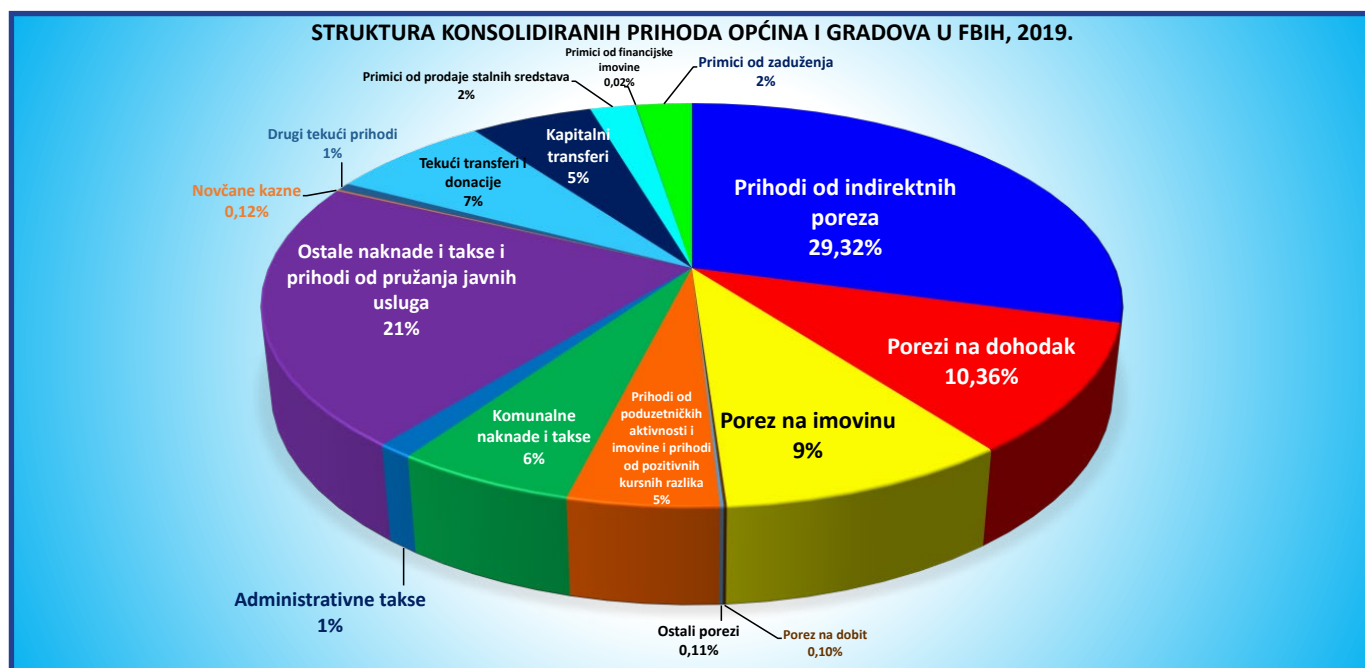

Slika 1. Mjere općina i gradova u FBiH za ublažavanje zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih posljedica pandemije koronavirusa. Izvor: Klasifikacija i elaboracija autora Gregora Jurišića

4. Utjecaj na javne prihode jedinica lokalne samouprave u FBiH

Sveopći *lockdown* definitivno je inducirao akutni ekonomski *slowdown*, što se primarno manifestiralo značajnim usporavanjem gospodarskih aktivnosti, koje su i ključna determinanta iznosa naplaćenih prihoda, kojima se pune proračuni i od kojih ovisi količina i kvaliteta pruženih javnih usluga. Stavljanje cjelokupne ekonomije u stand-by mode naprosto je rezultirao masovnim zakrećenjem priljeva različitih vrsta prihoda u proračune svih razina vlasti, a posebice lokalnih. Pojedine komponente njihovih prihoda su izravno ili neizravno vezane za neke od najizloženijih gospodarskih aktivnosti ili su izravno ovisni o kontaktu s građanima, što se prvenstveno odnosi na naplatu prihoda od pružanja javnih usluga koje neminovno zahtijevaju kontakt i prisustvo građana koji primaju javne usluge poput taksi na vjenčanja, taksi za ovjeru dokumenata i sl.

Najveći udio (49,11%) u izrazito heterogenoj strukturi prihoda jedinica lokalne samouprave u FBiH predstavljaju porezni prihodi, pri čemu se ističu neizravni porezi poput PDV-a i trošarina sa značajnim udjelom od skoro trećine ukupnih prihoda općina i gradova. Ova vrsta poreznih prihoda izravno ovisi o razini osobne potrošnje i stoga je posebno osjetljiva na fluktuacije i promjene u dinamici ekonomske aktivnosti. Obustava i restrikcije kretanja neminovno su uzrokovale pad potrošnje i, posljedično, pad naplate prihoda od PDV-a i akciza/trošarina, što je neminovno vodilo i do pada ovih prihoda u lokalnim proračunima. Također, u strukturi poreznih prihoda JLS primjetni su izrazito visoki udjeli prihoda od poreza na dohodak (10%) predominantno ovisnog o razini zaposlenosti, koja je pretrpjela rapidni pad tijekom proglašenog stanja nesreće, te poreza na imovinu (9%), čije su značajne komponente porez na promet nekretnina uvjetovan dinamikom aktivnosti na tržištu nekretnina koja je, također, zabilježila pad tijekom novonastalih okolnosti i porez na imovinu za posjedovanje motornog vozila.

Grafikon 3. Struktura konsolidiranih prihoda općina i gradova u FBiH, 2019. Izvor: Konstrukcija i obrada autora G. Jurišića temeljem podataka FMF

Impozantnu komponentu s udjelom od signifikantnih 34% predstavljaju neporezni prihodi općina i gradova, koji obuhvaćaju široku šaroliku paletu vlastitih lokalnih prihoda od komunalnih (6%) i administrativnih taksi i naknada (1%), preko prihoda od poduzetničkih aktivnosti i imovine (5%) i novčanih kazni (0,12%) do postotno dominantnih prihoda od pružanja javnih usluga, koji predstavljaju petinu (21%) lokalnih proračuna. Ova komponenta administrativnih i ostalih taksi i naknada i prihoda od pružanja javnih usluga predstavlja heterogen dijapazon, koji obuhvaća neporezna davanja kojima se financiraju neke elementarne javne usluge, kojima lokalna vlast zadovoljava javne potrebe građana poput taksi za ovjeravanje dokumenata, taksi za vjenčanja, naknade za zauzimanje javnih površina, naknade za zakup javnih površina od kafea, restorana, kioska i tržnica, naknade za reklame, naknade i kazne za parkiranje, naknade za korištenje podataka izmjere katastra i sve ostale pojedinačne takse i naknade regulirane općinskim/gradskim, ali i kantonalnim i federalnim propisima.

Evidentno je da su svi nabrojani prihoda najizravnije ovisni o dinamici gospodarske aktivnosti i učestalosti pružanja javnih usluga građanima (vjenčanja, izdavanja dokumenata i famozno, kolokvijalno poznato „vađenje papira“...), koja je u vrijeme *lockdowna* bila znatno rjeđa, što vrlo jasno i nedvosmisleno implicira enormni pad prihoda u općinskim/gradskim proračunima po ovom osnovu smanjenog priljeva.

Dodatni argument u prilog tezi rapidnog pada ove vrste prihoda u lokalnim proračunima je, svakako, i prethodno demonstrirana činjenica da su upravo na komunalnim taksama i naknadama, zakupninama za poslovne prostore i naknadama za zakup javnih površina najfrekventnije vršene intervencije u smjeru umanjivanja ili potpunog oslobađanja obveze plaćanja ovih nameta, s ciljem olakšavanja poslovanja i financijskog položaja izloženim i pogođenim poslovnim subjektima. Implementacija seta lokalnih ekonomskih mjera se, svakako, reflektirala na fiskalnom planu u vidu strmoglavog pada prihoda od neporeznih prihoda uslijed umanjivanja ili oslobađanja obveze plaćanja različitih taksi, naknada i zakupnina i paralelnog povećanja rashoda uslijed stimuliranja lokalnih gospodarskih subjekata isplatom minimalne plaće ili nekim drugim vidom potpore. Ove dvije simultane tendencije kreirale su kratere većih razmjera u lokalnim proračunima putem tzv. „efekta škara“, koji podrazumijeva istovremeno smanjenje prihoda i povećanje rashoda.

4.1. Determinante stupnja utjecaja „korona“-krize na financijsku poziciju jedinica lokalne samouprave u FBiH

Konsenzualna je tvrdnja da je „korona“ kriza u svim svojim manifestnim oblicima: zdravstvenom, socijalnom i ekonomskom, imala znatne negativne reperkusije na socioekonomsku i financijsku poziciju jedinica lokalne samouprave u FBiH. Međutim, uzevši u obzir i različit socioekonomski i administrativno-regulatorni položaj i okvir pojedinih općina i gradova, moguće je okvalificirati da je „korona“ kriza imala asimetričan i neujednačen intenzitet utjecaj na pojedinačne općine i gradova- neke općine/gradovi su više, a neke manje pogođene.

U tom kontekstu, moguće je identificirati nekoliko ključnih faktora, koji određuju koliki je stupanj i intenzitet utjecaja krize i posljedično proglašenog stanja nesreće na prihode i rashode lokalnih proračuna:

- **Stupanj decentraliziranosti i opseg javnih usluga lokalnih zajednica u segmen-**

tu zdravstva i socijalne politike podrazumijeva već elaborirani opseg nadležnosti i funkcija općina i gradova u ova 2 segmenta najrelevantnija za novonastale okolnosti. Iako sve općine i gradovi imaju određene funkcije i nadležnosti u pitanjima zdravstvene potrošnje i socijalne zaštite, ipak postoje različitosti u širini spektra tih usluga. Ove razlike uvjetovane su prvenstveno različitostima kantonalnih regulativa iz aspekta nadležnosti JLS između različitih kantona, ali i financijskim kapacitetima i mogućnostima općina i gradova. Sasvim je neminovno i logično da će JLS, koje imaju znatniji broj nadležnosti u zdravstvu i veći broj lokalnih zdravstvenih ustanova imati veće povećanje troškova. Također, JLS, koje imaju veće financijske mogućnosti pružiti potporu domovima zdravlja i socijalno osjetljivim skupinama građana bilježit će veći porast ove vrste rashoda.

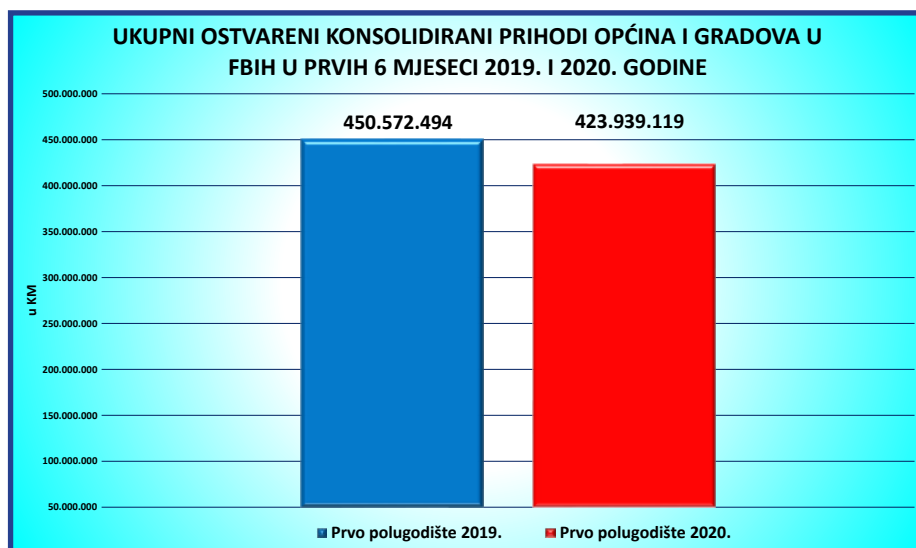
- **Struktura prihoda općinskih/gradskih proračuna- ovisnost JLS o prihodima uvjetovanim fluktuacijama u ekonomskim aktivnostima-** Općine i gradovi s većim udjelom prihoda od neizravnih/indirektnih poreza, koji ovise od razine potrošnje, prihoda od poreza na dohodak, koji ovise od broja uposlenih, te neporeznih davanja izravno ovisnih o razini ekonomske aktivnosti poput komunalnih naknada za istaknutu tvrtku/firmu ili naknada za zauzimanje javnih površina, svakako su osjetljivije na usporavanja i padove u ekonomskim aktivnostima. Samim time, uslijed restrikcija u kretanju, što je induciralo izrazito jak pad potrošnje tijekom stanja nesreće, te kompletne obustave ekonomskih aktivnosti, posebno u djelatnostima hotelijerstva i ugostiteljstva, trgovine, prerađivačkih aktivnosti i ostalih uslužnih djelatnosti, kao i uslijed posljedičnog enormnog smanjenja broja uposlenih u izrazito kratkom razdoblju, općine i gradovi, koje imaju veći udio navedenih prihoda u strukturi prihoda svojih proračuna pretrpjele su veći nagli fiskalni šok strmoglavog smanjenja prihoda tijekom stanja nesreće. Dakle, što je veći udio prihoda od neizravnih poreza, poreza na dohodak ili neporeznih davanja ovisnih o ekonomskim aktivnostima u strukturi općinskih/gradskih prihoda, veća je izloženost općine/grada smanjenju prihoda u trenutačnoj situaciji.
- **Broj uposlenih s prijavljenim prebivalištem na teritoriju JLS-** kako je već u prvom poglavlju apostrofirano, obustava ekonomskih aktivnosti rezultirala je frapantnim masovnim smanjenjem broja uposlenih u FBiH. S obzirom da se porez na dohodak uplaćuje po principu mjesta prebivališta poreznog obveznika i da općinama i gradovima pripada minimalno 34,46% prihoda od poreza na dohodak uplaćenog na teritoriji jedinice lokalne samouprave, evidentno je da su prihodi od poreza na dohodak u pojedinom lokalnom proračunu izravno ovisni o broju uposlenih poreznih obveznika, koji ostvaruju dohodak. Samim time, što je više uposlenih s prebivalištem na teritoriju pojedine općine/grada, to će veći prihod od poreza na dohodak proračun te lokalne zajednice ostvariti. U općinama i gradovima, u kojima je zabilježen veći pad broja zaposlenih tijekom trajanja restriktivnih mjera, automatski se očekuje i veća izloženost lokalnih proračuna u smislu smanjenja priljeva prihoda od poreza na dohodak.
- **Financijska pozicija i proračunski saldo općine/grada prije izbijanja krize je,** svakako, jedna od kardinalnih odrednica intenziteta utjecaja „korona“ krize na općine i gradove, kako na fiskalnoj, tako i na sveopćoj socioekonomskoj agendi.

Općepoznato je da zdraviji finansijski temelji lakše apsorbiraju šokove. Općine i gradovi u FBiH, koji su ostvarili proračunski suficit u prethodnim godinama i koji su, samim time, u boljoj finansijskoj poziciji, svakako su u povoljnijoj poziciji u kontekstu reakcije na novonastale izazove pandemije „koronavirusa“, jer imaju dovoljno sredstava za amortizaciju negativnih fiskalnih šokova i više sredstava za potrošnju u svrhu ublažavanja posljedica. Vice versa, općinama i gradovima koji bilježe kronični ili čak i privremeni proračunski deficit su izazovi nastali pandemijom rezultirali izrazito jakim negativnim finansijskim udarom na lokalne proračune i ugrožavanjem općinske likvidnosti, dodatno produbivši agoniju ovih većinom nerazvijenijih lokalnih zajednica u maniri „soli na ranu“. Također, općine i gradovi s višim izdvojenim proračunskim rezervama su mogle te rezerve usmjeriti u sanaciju i prevenciju zdravstvene, socijalne i ekonomske krize.

- **Financijska potpora viših razina vlasti-** osim već spomenutog neujednačenog regulatornog tretmana jedinica lokalne samouprave između različitih kantona, prvenstveno u pogledu nadležnosti, među općinama i gradovima u FBiH se potencijalno javlja i neujednačen finansijski tretman općina i gradova u pogledu transfera, jer različite kantonalne vlade daju različite vrste i iznose finansijskih potpora i transfera jedinicama lokalne samouprave na njihovom teritoriju. Iznosi i vrsta finansijskih potpora viših razina su, svakako, jedna od ključnih odrednica načina na koji se općine i gradovi u FBiH nose s izazovima utjecaja „koronavirusa“ na socioekonomske i fiskalne aspekte njihove funkcionalnosti. Što su veće i pravovremenije finansijske potpore lokalnim vlastima iz federalnog i kantonalnih proračuna, kao i ostale vrste pomoći i potpore- često i u logističkom smislu-, to će lakše biti ublažiti intenzitet utjecaja na lokalne zajednice.

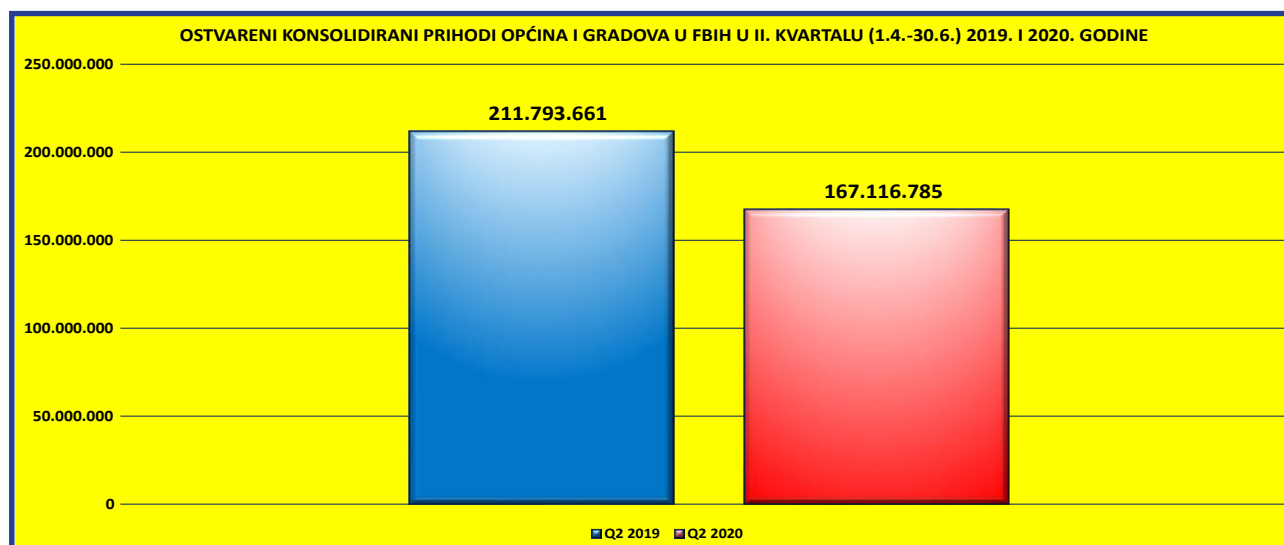
4.2. Utjecaj na ukupne prihode općina i gradova u FBiH

Budući da su, kako je u prethodnim segmentima demonstrirano, strukturno najveće komponente prihoda lokalnih proračunima izrazito osjetljive na promjene intenziteta i dinamike gospodarskih kretanja i, *ipso facto*, determinirane razinom gospodarske aktivnosti i naplate poreza, logički se nameće zaključak da je uslijed sveopće obustave došlo da pada sveukupnih prihoda općina i gradova u FBiH.

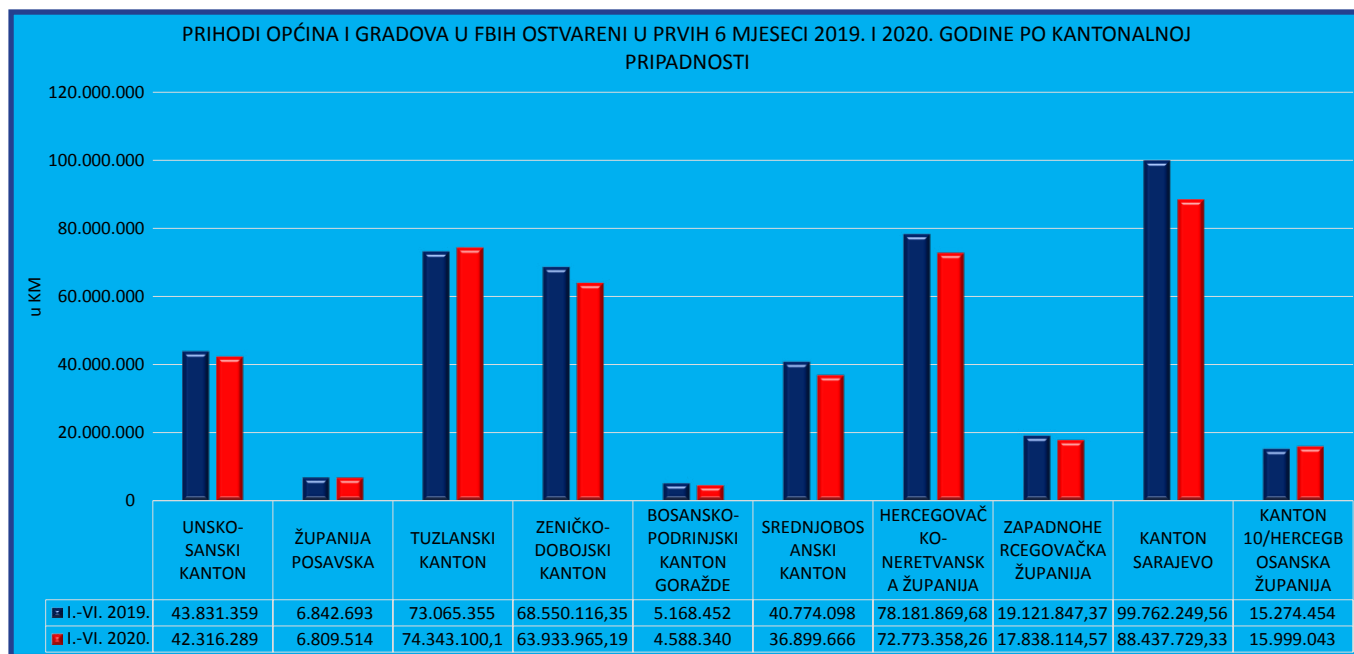
Grafikon 4. Ukupni ostvareni prihodi lokalne razine vlasti u FBiH u prvih 6 mjeseci 2019. i 2020. godine. Izvor: Konstrukcija autora prema podacima FMF

U razdoblju od 1.1. do 30.6. 2020. godine, **sveukupni konsolidirani prihodi jedinica lokalne samouprave u FBiH su smanjeni za 26.633.375 KM ili čak 5,91% u odnosu na isto razdoblje 2019.** godine, što je jasno vidljivo na grafikonu 4. Ukoliko se izvrši usporedba I. (siječanj-ožujak) i II. kvartala (travanj-lipanj) 2020. godine, moguće je konstatirati da su lokalni proračuni u II. kvartalu uprihodovali čak 89.705.549 KM ili enormnih 34,9% manje u odnosu na I. kvartal 2020. godine, što je čak trostruko više u odnosu na relativno umanjeње od 11% između prva 2 kvartala 2019. godine. Svakako je pogoršanje fiskalne krvne slike općina i gradova još izraženije, ukoliko se II. kvartal 2020., tj. razdoblje od 1.4. do 30.6. 2020. godine, koje obuhvaća eskalaciju vladavine restriktivnih mjera i obustave ekonomskog života u FBiH, usporedi s istim razdobljem prethodne godine, tj. II. tromjesečjem 2019. **Evidentno je da su lokalni proračuni u FBiH u naznačenom razdoblju ostvarili čak 21,2% manje prihoda u odnosu na isto razdoblje (1.4.-30.6.) 2019. godine,** što implicira da su u razdoblju od 3 mjeseca (travanj-lipanj) **lokalne vlasti u FBiH raspolagale s čak 44.678.876 KM manje za pružanje javnih usluga građanima u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.**

Grafikon 5. Ostvareni prihodi lokalne razine vlasti u FBiH u II. tromjesečju 2019. i 2020. godine. Izvor: Izračun Gregora Jurišića

Budući da određene komponente općinskih/gradskih prihoda poput poreza na dohodak ili različitih vrsta neporeznih prihoda specificirani kantonalnim regulativama, analitički je kuriozno opservirati utjecaj na lokalne prihode iz vizure klasifikacije općina i gradova po kriteriju kantonalne pripadnosti. Iz tog aspekta, zorno je vidljivo da **su najveće umanjeње prihoda u odnosu na referentno razdoblje 2019. godine pretpjele jedinice lokalne samouprave u Kantonu Sarajevo- 11,4%, Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde- 11,4%, te Srednjobosanskom kantonu-9,5%,** dok su JLS u Županiji Posavskoj i Kantonu 10/Hercegbosanskoj županiji čak ostvarile i skromni rast prihoda. Kod pada prihoda u jedinicama lokalne samouprave SBK i BPKG relativno većeg od pada u jedinicama lokalne samouprave u ostalim kantonima razloge je moguće tražiti u činjenici da su transferi općinama i gradovima u 2020. godini manji u odnosu na 2019. godinu, i to za 29% u BPKG i za 21%, dok je u ostalim kantonima ova komponenta prihoda znanto veća nego u prethodnoj godini.

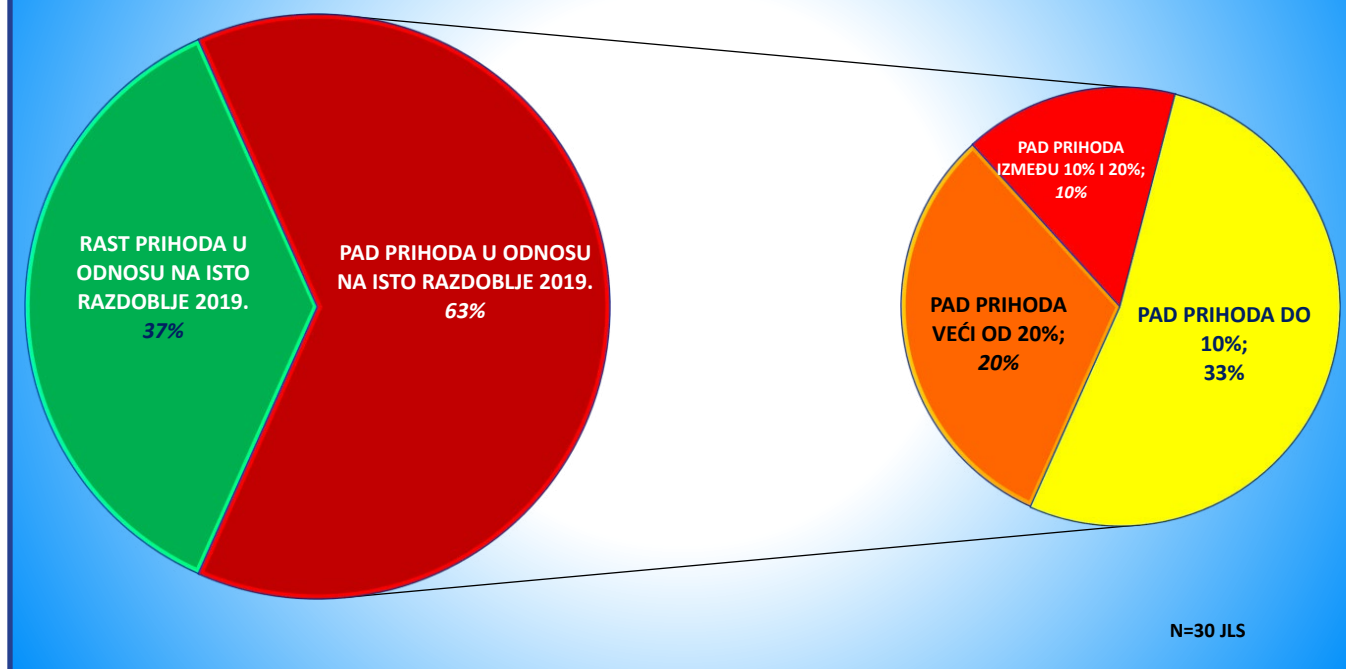
Grafikon 6. Prihodi općina i gradova u FBiH ostvareni u prvoj polovici 2019. i 2020. godine po kriteriju kantonalne pripadnosti. Izvor: Konstrukcija G.J. prema podacima FMF

4.1.1. Utjecaj na ukupne prihode proračuna pojedinačnih općina i gradova u FBiH-analiza uzorka

Stanje nesreće proglašeno uslijed pandemije koronavirusa i posljedične restriktivne mjere kao njegove nuspojave su, kako je već apostrofirano, imale asimetrične efekte na fiskalno-financijsku poziciju pojedinačnih općina i gradova u FBiH, što je, svakako, determinirano različitim faktorima kao što su dosadašnja financijska pozicija i fiskalni kapacitet pojedine JLS, struktura prihodovnog segmenta proračuna, intenzitet pogođenosti lokalnog stanovništva novonastalom situacijom i slično. U tom kontekstu, uvidom u proračune pojedinačnih općina i gradova moguće je sagledati razmjere utjecaja *korona-krise* na lokalnoj financijskoj mikro-razini i detektirati određene karakteristične trendove i korespondentne zaključke.

S ciljem jasnog i preciznog uvida o razmjerima utjecaja *korona-krise* na proračune pojedinačnih općina i gradova u FBiH, izvršena je analiza prihoda i primitaka tekućeg razdoblja temeljem dostupnih polugodišnjih izvješća o izvršenju proračuna za 2020. godinu na uzorku od 30 jedinica lokalne samouprave različitog stupnja razvijenosti, veličine proračuna, broja stanovnika i kantonalne pripadnosti. Financijsko-ekonomske kalkulacije su izvršene na temelju podataka prikupljenih iz dostupnih izvješća o izvršenju proračuna u razdoblju 1.1.-30.6.2020. godine sljedećih 30 općina i gradova: Grad Bihać, Općina Bosanska Krupa, Grad Cazin, Općina Ključ, Općina Sanski Most, Općina Odžak, Općina Orašje, Općina Banovići, Grad Gradačac, Općina Sapna, Grad Tuzla, Općina Kakanj, Općina Tešanj, Općina Zavidovići, Općina Gornji Vakuf Uskoplje, Općina Kiseljak, Općina Kreševo, Općina Travnik, Grad Čapljina, Općina Čitluk, Općina Stolac, Grad Široki Brijeg, Općina Centar Sarajevo, Općina Hadžići, Općina Ilijaš, Općina Ilidža, Općina Stari Grad Sarajevo, Općina Trnovo, Općina Vogošća i Općina Tomislavgrad. Analizirani su isključivo ostvareni prihodi i primici tekućeg razdoblja 1.1.-30.6.2020. godine, što implicira sredstva prenesena iz prethodnih godina nisu ukalkulirana pri usporedbi s referentnim polugodišnjim razdobljem 2019. godine.

PROSTOTCI OPĆINA KOJE SU ISKUSILE PROMJENE PRIHODA U PRVOJ POLOVINI 2020. GODINE
U ODNOSU NA ISTO RAZDOBLJE 2019. NA UZORKU OD 30 OPĆINA I GRADOVA U FBiH

Grafikon 7. Promjene prihoda lokalnih proračuna u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. na uzorku od 30 općina i gradova u FBiH. Izvor: Izračun i obrada G. Jurišića

Od 30 analiziranih jedinica lokalne samouprave, čak 63,3% analiziranih JLS je pretrpjelo smanjenje prihoda u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na isto referentno razdoblje 2019., od kojih je trećina (cca. 32%) tih JLS pretrpjela smanjenje prihoda veće od 20%, što je 20% od ukupnog broja analiziranih općina i gradova.

Preciznim i ekspeditivnim analitičkim seciranjem financijskih podataka 30 analiziranih općina i gradova moguće je konstatirati da je korona-križa u prosjeku negativno utjecala na pojedinačne lokalne proračune u prvoj polovini 2020. godine, s obzirom da su **sveukupni prihodi i primici općina i gradova u prosjeku umanjeni za 5,3% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine, pri čemu prosječni pad prihoda i primitaka pogođenih lokalnih proračuna iznosi visokih 12,7%.** Kao što je zorno vidljivo u tablici, najveći pad sveukupnih prihoda i primitaka tekućeg razdoblja u prvoj polovini 2020., veći od 20%, zabilježen je u proračunima Općine Trnovo (-34,4%), Općine Ilijaš (-25,7%), Općine Ilidža (-25,1%), Općine Travnik (-23,1%), Grada Bihaća (-22,2%), te Općine Kiseljak (-20,5%). Indikativno je da je **zajednička karakteristika većine nabrojanih najpogođenijih JLS izrazito visok pad neporeznih prihoda** (oko 30% ili veći u slučaju Grada Bihaća, te općina Ilidža i Ilijaš, te oko 40% u Općini Trnovo) u njihovim proračunima u analiziranim razdobljima, što **signalizira postojanje određene korelacije između intenziteta pada neporeznih prihoda i sveukupnih prihoda, kao i važnost komponente vlastitih neporeznih prihoda u njihovoj strukturi lokalnih proračunskih prihoda.** Pritom je, svakako, od krucijalne važnosti apostrofirati da su općine Trnovo i Ilidža zabilježili pad priljeva prihoda i primitaka ostvarenih u analiziranom razdoblju (1.1.-30.6.), ali su prenijeli akumulirana sredstva iz prethodnih godina, kako bi ih mogli koristiti. Općina Trnovo

je u svom izvršenju proračuna evidentirala 12.173.890 KM, a Općina Ilidža 18.525.392 KM nera-spoređenog viška prihoda iz prethodnih godina iz sredstava općeg fonda ili namjenskih sred-stava civilne zaštite, što je, svakako, ostavilo enorman fiskalni prostor i olakšalo ovim općinama financiranje izvanrednih neplaniranih troškova nastalih uslijed potrebe za ublažavanjem no-vonastalih izazova *korona-krise*. Generalno opservirajući, **jedinice lokalne samouprave, koje su akumulirale višak prihoda temeljem različitih vrsta izvora (sredstva općeg fonda, nam-jenska sredstva civilne zaštite...)** i koje nisu ranije koristila ta sredstva, su puno lakše pod-nijele negativni financijski udar na proračune nastao uslijed izazova *koronakrize*, jer su ova sredstva poslužila kao svojevrsni amortizer za apsorpciju negativnih fiskalnih šokova nastalih uslijed eskalacije nepredviđenih izvanrednih troškova.

OPĆINA/GRAD	PROMJENA UKUPNIH PRIHODA U I.-VI. 2020.
GRAD BIHAĆ	-22,2%
OPĆINA BOSANSKA KRUPA	16,5%
GRAD CAZIN	5,0%
OPĆINA KLJUČ	4,7%
OPĆINA SANSKI MOST	-1,1%
OPĆINA ODŽAK	6,4%
OPĆINA ORAŠJE	-5,3%
OPĆINA BANOVICI	-9,0%
GRAD GRAČANICA	3,2%
OPĆINA SAPNA	2,0%
GRAD TUZLA	2,7%
OPĆINA KAKANJ	-8,8%
OPĆINA TEŠANJ	-11,0%
OPĆINA ZAVIDOVIĆI	16,3%
OPĆINA GORNJI VAKUF USKOPLJE	-14,9%
OPĆINA KISELJAK	-20,5%
OPĆINA KREŠEVO	8,9%
OPĆINA TRAVNIK	-23,1%
GRAD ČAPLJINA	-10,7%
OPĆINA ČITLUK	6,2%
OPĆINA STOLAC	11,7%
GRAD ŠIROKI BRIJEG	-5,0%
OPĆINA CENTAR SARAJEVO	-4,4%
OPĆINA HADŽIĆI	-6,7%
OPĆINA ILIDŽA	-25,1%
OPĆINA ILIJAŠ	-25,7%
OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO	-7,6%
OPĆINA TRNOVO	-34,4%
OPĆINA VOGOŠĆA	-5,3%
OPĆINA TOMISLAVGRAD	-0,6%
UKUPNI PROSJEK	-5,3%
PROSJEČNI PAD	-12,7%

Tablica 1. Promjena prihoda i primitaka u proračunima 30 JLS u FBiH ostvarenih u razdoblju 1.1.-30.6.2020. godine u odnosu na isto razdoblje prošle godine. Izvor: izračun G. Jurišića

Kod općina i gradova poput Bosanske Krupe, Zavidovića, Stoca, Odžaka i Kreševa, koji su zabilježili povećanje ostvarenih prihoda i primitaka u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, indikativno je i veliko povećanje priljeva tekućih transfera, što indicira da je rast ukupnih proračunskih prihoda pretežito rezultat velikog povećanja uplaćenih tekućih transfera u njihovim proračunima.

4.3. Utjecaj na različite kategorije jedinica lokalne samouprave u FBiH

Cjelokupni fenomen *koronakrize*, u čijem su iskonskom nukleusu zdravstveni i ekonomski izazovi, koji, posljedično, sekundirani nametnutim represivnim mjerama, generiraju socioekonomske poteškoće koje se multipliciraju i na taj način devastiraju tkivo normalnosti svih aspekata života, ostavio je, djelovanjem svih ovih faktora, većinu lokalnih proračuna u značajnim fiskalnim poteškoćama (koprcanjima?), s oscilirajućim i neizvjesnim prihodima, pri čemu je razmjer utjecaja bio asimetričan. Kako bi se demonstrirala asimetričnost tog utjecaja, potrebno je analizirati utjecaj *koronakrize* na fiskalnu poziciju pojedinačnih skupina općina i gradova, stratificirane i klasificirane u različite vrste skupine kroz prizmu različitih kriterija kao što su stupanj razvijenosti, veličina općine/grada mjerena indikatorom broja stanovnika, te veličina lokalnog proračuna. Na ovaj način je moguće detektirati i identificirati određene trendove i tendencije utjecaja karakteristične za svaku skupinu, što omogućava formuliranje zaključaka o razmjeru i asimetričnosti utjecaja.

4.3.1. Razvijenost

Razvijenost općina i gradova u FBiH obuhvaća nekoliko socioekonomskih dimenzija, čije međudjelovanje utječe i determinira putanju kretanja kvalitete životnog standarda i blagostanja u određenoj lokalnoj zajednici. Samo postojanje nekoliko kategorija i stupnjeva razvijenosti jasan je i nedvosmislen pokazatelj nejednakosti razvoja, nepravednosti, te uvjetovanosti kvalitete života mjestom prebivališta što, svakako, aludira na latentnu diskriminaciju na administrativno-teritorijalnom osnovu.

Općine i gradovi u FBiH mogu se rangirati i kategorizirati po kriteriju razvijenosti, za što se konvencionalno koristi metodologija *Federalnog zavoda za programiranje* razvoja temeljena na izračunu indeksa razvijenosti jedinica lokalne samouprave koji implicira 5 indikatora: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stupanj zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu, stupanj obrazovanosti radne snage.¹⁴ Sukladno navedenim indikatorima, temeljem kojih je kompiliran indeks razvijenosti, jedinice lokalne samouprave u FBiH se klasificiraju u 5 skupina: I. skupina -izrazito razvijene, II. skupina- razvijene, III.skupina- Srednje razvijene, IV. Skupina- nerazvijene i V. skupina- izrazito nerazvijene.¹⁵ U analiziranom uzorku od 30 JLS, na čijim se izvršenjima proračuna analizira utjecaj restriktivnih mjera, zastupljeno je svih 5 navedenih kategorija:

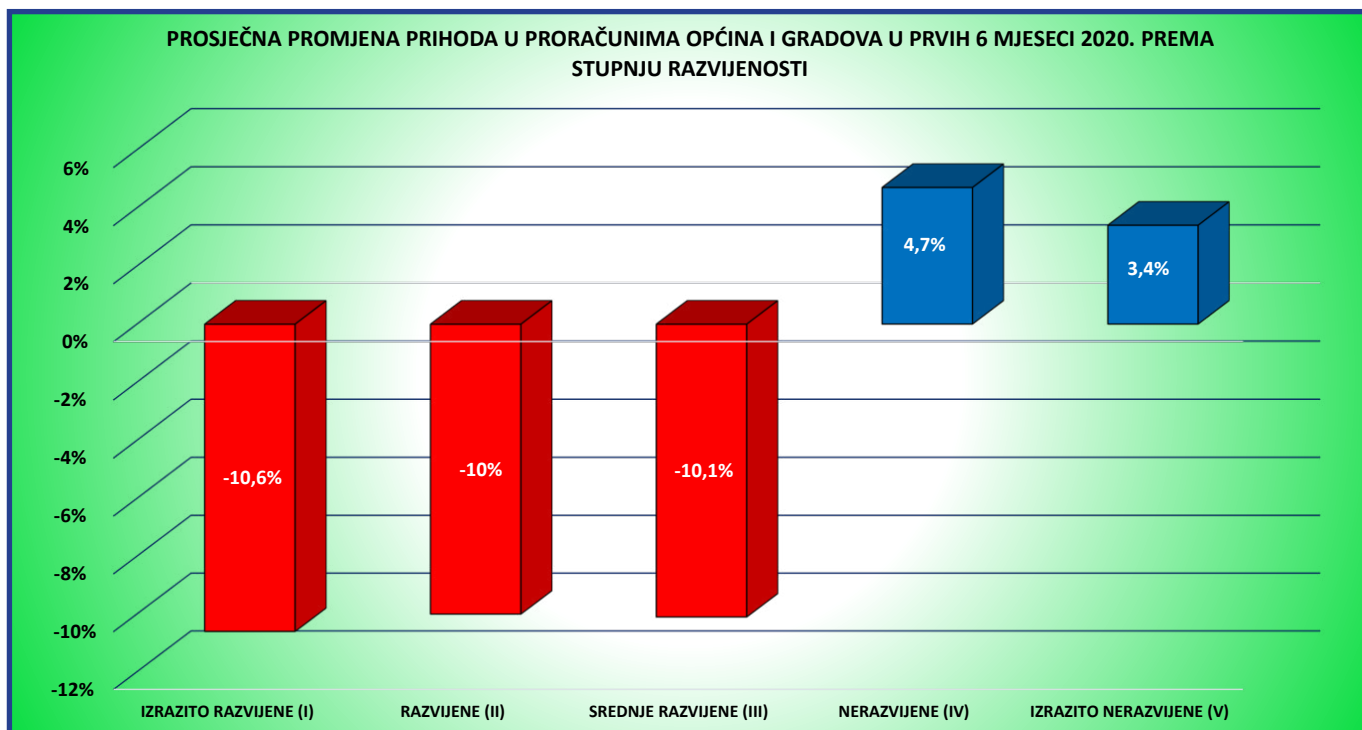
- Izrazito-razvijene (I.): Centar Sarajevo, Stari Grad Sarajevo, Ilidža i Vogošća
- Razvijene (II.): Grad Tuzla, Grad Široki Brijeg, Čitluk, Trnovo, Tešanj, Grad Bihać, Hadžići

¹⁴ FEDERALNI ZAVOD ZA PROGRAMIRANJE RAZVOJA. Socioekonomski pokazatelji po općinama 2019. Sarajevo: jun 2020., p. 3-4

¹⁵ Ibid.

- Srednje razvijene (III.): Banovići, Ilijaš, Grad Gračanica, Kakanj, Kreševo, Travnik, Kiseljak, Čapljina, Orašje
- Nerazvijene (IV.): Stolac, Zavidovići, Gornji Vakuf Uskoplje, Tomislavgrad, Bosanska Krupa, Odžak, Grad Cazin, Sanski Most
- Izrazito nerazvijene (V.): Ključ, Sapna

Ukoliko se uspoređi prosječni utjecaj restrikcija uslijed tzv. pandemije koronavirusa na prihode i primitke općina i gradova iz uzorka klasificiranih po kriteriju razvijenosti, evidentne su indikativne tendencije.

Grafikon 8. Utjecaj restrikcija uslijed pandemije koronavirusa na uzorak proračuna općina i gradova u FBiH u prvoj polovini 2020. u odnosu na prvu polovinu 2019. prema stupnju razvijenosti. Izvor: Izračun i analiza Gregora Jurišića

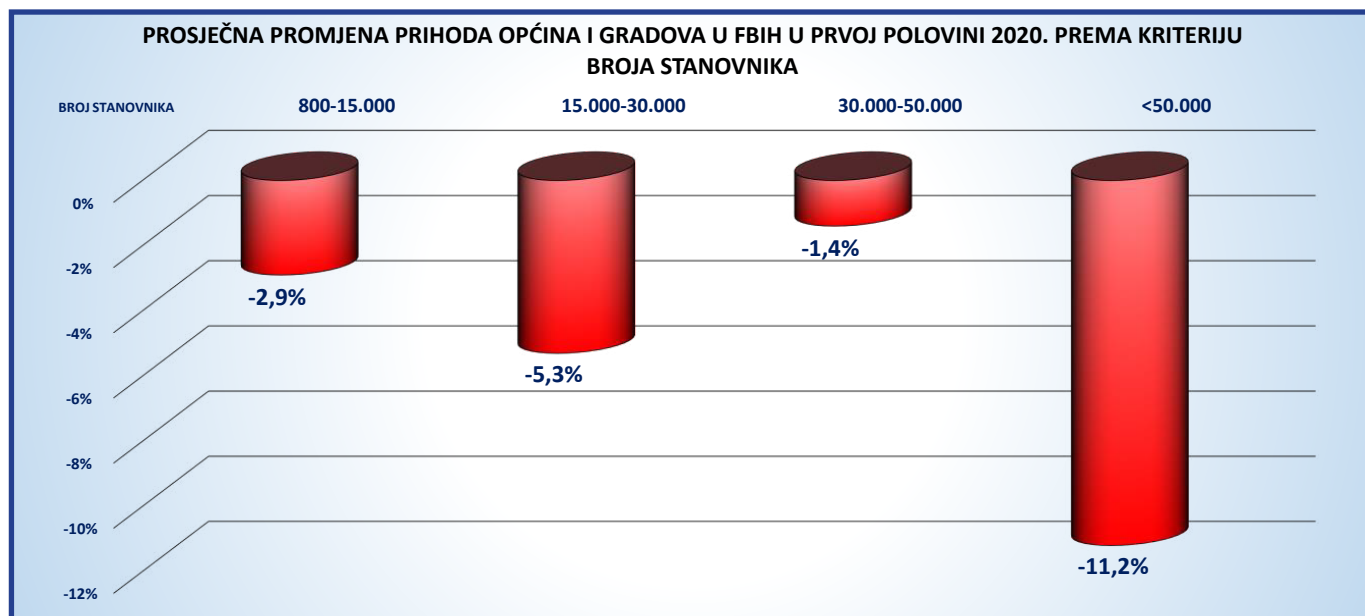
Podaci vrlo jasno i nedvosmisleno sugeriraju da su **zdravstvene, socijalne i ekonomske posljedice koronavirusa imale veći negativan utjecaj na razvijenije općine i gradove**—naime, **izrazito razvijene općine i gradovi u uzorku su u prvoj polovini 2020. godine pretrpjele prosječni pad prihoda od visokih 10,6% u odnosu na isto razdoblje 2019., a razvijene od 10%. *Vice versa*, nerazvijene i izrazito nerazvijene općine su čak ostvarile i povećanje prihoda od 4,7% i 3,4%, respektivno.** Dakle, neminovno se nameće zaključak da je **koronakriza akutnije pogodila proračune razvijenijih jedinica lokalne samouprave**, koji obuhvaćaju općine i gradove I. i II. skupine. Ove tendencije i zaključci, svakako, korespondiraju i prethodno prezentiranim podacima, prema kojemu je najveći sveukupni pad prihoda zabilježen u proračunima općina u Kantonu Sarajevo. Čak 6 od 7 izrazito razvijenih JLS su općine iz KS, a u analiziranom uzorku je u dvije skupine razvijenih JLS (I. i II.) od 12 JLS čak 6 iz KS, pri čemu uzorak izrazito razvijenih predstavlja isključivo općine iz KS.

Za ove tendencije većeg negativnog utjecaja *koronakrize* na razvijenije općine i gradove može postojati nekoliko potencijalnih objašnjenja. *Pro primo*, budući da su razvijene općine i gradovi konvencionalno veći i naseljeniji, te ekonomski potentniji, to implicira da je veći broj obveznika poreznih i neporeznih oblika, čiju su prihodi komponente koje predominantno konstituiraju lokalne proračune. **Razvijenije jedinice lokalne samouprave karakterizira i dinamičnija i intenzivnija gospodarska aktivnost, koja je ključ njihove razvijenosti, ali je u konkretnom slučaju djelovala kao njihova Ahilova peta, jer su gospodarske aktivnosti, koje su motor razvoja i od kojih ovisi punjenje lokalnih proračuna poreznim i neporeznim prihodima, bile znatno usporene ili čak u potpunosti obustavljene.** Veći broj poreznih obveznika pozicioniran je u razvijenijim sredinama, a veliki broj većih poslovnih subjekata, koji generiraju enorman udio gospodarske aktivnosti koje su pogođene restrikcijama kao što su trgovina, prerađivačka industrija, hotelijerstvo, je lociran u tim ekonomski potentnim lokalnim zajednicama, što predstavlja izrazito lukrativan, izdašan i širok bazen porezne osnovice za prikupljanje poreznih i neporeznih prihoda kao što su porez na dohodak, porez na imovinu, komunalne naknade, zakupnine/najamnine, porez na tvrtku. Obustavom poslovanja tih poslovnih subjekata rapidno su presušili ti porezni izvori, enormno su smanjeni i suženi izvori prihoda iz kojih se pune lokalni proračuni općina i gradova, na čijem teritoriju operiraju, što objašnjava i veći pad prihoda u razvijenim i izrazito razvijenim jedinicama lokalne samouprave. Također, razvijenije općine i gradovi su među prvima masovno prakticirale fiskalne olakšice u vidu oslobođenja pogođenih poslovnih subjekata od obveze plaćanja zakupnina za poslovne prostore, komunalnih taksi i naknada, naknada za zauzimanje javnih površina i slično, što se, svakako, reflektiralo enormnim umanjenjima u lokalnim proračunima.

Pro secundo, s obzirom da je u slabije razvijenijim općinama i gradovima gospodarska aktivnost slabijeg intenziteta i da su ove lokalne zajednice ovisnije o transferima viših razina vlasti (udio tekućih transfera u strukturi ukupnih prihoda proračuna Općine Sapna u prvih 6 mjeseci 2020. iznosi visokih 34%, dok ovaj pokazatelj u razvijenoj Općini Centar Sarajevo iznosi 12%, a u Gradu Tuzla 1%), ove JLS nisu iskusile usporavanje gospodarske aktivnosti u onom intenzitetu koliko su to iskusile razvijene, i posljedično, nisu zabilježile smanjenje sveukupnih prihoda. U konačnici, veće i razvijenije općine i gradovi imaju veći koeficijent raspodjele prihoda od neizravnih poreza, što implicira i veći priljev ovih prihoda, tako da su, padom prihoda od PDV-a uslijed pada potrošnje, konzekventno iskusile i najveći pad ovih prihoda u svojim proračunima u terminima apsolutnih iznosa.

4.3.2. Broj stanovnika

Nalazi komplementarni ovima se mogu izvesti iz analize utjecaja represivnih mjera na različite skupine općina i gradova klasificiranih prema kriteriju veličina mjerene brojem stanovnike .

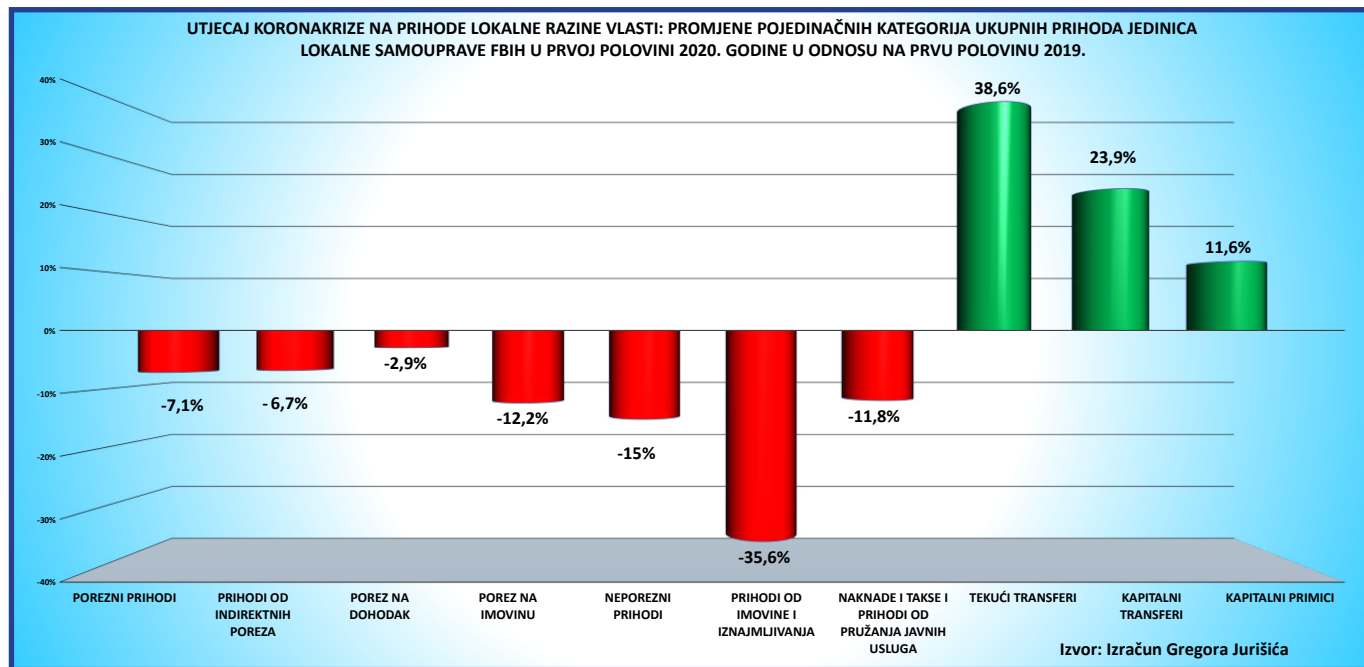

Grafikon 9. Prosječna promjena prihoda općina i gradova u FBiH u prvoj polovini 2020. prema kriteriju broja stanovnika.
Izvor: Izračun Gregora Jurišića

Najoštrij prosječni pad u uzorku zabilježen je kod jedinica lokalne samouprave s populacijom većom od 50.000 stanovnika, koje su predominantno veće i razvijenije JLS poput Bihaća, Travnika, Centra Sarajevo, Ilidže. Kritičniji utjecaj ekonomskih posljedica represivnih mjera na veće općine i gradove se, kako je već naznačeno, može objasniti većim brojem uposlenih i poreznih obveznika koji pune proračun, s jedne strane, te činjenicom da veći broj stanovnika automatski implicira i veću potražnju za javnim uslugama, s druge strane. S obzirom da je u populacijski većim općinama i gradovima veći pad potražnje za javnim uslugama (jer je količinski i statistički većem broju ljudi onemogućeno kretanje), veći je pad i naplate prihoda od pružanja tih usluga. Također, kriterij broja stanovnika je i jedan od kriterija korištenih pri raspodjeli prihoda od neizravnih poreza, što implicira da su manji iznosi sredstava i po ovom osnovu raspodijeljeni populacijski većim sredinama. Ostala objašnjenja su, svakako, komplementarna objašnjenjima već elaboriranim u sekciji o utjecaju na općine i gradove klasificiranim po razvojnim skupinama.

4.4. Utjecaj na pojedinačne komponente prihoda lokalne razine vlasti

Strukturno analizirano, pandemija koronavirusa i posljedične represivne mjere nisu ujednačeno utjecale na sve komponente prihoda lokalne razine vlasti, pri čemu su najizloženije fluktuacijama komponente prihoda čija je naplata uvjetovana gospodarskim kretanjima, posebice u djelatnostima kojima je rad restrikcijama i represivnim mjerama bio onemogućen, i čija je naplata uvjetovana brojem posjeta građana i obimom pruženih javnih usluga općinskih i gradskih organa, koji su svi za vrijeme proglašenog stanja nesreće radili smanjenim kapacitetom.

Grafikon 10. Utjecaj koronakrize na pojedinačne komponente prihoda lokalne samouprave u FBiH u prvo polovini 2020. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. Izvor: Izračun Gregora Jurišića

Pad neporeznih prihoda, koji su originalni vlastiti prihodi jedinica lokalne samouprave i regulirani su općinskim/gradskim propisima te ovise o aktivnosti općinskih/gradskih organa uprave, pruženih usluga i potražnje građana za uslugama, bilježi dvostruko veći pad od visokih 15% od poreznih prihoda (-7,1%), koji su regulirani propisima viših razina vlasti i ove prihode JLS, osim poreza na imovinu, dijele s višim razinama vlasti. Intenzivniji pad neporeznih prihoda u lokalnim proračunima u odnosu na porezne može se percipirati kao posljedica činjenice da su obveznici određenih vrsta neporeznih prihoda poput komunalne naknade i takse, zakupnina, naknada za zauzimanje javnih površina, poreza na tvrtku upravo mali i srednji poduzetnici i ostali gospodarski subjekti, čija je poslovna egzistencija izravno ugrožena zabranom poslovanja i uvođenjem represijskih mjera. Blaži pad poreznih prihoda u odnosu na neporezne može se objasniti i činjenicom da su porezni prihodi dijeljeni s višim razinama vlasti i lokalna razina vlasti sudjeluje u raspodjeli samo s određenim udjelom. Ukupno umanje naplate poreznih prihoda se, na određeni način, disperziralo između razina vlasti, tako da lokalna razina i trpi smanjenje prihoda u onoj mjeri u kojoj sudjeluje u raspodjeli ovih prihoda. Indikativno je da u kategoriji poreznih prihoda najveći pad bilježe upravo prihodi od poreza na imovinu, koji u 100%-tnom iznosu pripadaju proračunima općina i gradova.

Kako je evidentno, najveći pad od svih vrsta prihoda od enormnih 35,7% bilježe prihodi od imovine i iznajmljivanja kao podvrsta neporeznih prihoda koja obuhvaća prihode od zakupnina općinskih/gradskih poslovnih prostora, koje općine i gradovi iznajmljuju. Ovaj pad je posljedica činjenice da mnogi pogođeni i ugroženi poslovni subjekti nisu bili u mogućnosti platiti zakup zbog financijskih poteškoća i, još važnije, posljedica mnogobrojnih mjera oslobođenja od obveze plaćanja zakupnina, koje su općine i gradovi prakticirali s ciljem smanjenja troškova poslovnim subjektima i olakšavanja njihovih financijskih poteškoća.

Tekući transferi i kapitalni transferi su komponente lokalnih prihoda, koje su zabilježile rast u kriznom razdoblju, što se može objasniti povećanom potporom viših razina vlasti u vidu financijskih transfera.

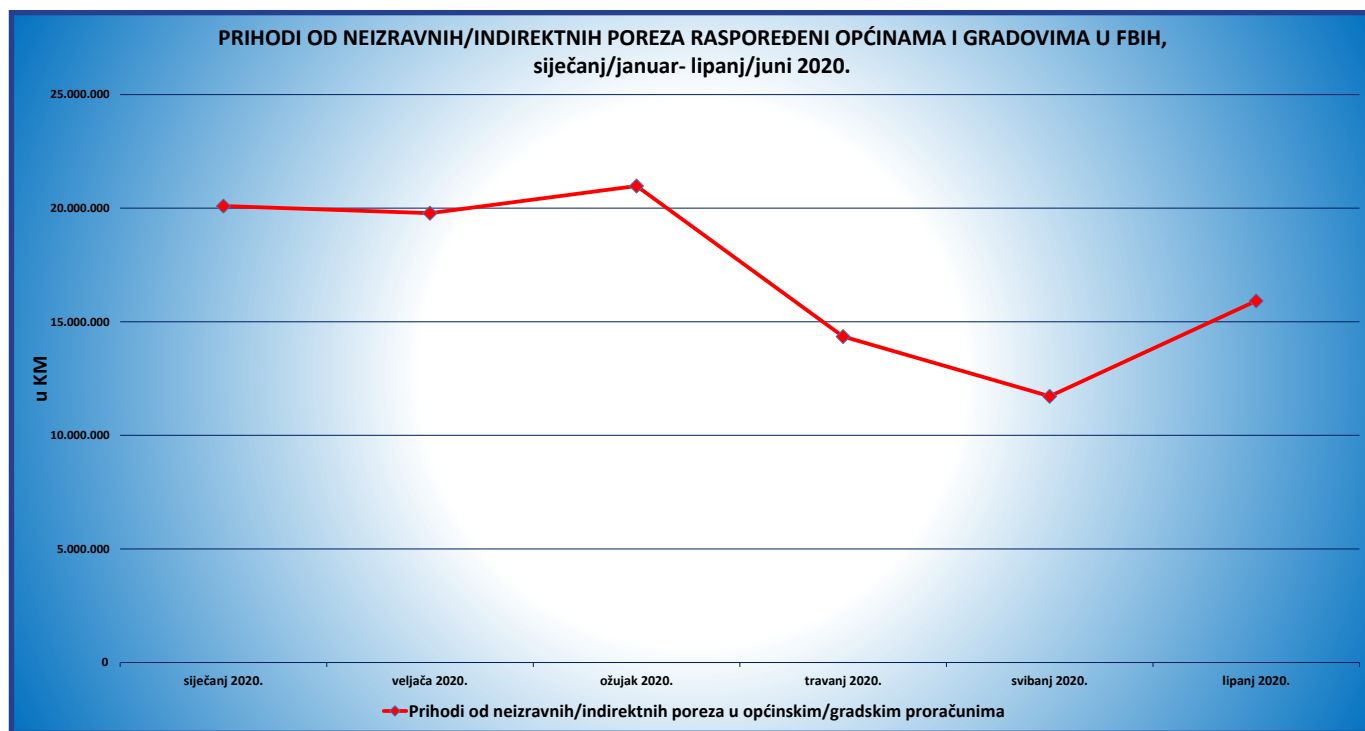
U narednim dijelovima analize razmotrit će se promjena svake pojedinačne komponente lokalnih prihoda na koju je *koronakriza* imala signifikantan utjecaj, kako bi se na precizan, koherentan i minuciozan način identificirao i elaborirao razmjer i uzrok utjecaja ovog negativnog socioekonomskog fenomena na lokalne prihode.

4.5. Prihodi od neizravnih/indirektnih poreza

Prihodi od neizravnih/indirektnih poreza konstituiraju, kako je već prethodno apostrofirano, dominantni dio (29,32%) prihoda jedinica lokalne samouprave u FBiH i predstavljaju najstabilniju, najfrekventniju i najizdašniju vrstu prihoda, a, samim time, i najstabilniju i najizdašniju komponentu lokalnih proračuna. S obzirom da neizravni/indirektni porezi obuhvaćaju različite oblike poreza poput poreza na dodanu vrijednost (PDV) i akciza/trošarina, kojima se oporezuje potrošnja stanovništva, očigledno je da je iznos naplate ovih poreza izravno ovisan o visini osobne potrošnje stanovništva i, neizravno, o razini i intenzitetu gospodarske aktivnosti.

Budući da je, uslijed nametnutih mjera restrikcije i zabrane kretanja i poslovanja, cijela ekonomija, *de facto*, bila na *stand-by*-u, potrošnja stanovništva je smanjena, što se na fiskalnom planu neminovno manifestiralo znatnim padom prihoda od neizravnih/indirektnih poreza. Potrošnja stanovništva se smanjila zbog ograničenog kretanja stanovništva uslijed restriktivnih mjera, pa samim time i ograničenja kupovine, smanjenja putovanja i, samim time, korištenja nafte i naftnih derivata i autocesta, obustave ili onemogućavanja proizvodnje i obavljanja poslovanja uposlenicima pojedinih djelatnosti, te zbog posljedičnog pada dohotka kao rezultata obustave proizvodnje i poslovanja uslijed restriktivnih mjera.

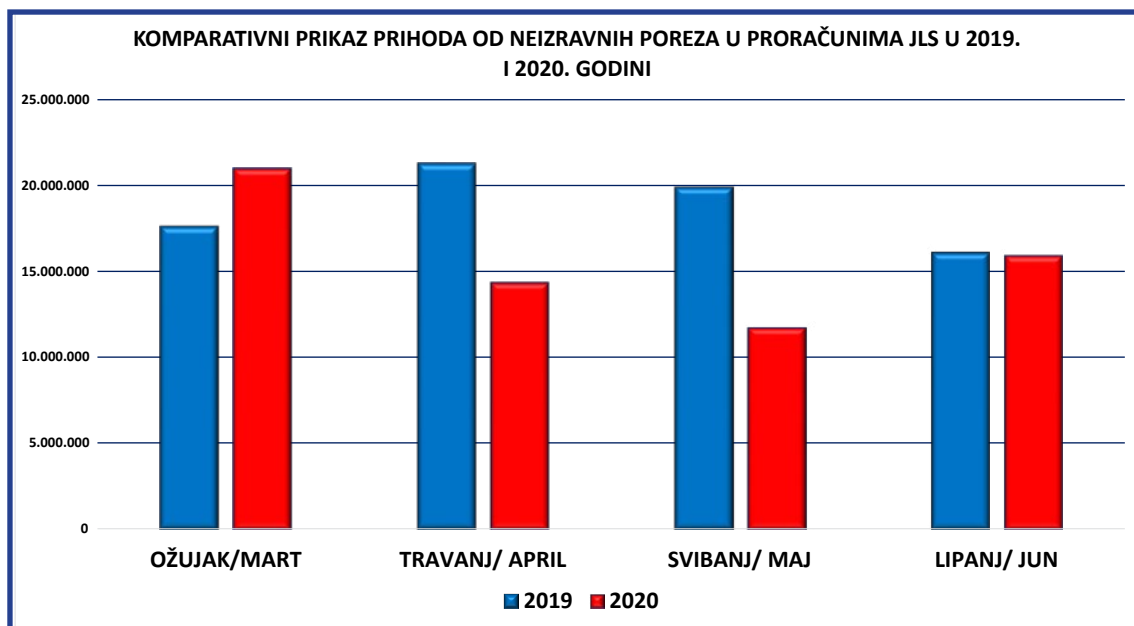
Budući da općinama i gradovima, prema Zakonu o pripadnosti javnih prihoda u FBiH, pripada udio od 8,42% prihoda od neizravnih/indirektnih poreza nakon umanjivanja za iznos otplate vanjskog duga u FBiH, pad prihoda od ovih poreza kao rezultat smanjene potrošnje stanovništva se neminovno, po principu spojenih posuda, reflektirao i na općinske/gradske proračune. Ukoliko se promotri tendencija prihoda od neizravnih poreza raspoređenih općinskim i gradskim proračunima u prvoj polovini 2020. godine, evidentno je da se na samom početku „korona“ krize, u ožujku 2020. godine, bilježi signifikantan rast prihoda od 6% u odnosu na prethodni mjesec, što je rezultat naglog kratkoročnog rasta osobne potrošnje uslijed inicijalne potrošačke panike nastale zbog neizvjesnosti, kada su se manično kupovale enormne količine osnovnih životnih namirnica poput brašna, ulja, toalet-papira... Pravi fiskalni razmjeri novonastale situacije postali su razvidni tek za vrijeme vrhunca stanja nesreće, u travnju 2020. godine, s fiskalnim „hladnim tušem“ u vidu strmoglavog pada prihoda od neizravnih poreza u lokalnim proračunima za frapantnih 6,6 milijuna KM ili 31,6% u odnosu na ožujak/mart. U narednom mjesecu svibnju 2020. godine uslijedilo je daljnje pogoršanje s padom od dodatnih 18,31%, pri čemu je kumulativno smanjenje u odnosu na početak stanja nesreće (ožujak) iznosilo 9,2 mln.KM ili 44%. Pojedine JLS su već u travnju izrazile svoje bojazni o ugroženosti likvidnosti svojih proračuna i potrebu za dodatnim financijskim injekcijama transfera s viših razina vlasti.

Grafikon 11. Prihodi od neizravnih/indirektnih poreza raspoređeni općinama i gradovima FBiH u razdoblju siječanj-lipanj 2020. Izvor: Konstrukcija autora temeljem podataka FMF

Oporavak u vidu povećanja prihoda od 35% u odnosu na prethodni mjesec primjetan je u junu, što vrlo jasno i nedvosmisleno indicira da povećanje potrošnje, i, samim time, prihoda korespondira s prestankom stanja nesreće 31.5.2020. godine i popuštanjem mjera.

Postavljanjem tendencija promjene prihoda od neizravnih/indirektnih poreza raspoređenih lokalnim proračunima u kontekst paralelnih tendencija iz prethodne godine moguće je demonstrirati potpunije sliku razmjera utjecaja krize na ove prihode u lokalnim proračunima. Naime, ukoliko se razina prihoda od neizravnih poreza raspoređenih općinskim i gradskim proračunima u razdoblju ožujak/mart- lipanj/jun 2020. godine usporedi s istim razdobljem 2019. godine kao najreferentnijom bazom, evidentno je da je najveći pad od frapantnih 41,13% u odnosu na isti mjesec prethodne godine zabilježen u mjesecu svibnju/maju 2020. Povećanje ove vrste prihoda u općinskim/gradskim proračunima u ožujku/martu 2020. od skoro 20% u odnosu na ožujak 2019. godine može se pripisati, kao što je već ranije naznačeno, inicijalnom kratkoročnom povećanju potrošnje stanovništva uslijed potrošačke panike karakteristične za razdoblje neizvjesnosti u prvim danima pojave pandemije na području FBiH i najave uvođenja restriktivnih mjera, što je kod velikog broja potrošača izazvalo osjećaje neizvjesnosti i straha zbog nemogućnosti napuštanja kuća ili čak nemogućnosti kupovine, što je generiralo naglo povećanje potrošnje i akumuliranje zaliha pojedinih osnovnih životnih namirnica. Na vrhuncu stanja nesreće, u travnju/aprilu 2020. godine, ovi prihodi su smanjeni za trećinu u odnosu na isti mjesec 2019. godine, dok je već spomenuti enormni pad od 41% u svibnju/maju u odnosu na isti mjesec prethodne godine, svakako, predstavljao znatan negativni fiskalni udar na lokalne proračune u ionako nezavidnoj financijskoj poziciji.

Grafikon 12. Komparativni prikaz prihoda od neizravnih poreza raspoređenih proračunima JLS u razdoblju ožujak-lipanj u 2020. i 2019. godini. Izvor: Obrada G. Jurišića temeljem podataka FMF

Stidljivi, ali ohrabrujući znakovi oporavka primjetni su u mjesecu lipnju/junu, što korepondira ukidanju stanja nesreće i popuštanju restriktivnih mjera. Kao što je evidentno na grafikonu 5, razina ovih prihoda raspoređenih općinama i gradovima u lipnju 2020. je na približno istoj razini kao i 2019. godine. U cjelokupnom razdoblju trajanja stanja nesreće (ožujak/mart- svibanj/maj 2020.) jedinice lokalne samouprave su pretrpjeli pad prihoda od neizravnih poreza od čak 20% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, pri čemu su, očekivano, najveći apsolutni pad ovih prihoda pretrpjele općine i gradovi, koji imaju najveći koeficijent raspodjele prihoda poput Mostara, Zenice, Tuzle, Općine Novi Grad Sarajevo, Cazin, Živinice, Ilidža, Travnik, Bihać...Kompletan pregled promjene prihoda od neizravnih/indirektnih poreza za sve općine i gradove u FBiH u analiziranom razdoblju dostupan je u Aneksu II.

PRIHODI OD NEIZRAVNIH/INDIREKTNIH POREZA U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE						u KM
	OŽUJAK/MART	TRAVANJ/ APRIL	SVIBANJ/ MAJ	LIPANJ/ JUN	UKUPNO OŽUJAK/MART- SVIBANJ/ MAJ	UKUPNO OŽUJAK/MART- LIPANJ/JUN
2019	17.625.502	21.297.088	19.910.985	16.116.692	58.833.575	74.950.267
2020	20.977.969	14.349.795	11.721.260	15.921.120	47.049.024	62.970.144
RAZLIKA	3.352.467	-6.947.293	-8.189.725	-195.572	-11.784.551	-11.980.123
PROMJENA U %	19,02%	-32,62%	-41,13%	-1,21%	-20,03%	-15,98%

Tablica 2. Promjene iznosa prihoda od neizravnih poreza u proračunima jedinica lokalne samouprave u FBiH. Izvor: Izračun autora G. Jurišića temeljem podataka FMF

Deset općina i gradova u FBiH, koje su u razdoblju ožujak/mart-svibanj/maj pretrpjele najveći postotni pad prihoda od neizravnih poreza u svojim proračunima u odnosu na isto razdoblje prethodne godine su: Banovići (-29,5%), Usora (-25,5%), Sapna (- 24,59%), Pale Prača (22,99%), Gradačac (-22,58%), Teočak (-22,51%), Ključ (-22,46%), Drvar (-22,42%), Kladanj (-22,33%)

i Odžak (-22,31%). Važno je, svakako, napomenuti da je, osim pada prihoda uslijed smanjenja potrošnje stanovništva, faktor, koji je utjecao na promjenu u iznosu prihoda raspoređenih JLS u odnosu na prošlu godinu, i promjena koeficijenta raspodjele pojedinačnim općinama i gradovima, koji se mijenja svake godine.

Ukoliko se razdoblju službenog stanja nesreće, koje je okončano 31.5., pribroji i kratko razdoblje oporavka naplaćenih prihoda u mjesecu lipnju/junu, konstatira se da su općine i gradovi u FBiH tijekom trajanja „korona“ krize od ožujka do lipnja pretrpjele značajno smanjenje prihoda od neizravnih poreza od čak 16% u odnosu na isto razdoblje prošle godine.

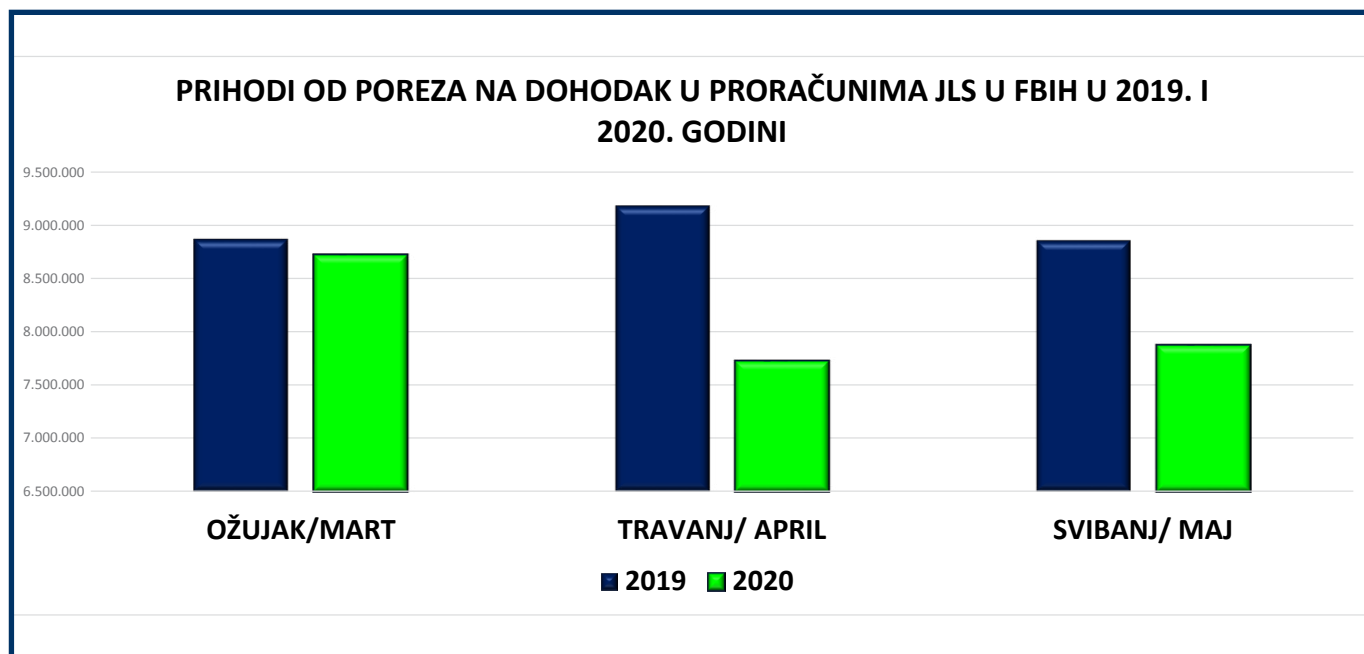
Pojedine JLS su usvojile rebalanse proračuna za 2020. godinu, u kojima su iskazali različite iznose smanjenja prihoda od neizravnih poreza u odnosu na planirane. Tako je, primjerice, Grad Tuzla rebalansom umanjio prihode od ovih poreza u 2020. za 14,5% u odnosu na inicijalno planirane, Općina Bosanska Krupa za 11,7%, Općina Novo Sarajevo za 14,8% ili Općina Orašje za 13,5%, dok su pojedine općine iskazale nešto manje umanjenje u rebalansu: Općina Tešanj za 6,3% ili Općina Centar Sarajevo za samo 5,1%.

4.6. Prihodi od poreza na dohodak

Porez na dohodak se, kako je već prethodno apostrofirano, obračunava i uplaćuje na principu prebivališta uposlenog poreznog obveznika, na način da se minimalno 34,46% uplaćenog prihoda od poreza na dohodak raspoređuje u proračun općine/grada, dok se ostatak raspoređuje u kantonalni proračun. U pojedinim kantonima, ovisno o kantonalnoj legislativi o raspodjeli prihoda, općinama i gradovima se dodjeljuje i udio veći od 34,46%- primjer je Zapadnohercegovačka županija, gdje se ovaj prihod dijeli između JLS i kantona u omjeru 50:50.

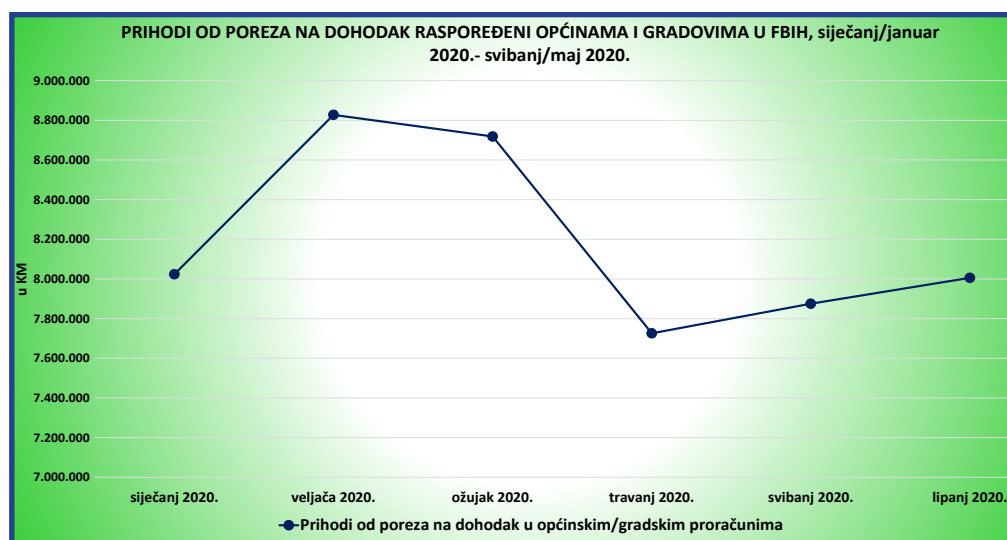
Naplata poreza na dohodak je izravno uvjetovana i ovisna o broju uposlenih- što je veći broj prijavljenih uposlenih radnika koji ostvaruju dohodak, veći su prihodi od poreza na dohodak. Jedna od kardinalnih karakteristika ekonomskog aspekta pandemije „koronavirusa“ je rapidno smanjenje broja radnih mjesta u izrazito kratkom razdoblju uslijed nagle obustave i onemogućavanje proizvodnje, pružanja usluga i općenito gospodarske aktivnosti zbog nametnutih restriktivnih mjera. Prema najrecentnijim informacijama, najveći pad uposlenosti zabilježen je u djelatnostima trgovine, hotelijerstva i ugostiteljstva, prerađivačkih djelatnosti, te umjetnosti, zabave i rekreacije. Ukupan broj zaposlenih u razdoblju 31.3.-31.5. 2020. godine smanjen je za 15.596 ili 2,9%. Ovakvo naglo smanjenje uposlenih se, svakako, neminovno reflektiralo padom prihoda od poreza na dohodak u svim općinskim i gradskim proračunima. S obzirom na princip prebivališta, evidentno je da su općine i gradovi, u kojima je zabilježen veći broj smanjenja radnih mjesta i u kojima je veći udio ovih prihoda u strukturi proračuna, trpjele veće proračunske gubitke.

Na grafikonu 13 primjetno je da su općinski i gradski proračuni već u ožujku/martu osjetili prve znakove i razmjere nadolazeće krize, koji su se manifestirali u vidu simptoma pada prihoda od poreza na dohodak za tada neznatnih 1,2% u odnosu na mjesec veljaču/februar. Taj početni signal bio je tek zloguki glasnik nadolazećeg rapidnog strmoglavog pada prihoda od poreza na dohodak od šokantnih 11,4%, koje su općinski i gradski proračuni u FBiH zabilježili u mjesecu travnju/aprilu u odnosu na ožujak/mart. Znakovi oporavka javili su se u vidu blagog rasta ovih prihoda u općinskim i gradskim proračunima u svibnju/maju, što korespondira tada već započetim popuštanjem restriktivnih mjera.

Grafikon 13. Prihodi od poreza na dohodak raspoređeni općinama i gradovima u FBiH u razdoblju siječanj- lipanj 2020.
Izvor: Obrada i konstrukcija autora temeljem podataka FMF

U usporedbi s istim razdobljem prethodne godine, evidentno je da je najveći intenzitet zabilježen u travnju 2020., u kojem su općine i gradovi pretrpjele umanjeње prihoda od poreza na dohodak od čak 16% u odnosu na isti mjesec prethodne, iako ni svibanj s padom od 11,1% ne zaostaje mnogo za ovom neslavnom financijskom evidencijom.

Grafikon 14. Komparativni prikaz prihoda od poreza na dohodak raspoređenih proračunima JLS u razdoblju ožujak-lipanj u 2020. i 2019. godini. Izvor: Obrada i konstrukcija G. Jurišića temeljem podataka FMF

Iznos prihoda od poreza na dohodak u lokalnim proračunima uvjetovan je brojem prijavljenih uposlenih koji ostvaruju dohodak i kantonalnim sustavima raspodjele ovog prihoda između lokalnih i kantonalnih proračuna, tako da se udio prihoda od ovih poreza u ukupnoj strukturi prihoda pojedinačnih općinskih/gradskih proračuna razlikuje. Samim time, i utjecaj pada ovih prihoda ne odražava se jednako na sve JLS, što implicira već prije apostrofiranu tezu da su sredine s većim padom broja uposlenih i sredine koje su ovisnije o porezu na dohodak kao izvoru proračunskih prihoda izloženije ovim padovima uslijed fluktuacija gospodarskih aktivnosti.

Različit intenzitet utjecaja ekonomske dimenzije posljedica „koronavirusa“ na prihode od poreza na dohodak u općinskim/gradskim proračunima primjetan je i u dosad usvojenim rebalansima proračuna. Pojedine JLS bilježe enormna smanjenja planiranih prihoda od poreza na dohodak u svojim rebalansiranim proračunima za 2020. godinu u odnosu na inicijalno planirane poput Grada Tuzla, u čijem su rebalansu ovi prihodi umanjeni za enormnih 30,3%, Općine Orašje s također visokih -29,99% ili Općine Novo Sarajevo, čiji rebalans najavljuje umanjnje ovih prihoda za 34,5%, dok pojedine općine planiraju nešto manje umanjnje: Bosanska Krupa 12%, Maglaj 16,7%, Tešanj 9,1%, a Općina Centar Sarajevo, primjerice, u svom rebalansu predviđa istu razinu ovih prihoda kao i u inicijalnom.

PRIHODI OD POREZA NA DOHODAK U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

u KM

	OŽUJAK/MART	TRAVANJ/ APRIL	SVIBANJ/ MAJ	UKUPNO MART- MAJ
2019	8.872.795	9.184.272	8.858.597	26.915.664
2020	8.718.554	7.725.895	7.875.229	24.319.678
RAZLIKA	-154.241	-1.458.377	-983.368	-2.595.986
PROMJENA U %	-1,74%	-15,88%	-11,10%	-9,64%

Tablica 3. Prihodi od poreza na dohodak u proračunima JLS u FBiH u 2019. i 2020. Izvor: Obrada i izračun autora G. Jurišića temeljem podataka FMF

Tablica 3. vrlo jasno i precizno indicira da su općine i gradovi tijekom stanja nesreće pretrpjele ukupno umanjnje prihoda od poreza na dohodak od 9,64% u odnosu na isto razdoblje prošle godine. Tendencije i dinamika priljeva ovih poreza u lokalne proračune u narednom razdoblju ovisit će o nekoliko faktora, od kojih će najsignifikantniji, svakako, biti razina gospodarske aktivnosti ponajviše uvjetovana odlukama o mjerama restrikcije, dužini oporavka i spremnosti potpore svih razina vlasti gospodarstvu.

4.7. Porez na imovinu

Porez na imovinu predstavlja oblik izravnog poreza, koji se obračunava i plaća na različite vrste imovine i, u većini kantona, u 100%-tnom iznosu pripada općinskim i gradskim proračunima. S obzirom da je porez na imovinu reguliran kantonalnim zakonima i propisima, i ovu vrstu poreza karakterizira heterogenost poreznih propisa u ovisnosti od kantona, pri čemu je moguće izdvojiti zajedničko obilježje da se porez na imovinu odnosi na sve pravne i fizičke osobe koje posjeduju imovinu propisima utvrđenu kao predmet oporezivanja ili počnu obavljati određene aktivnosti s imovinom, kao što su kupoprodaja, iznajmljivanje, prijenos imovine, nasljeđivanje ili slično.

Prema različitim kantonalnim propisima, obveznici poreza na imovinu su obično sve pravne i fizičke osobe koje:

- iznajmljuju svoje poslovne prostorije, garaže ili stambene zgrade i stanove, te parking prostore
- posjeduju zgradu ili stan za odmor i rekreaciju (npr. vikendice)
- posjeduju putničke automobile (osim taxi vozila) ili motocikle, te plovne objekte ili letjelice
- posjeduju ili koriste stolove za kazina, automate za zabavne ili igre na sreću.

Konvencionalno se u općinskim/gradskim proračunima pod porezom na imovinu podrazumijevaju 3 vrste poreznih prihoda:

- **stalni porez na imovinu**, koji obuhvaća porez na imovinu fizičkih i pravnih osoba, te porez na imovinu za motorna vozila
- **porez na nasljeđe i poklone**
- **porez na financijske i kapitalne transakcije**, koji obuhvaća porez na promet nekretnina fizičkih i pravnih osoba i koji se obračunava i plaća pri kupoprodaji nekretnine, najčešće po stopi od 5% procijenjene vrijednosti nekretnine

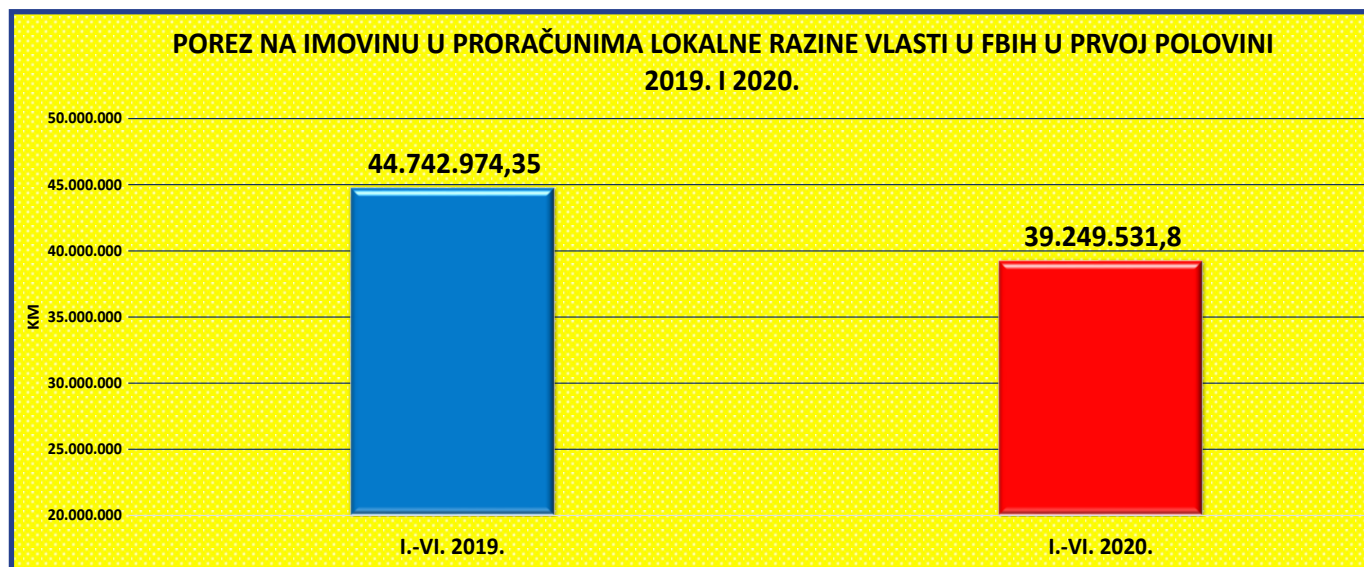
Prihod od poreza na imovinu predstavlja signifikantnu komponentu u strukturi prihoda općina i gradova u FBiH, s obzirom da je, *de facto*, ekskluzivni prihod lokalnih proračuna i lukrativan porezni prihod uvjetovan ekonomskim kretanjima i dinamikom na tržištu nekretnina i potrebom građana i gospodarstvenika za stambenim, odnosno, poslovnim prostorima. **U 2019. godini u općinske i gradske proračune je uplaćeno ukupno 90.389.215 KM poreza na imovinu, što predstavlja 9,23% ukupnih realiziranih prihoda jedinica lokalne samouprave u FBiH**, pri čemu je, očekivano, najveći iznos od oko 42 milijuna KM, što je 46% ukupno naplaćenog poreza na imovinu, naplaćen u proračunima općina u Kantonu Sarajevo.

Kako je već konstatirano da su objekt oporezivanja poreza na imovinu transakcije nekretnina i najmovi stanova i poslovnih prostora i da je, *ipso facto*, iznos naplaćenih prihoda od ovih poreza izravno uvjetovan stupnjem i dinamikom ekonomske aktivnosti na tržištu poslovanja nekretninama i potrebom i mogućnostima poslovnih subjekata za iznajmljivanjem poslovnih prostora, logično se nameće zaključak da je **obustava poslovnih aktivnosti uslijed nametnutih restrikcija rezultirala signifikantnim padom prometa na tržištu nekretnina, što se na fiskalnom planu reflektiralo enormnim padom prihoda od poreza na imovinu.**

Restriktivnim naredbama *Federalnog stožera civilne zaštite* zabranjen je rad mnogim djelatnostima koje koriste najam poslovnih prostora i na taj način su izravno ili neizravno povezane s poslovanjem na tržištu nekretnina i, posljedično, naplatom poreza na imovinu. Također je zabranjen rad djelatnostima trgovine automobilima i motornim vozilima, od čije prodaje i registracije, također, ovisi iznos naplate ovog poreznog oblika. Ove obustave i zabrane rezultirale su padom prometa u djelatnosti poslovanja nekretninama od enormnih 18,78% u prvih 6 mjeseci 2020. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. godine, pri čemu je najveći međumjesečni pad prometa od frapantnih 59,75% zabilježen u mjesecu travnju 2020.

u odnosu na mjesec ožujak 2020¹⁶, što korespondira vrhuncu *lockdowna*. Također, argument koji dodatno ilustrira pogođenost ovog sektora mjerama restrikcije je i činjenica da je segment poslovanja nekretninama na 3. mjestu po magnitudi pada broja uposlenih (travanj/ožujak 2020.) s međumjesečnim padom uposlenosti od čak 7%¹⁷ u naznačenom razdoblju.

Signifikantno otežavanje i usporavanje gospodarstva i dinamike na tržištu poslovanja nekretninama, koje se manifestiralo u kašnjenju i nemogućnostima plaćanja najma stanova i poslovnih prostora i manjim obimom kupoprodaje stambenih objekata, definitivno se reflektiralo i enormnim padom prihoda od poreza na imovinu u općinskim i gradskim proračunima. Opservacijom i analizom ukupnog poreza na imovinu koje je lokalna razina vlasti naplatila i realiziranih proračuna pojedinačnih općina i gradova u FBiH evidentan je razmjer tog utjecaja. Naime, temeljem analize sveukupnih prihoda lokalne razine u prvoj polovini 2020. i analize realiziranih proračuna u prvom polugodištu 2020. godine provedene na uzorku 30 jedinica lokalne samouprave u FBiH, moguće je konstatirati da su **prihodi od poreza na imovinu lokalni porezni prihodi koji su zbog mjera restrikcije pretrpjeli najveći pad. U proračunima lokalne razine vlasti su restriktivne mjere i posljedično usporavanje aktivnosti na tržištu nekretnina u prvoj polovini 2020. „srezali“ prihode od poreza na imovinu za 5,4 milijuna KM ili visokih 12,3% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.**

Grafikon 15. Utjecaj pandemijskih restrikcija na porez na imovinu u proračunima lokalne razive lvasti u FBiH. Izvor: Konstrukcija G. Jurišića temeljem konsolidiranih podataka FMF

Što se tiče utjecaja na pojedinačne JLS, kako je evidentno u tablici, od 30 analiziranih jedinica lokalne samouprave u FBiH 21 je pretrpjela pad prihoda od poreza na imovinu u prvom polugodištu 2020. godine u odnosu na prvo polugodište 2019., pri čemu je čak njih 13 (43,3%) zabilježilo pad ovih prihoda veći od 20%. U usporedbi s prvih 6 mjeseci evidentno je da su prihodi od poreza na imovinu u lokalnim proračunima u prvoj polovini 2020. desetkovani, jer su u prosjeku opali za čak 11,6%, pri čemu prosječni pad iznosi visokih 26,5%.

¹⁶ Podaci o padu prometa iz Informacije Vlade Federacije Bosne i Hercegovine vezano za posljedice djelovanja epidemije koronavirusa - Covid-19 na privredu, sa aspekta primjene Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica, pojedinih grana privrede, stanja zaposlenih te stanja u zdravstvu Federacije BiH

¹⁷ FEDERALNO MINISTARSTVO RAZVOJA PODUZETNIŠTVA I OBRTA. Analiza utjecaja pandemije COVID 19 na privredni sektor u FBiH u razdoblju mart-maj 2020. Mostar: juli 2020.

Među analiziranim JLS najveći relativni pad prihoda od poreza na imovinu je zabilježen u Općini Orašje i iznosi 57,9% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine, čemu je pojedinačno najviše doprinio strmoglav prihoda od poreza na promet nepokretnosti fizičkih osoba od enormnih 81,3%. Izrazito visok pad (veći od 30%) zabilježili su i Stolac (-50,5%), Grad Široki Brijeg (-38,1%), Kiseljak (-37,9%), Sapna (-37,5%), Ilidža (-35,8%), te Bosanska Krupa (-33,1%).

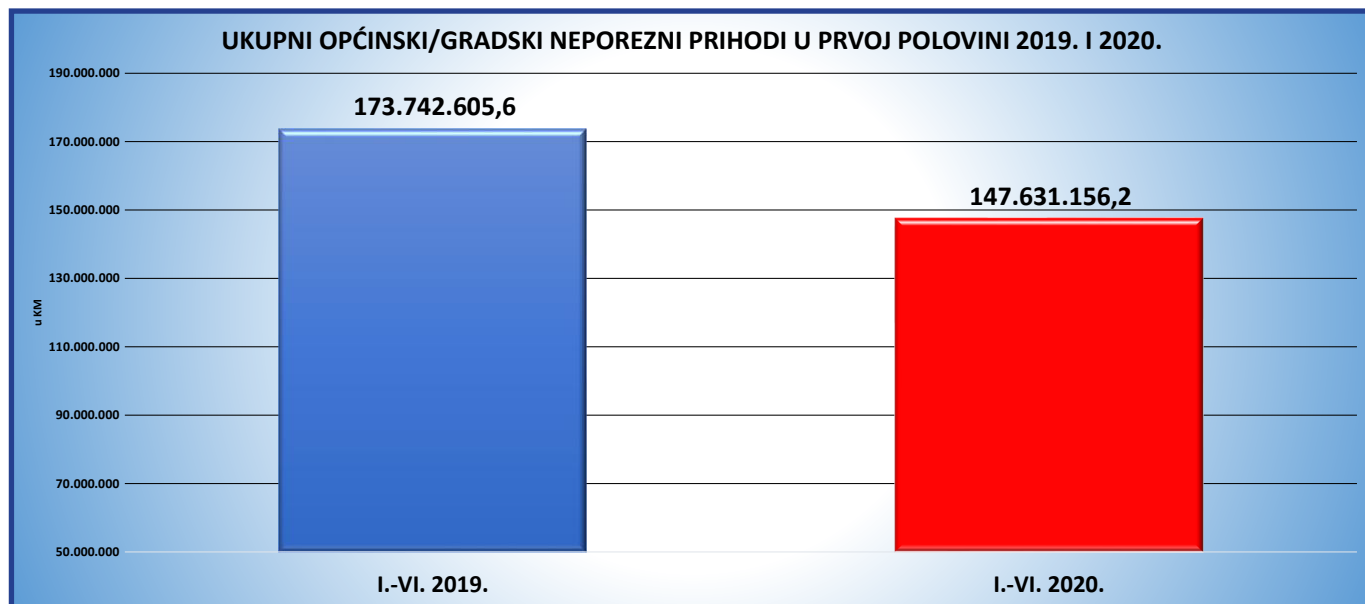
OPĆINA/GRAD	POREZ NA IMOVINU- 1.1.-30.6. 2020./2019.
GRAD BIHAĆ	-27,8%
OPĆINA BOSANSKA KRUPA	-33,1%
GRAD CAZIN	7,3%
OPĆINA KLJUČ	-12,3%
OPĆINA SANSKI MOST	-20,0%
OPĆINA ORAŠJE	-57,9%
OPĆINA ODŽAK	-26,5%
OPĆINA BANOVIĆI	38,9%
GRAD GRAČANICA	-23,5%
OPĆINA SAPNA	-37,5%
GRAD TUZLA	-6,7%
OPĆINA KAKANJ	13,4%
OPĆINA TEŠANJ	-17,1%
OPĆINA ZAVIDOVIĆI	3,7%
OPĆINA GORNJI VAKUF USKOPLJE	16,9%
OPĆINA KISELJAK	-37,9%
OPĆINA KREŠEVO	-23,1%
OPĆINA TRAVNIK	2,9%
GRAD ČAPLJINA	22,3%
OPĆINA ČITLUK	-28,1%
OPĆINA STOLAC	-50,5%
GRAD ŠIROKI BRIJEG	-38,1%
OPĆINA CENTAR SARAJEVO	-0,9%
OPĆINA HADŽIĆI	-19,2%
OPĆINA ILIDŽA	-35,8%
OPĆINA ILIJAŠ	-11,3%
OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO	-6,0%
OPĆINA VOGOŠĆA	59,6%
OPĆINA TRNOVO	-6,1%
OPĆINA TOMISLAVGRAD	5,7%
UKUPNI PROSJEK	-11,6%
PROSJEČNI PAD	-26,5%

Tablica 4. Promjena prihoda od poreza na imovinu u proračunima 30 JLS u FBiH u razdoblju 1.1.-30.6.2020. godine u odnosu na isto razdoblje prošle godine. Izvor: izračun G. Jurišića

4.8. Neporezni prihodi

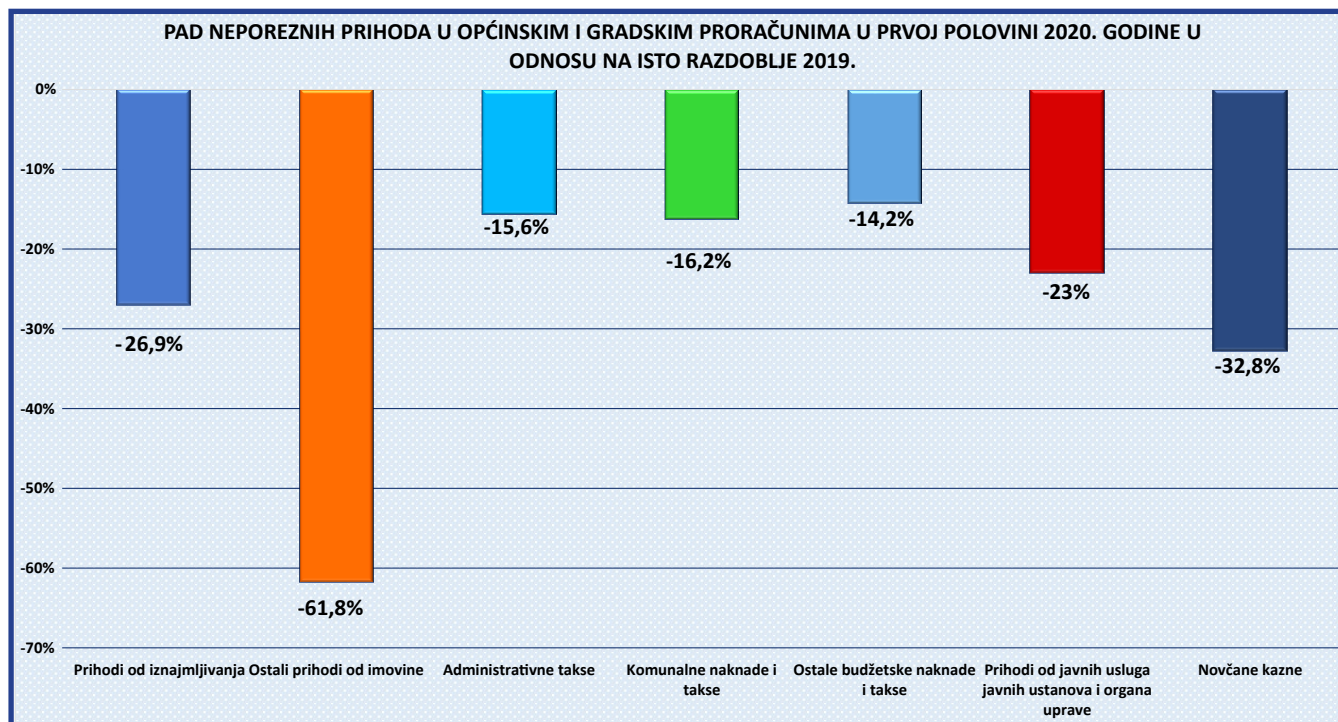
Neporezni prihodi, kao fundamentalna prihodovna personifikacija fiskalne autonomije lokalne samouprave i okosnica lokalnih proračuna, predstavljaju vlastite izvorne prihode jedinica lokalne samouprave i obuhvaćaju izrazito širok dijapazon heterogenih neporeznih oblika, nad čijim definiranjem, vizinom, regulacijom i naplatom općine i gradovi tipično imaju potpunu autonomiju, jer se naplaćuju temeljem propisa koje donosi općinsko/gradsko vijeće. Ovi prihodi deriviraju od neporeznih oblika, čija je elementarna karakteristika destiniranost i namjenski karakter, što implicira da se ovi prihodi ciljano usmjeravaju u financiranje vrlo jasno, nedvosmisleno i precizno namjenski određenih javnih funkcija i usluga koje općinske i gradske administracije pružaju građanima, što je samorazumljivo i iz njihovih naziva. Konvencionalne komponente ovog širokog i heterogenog spektra prihoda lokalnih proračuna su:

- **Prihodi od iznajmljivanja i imovine** ili u terminologiji proračunskog kontnog plana poznatiji kao *prihodi od poduzetničkih aktivnosti i imovine i prihodi od pozitivnih tečajnih razlika*, koji obuhvaćaju vrste prihoda kao što su prihodi od iznajmljivanja-najamnine/zakupnine koje općine i gradovi naplaćuju za korištenje zemljišta, te poslovnih i stambenih prostora u vlasništvu općine/grada, ostali prihodi od imovine, prihodi od financijske imovine, te prihodi od privatizacije
- **Naknade i takse od pružanja javnih usluga** predstavljaju, kako i samo ime insinuiira, prihode koje općinski i gradski organi uprave naplaćuju za pružanje izrazito širokog spektra javnih usluga građanima kao što su ovjeravanja dokumenata i izdavanje obrazaca, vjenčanja i druge civilne registracije, vođenje različitih upravnih postupaka, poslovanje na teritoriji JLS, korištenje javnih površina, legalizaciju, izgradnju i sl. Samim time, ovaj segment predstavlja okosnicu lokalnih proračuna, jer se njime financiraju elementarne i ključne procedure i javne usluge, koje općina/grad pruža. Elementarne vrste naknada i taksi od pružanja javnih usluga obuhvaćaju: **1. komunalne naknade i takse**, čiji su obveznici pretežito tvrtke i naplaćuju se za npr. priključak za vodu ili izgradnju objekta **2. administrativne takse**, kojima se financiraju administrativni postupci poput ovjere dokumenata, vjenčanja ili izdavanje potrebnih obrazaca, **3. ostale takse i naknade** poput naknade za korištenje javnih površina, bašte, kafei i restorani, taksi stajališta, naknade za postavljanje reklama, za uređenje zemljišta, legalizaciju, izgradnju objekta, imovinsko-pravne usluge, katastar i sl.; **4. prihodi od vlastitih djelatnosti**, koji predstavljaju prihode koje općina/grad određene općinske/gradske javne ustanove iz segmenta kulture, sporta ili centri za socijalni rad ostvare obavljajući svoju vlastitu temeljnu djelatnost (prodaja ulaznica, matičnih obrazaca...)
- **Novčane kazne** se odnose na penalni oblik prihoda koji se naplaćuju za određeni vid prekršaja definiran općinskim/gradskim propisom.

Grafikon 16. Općinski/gradski neporezni prihodi ostvareni u prvoj polovini 2019. i 2020. Izvor: Obrada G. Jurišića prema podacima FMF

Kao što se logički zaključuje iz elaboracije pojedinačnih komponenti destiniranih neporeznih prihoda, naplata ovih vlastitih prihoda općina i gradova je supstancijalno ovisna i uvjetovana obimom pruženih usluga građanima, izdanih obrazaca, brojem vjenčanja- dakle, implicitno i potrebama građana za javnim uslugama i intenzitetom cirkulacije građana kroz općinski/gradski organ uprave (administrativne takse), te obimom i intenzitetom gospodarske aktivnosti na teritoriju općine/grada (komunalne): brojem poslovnih subjekata i obrta, brojem iznajmljenih poslovnih prostora i, implicitno, potrebom za najmom tih prostora, brojem postavljenih reklama, količinom izdanih rješenja i dozvola za izgradnju. Zbog restriktivnih naredbi ograničenja kretanja građana intenzitet cirkulacije građana na općinskim/gradskim šalterima ekstremno je smanjen na minimum ili je bio nepostojeći za vrijeme trajanja stanja nesreće, a reduciran je i broj vjenčanja, što je rezultiralo znatnim smanjenjem potrebe za pružanjem standardnih javnih usluga i, sukcesivno, rapidno smanjenom naplatom prihoda od administrativnih taksi za čak 15,6% i ostalih taksi i naknada za pružanje javnih usluga. Zbog onemogućavanja, obustave i zabrane poslovanja tvrtkama pojedinima djelatnostima, među kojima se većina odnosi na male i srednje poslovne subjekte, ovi poslovni subjekti nisu poslovali i nisu bili u mogućnosti platiti svoje obveze prema lokalnom proračunu. Kao rezultat svih ovih obustava i restrikcija, **neporezni prihodi u općinskim i gradskim proračunima u prvoj polovini 2020. godine su manji za 26.111.449 KM ili visokih 15% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine, pri čemu su prihodi od iznajmljivanja i imovine smanjeni za alarmantno visokih 36%, dok su prihodi od taksi i naknada od pružanja javnih usluga pretrpjeli pad od 11,8%.**

Grafikon 17. Pad ukupno naplaćenih neporeznih prihoda u općinskim i gradskim proračunima u FBiH u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. Izvor: Izračun i konstrukcija G. Jurišića

Preciznim opservacijama promjene partikularnih neporeznih prihoda u lokalnim proračunima, evidentno je da su **najveći pad u prvoj polovini 2020. godine zabilježili ostali prihodi od imovine, koji su manji za skoro dvije trećine u odnosu na prethodnu godinu, novčane kazne (-32,8%), te prihodi od iznajmljivanja (-27%)**. Ovi padovi se nedvosmisleno mogu interpretirati kao izravna posljedica pada gospodarske aktivnosti i nemogućnosti poslovnih subjekata da izmiruju svoje najamnine prema jedinicama lokalne samouprave, ali predominantno kao posljedica oslobođenja zakupaca općinskih/gradskih poslovnih prostora od obveze plaćanja zakupnine, koje su općine i gradovi prakticirali kao jednu od mjera fiskalnih olakšica za poslovne subjekte, s intencijom ublažavanja ekonomskih posljedica restrikcija i pandemije koronavirusa. Analogno tomu, **signifikantan pad prihoda od komunalnih naknada i taksi od visokih 16,2% je, također, identično moguće pripisati ekonomsko-fiskalnim mjerama umanjenja i oslobođenja pogođenih pravnih i fizičkih osoba kojima je rad bio zabranjen ili obustavljen restrikcijama od obveze plaćanja komunalnih taksi (porez na tvrtku, komunalna taksa za istaknutu tvrtku) i komunalnih naknada za određeno razdoblje**. Općinske i gradske vlasti su prakticirali identična oslobađanja pogođenih djelatnosti i od plaćanja naknada za zauzimanje javnih površina, naknada za zauzimanje javnih površina za ljetne bašte, restorane, kafiće, te naknade za postavljanje reklama, što se reflektiralo padom prihoda od ostalih budžetskih naknada i taksi (u koje se 3 nabrojane vrste naknada ubrajaju) za 11 milijuna KM ili 14,2% u odnosu na prethodnu godinu.

OPĆINA/GRAD	NEPOREZNI PRIHODI	ZAKUPNINE	NAKNADE I TAKSE OD PRUŽANJA JAVNIH USLUGA	ADMINISTRATIVNE TAKSE	KOMUNALNE TAKSE I NAKNADE	NAKNADE ZA ZAUZIMANJE POVRŠINE I ZA ZAKUP BAŠTI, KAFICA, RESTORANA...
GRAD BIHAĆ	-32,6%	-17,5%	2,7%	-25,0%	-40,4%	39,4%
OPĆINA BOSANSKA KRUPA	28,4%	/	32,1%	-14,5%	120,6%	-29,6%
GRAD CAZIN	1,2%	58,3%	1,9%	-18,7%	-26,9%	-29,1%
OPĆINA KLJUČ	19,2%	52,1%	16,3%	5,1%	46,6%	4,6%
OPĆINA SANSKI MOST	6,6%	29,2%	-7,0%	-13,6%	-8,9%	/
OPĆINA ODŽAK	-40,0%	27,8%	-29,1%	-11,7%	-22,3%	-33,2%
OPĆINA ORAŠJE	-17,7%	16,4%	-13,9%	-34,0%	-32,0%	-31,3%
OPĆINA BANOVIĆI	-20,8%	16,7%	-26,8%	-24,6%	6,5%	-66,2%
GRAD GRAČANICA	5,5%	72,8%	6,7%	-13,4%	-5,1%	-67,2%
OPĆINA SAPNA	-30,3%	/	-8,2%	-14,3%	11,0%	/
GRAD TUZLA	9,2%	21,8%	33,5%	-18,6%	-19,0%	-36,7%
OPĆINA KAKANJ	-41,6%	55,1%	-30,5%	0,3%	-6,7%	-30,2%
OPĆINA TEŠANJ	-44,6%	16,4%	-15,8%	-17,9%	-23,6%	/
OPĆINA ZAVIDOVIĆI	1,4%	20,5%	-12,7%	-22,7%	-5,4%	-19,2%
OPĆINA GORNJI VAKUF USKOPLJE	-43,3%	/	-14,2%	-14,4%	281,7%	-33,3%
OPĆINA KISELJAK	-46,3%	/	-11,3%	-11,9%	9,9%	-34,4%
OPĆINA KREŠEVO	-26,1%	15,8%	-25,8%	-23,7%	3,0%	-33,3%
OPĆINA TRAVNIK	11,1%	9,3%	10,7%	-41,5%	318,8%	-77,2%
GRAD ČAPLJINA	40,9%	/	-9,2%	/	/	/
OPĆINA ČITLUK	20,0%	15,7%	24,2%	56,7%	5,5%	-26,5%
OPĆINA STOLAC	50,2%	-2,2%	53,4%	-8,0%	30,9%	-32,0%
GRAD ŠIROKI BRIJEG	-47,5%	/	-27,6%	-0,4%	-39,9%	-100,0%
OPĆINA CENTAR SARAJEVO	-23,8%	34,7%	-27,3%	-51,2%	-12,5%	-28,3%
OPĆINA HADŽIĆI	11,0%	10,9%	11,1%	-23,7%	0,9%	-10,8%
OPĆINA ILIDŽA	-42,5%	31,7%	-58,2%	/	-11,2%	2,6%
OPĆINA ILIJAŠ	-28,2%	57,2%	-29,2%	-31,0%	-3,1%	-37,0%
OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO	-46,2%	35,4%	-12,2%	-21,5%	-11,5%	-16,0%
OPĆINA TRNOVO	-39,3%	9,8%	-39,6%	/	-26,3%	-66,3%
OPĆINA VOGOŠĆA	3,5%	11,7%	-7,6%	/	-8,3%	-31,2%
OPĆINA TOMISLAVGRAD	11,7%	5,2%	8,9%	-22,0%	-7,3%	-30,8%
UKUPNI PROSJEK	-8,6%	-13,8%	-6,8%	-16,5%	18,1%	-32,8%
PROSJEČNI PAD	-22,2%	-28,3%	-21,4%	-19,4%	-16,0%	-39,1%

Tablica 5. Promjena neporeznih prihoda u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na isto razdoblje 2019. u 30 analiziranih JLS. Izvor: Izračun G. Jurišića

Ukoliko se utjecaj na različite najneuralgičnije vrste neporeznih prihoda analizira iz vizure partikularnih jedinica lokalne samouprave, za što se u ovoj analizi primjenjuje metodologija analize uzorka na 30 JLS u FBiH, evidentno je da su pandemija koronavirusa i nuspojave restrikcije i prateće lokalne mjere ublažavanja ostavile razoran trag na sve vrste neporeznih prihoda u lokalnim proračunima, pri čemu su najmanje pogođeni prihodi od komunalnih taksi i naknada, a najviše prihodi od iznajmljivanja općinskih/gradski poslovnih prostora i ostale materijalne imovine, tj. zakupnine i naknade za zauzimanje javnih površina. Od 30 analiziranih izvršenja proračuna u prvoj polovini 2020. godine, ukupni neporezni prihodi, zakupnine i naknade i takse od pružanja javnih usluga su pali u 19, administrativne takse u 24, komunalne takse u 18, te naknade od zauzimanja javnih površina u 23 jedinice lokalne samouprave, što, uzimajući u obzir činjenicu da je pad zakupnina i naknada za zauzimanje javnih površina predominantno rezultat mjera oslobađanja od obveze plaćanja ovih davanja, vrlo jasno sugerira da su administrativne takse, kao komponenta prihoda od pružanja javnih usluga, komponenta najosjetljivija i najpodložnija promijenjenim modalitetima odvijanja ekonomskog života uzrokovanih pandemijom koronavirusa. Moguće je konstatirati da su **neporezni prihodi u prvoj polovini 2020. godine u općinskim/gradskim proračunima u prosjeku opali za 8,6% u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, pri čemu prosječni pad (prosjek samo onih**

JLS koje su pretrpjele pad ove vrste prihoda) iznosi 22,2%. Najveći pad pretrpjeli su proračuni općina Trnovo (-39,3%), Ilidža (-32,5%), Kakanj (-31,6%), Sapna (-30,2%), te Grada Bihaća (-32,6%), čemu su dominantno pridonijeli padovi prihoda od taksi i naknada za pružanje različite vrste javnih usluga, u čijem padu prednjači Općina Ilidža s padom od enormnih 58,2%.

Segment adiministrativnih taksi, koji obuhvaća gradske/općinske administrativne takse, takse za ovjeru dokumenata i takse za vjenčanja i druge civilne registracije, u prosjeku je umanjen za 16,5%, s prosječnim padom od 19,4%. Ova vrsta neporeznih prihoda se, kako je naznačeno, pokazala izrazito osjetljivom na restriktivne mjere i cjelokupne socioekonomske posljedice pandemije, što se može objasniti činjenicom da je naplata administrativnih taksi izravno ovisna o količini pruženih javnih usluga i potrebama građana za javnim uslugama- dakle, od broja građana posluženih na općinskim/gradskim šalterima. Budući da je restrikcijama građanima ograničeno ili čak zabranjeno kretanje, te da su zabranjena okupljanja, što je suzilo prostor i volju za vjenčanja, smanjena je frekvencija cirkulacije građana u općinskim/gradskim šalter salama, koje su, ionako, radile po skraćenom radnom vremenu, što je rezultiralo s manje ovjerenih dokumenata, izdanih obrazaca, manje angažmana matičara... općenito manje pruženih usluga građanima i, posljedično tomu, manje prodanih i naplaćenih taksenih markica za te usluge. U analiziranom uzorku **najveći pad prihoda od administrativnih taksi bilježi Općina Centar Sarajevo- visokih 52,2%,** što, svakako, dodatno ilustrira pogođenost naplate prihoda od administrativnih taksi nemogućnošću i ograničenošću pristupa građana općinskim uslugama, jer se radi o općini, u čijoj su šalter sali svakodnevno najfrekventnije posjete građana, tj. svakodnevno cirkulira najveći broj građana.

U analiziranom uzorku, **među neporeznim prihodima najveći prosječni pad bilježe prihodi od iznajmljivanja- zakupnine (-28,3%) i naknade za zauzimanje javnih površina (-39,1%),** što se nedvosmisleno treba interpretirati kao neminovni i logični rezultat mnogobrojnih umanjivanja obveze ili potpunog oslobođenja pogođenih gospodarstvenika od obveze plaćanja zakupnina i naknada za zauzimanje javnih površina, koje su općinske i gradske vlasti masovno prakticirale, s intencijom umanjivanja troškova poduzetnicima i ublažavanja ekonomskih posljedica pandemije i restrikcija na taj način. Jedinice lokalne samouprave koje bilježe najveći frapantan pad prihoda od zakupnina- Gračanica (-72,8%), Ilijaš (-57,2%), Kakanj (-55,1%), Stari Grad Sarajevo (35,4%)- implementirale su fiskalne olakšice potpunog oslobađanja zakupaca od obveze plaćanja zakupnina, pri čemu je Općina Stari Grad, koja je prva pokrenula ovu praksu, odlučila umanjiti mjesečne zakupnine svim zakupcima općinskih poslovnih prostora za 30% do 31.3.2021. godine. Svakako, intenzitet pada prihoda od zakupnina u pojedinačnim proračunima ovisi i od broja prostora kojima općina/grad raspolažu i iznajmljuju, kao i od broja gospodarstvenika-zakupoprimalaca, te o utvrđenim cijenama zakupnina.

A *propos* naknada za zauzimanje javnih površina, sve jedinice lokalne samouprave u uzorku bilježe izrazito signifikantan pad ove kategorije neporeznih prihoda- u prosjeku za 33%- pri čemu prednjače Široki Brijeg (-100%), Travnik (-77,2%), Gračanica (-67,2%), Trnovo (-66,3%) i Banovići (-66,2%)-, što je **rezultat među općinama izrazito popularne i rasprostranjene prakse umanjivanja ili oslobođenja pogođenih gospodarstvenika od obveze plaćanja ovih naknada, kako bi im se u vremenima krize umanjili troškovi uzrokovani ovom fiskalnom presijom. Ovi potezi su, svakako, osigurali ublažavanje situacije gospodarskim subjektima, , ali su općine i gradovi, što je evidentno, žrtvovali svoje prihode u lokalnim proračunima od ovih naknada, koji su u prosjeku umanjeni za 39,1%.** Pritom su općine i gradovi

practicirali i primjenjivali različite modalitete oslobađanja po pitanju naknada za zauzimanje javnih površina: dok je većina JLS konvencionalno oslobađala obveznike ovih naknada obveza uplate, Grad Bihać i Općina Ilidža su, iz administrativno-tehničke vizure, primijenili drugačiji modalitet: općina/grad je preuzeo obvezu plaćanja naknada za zauzimanje javnih površina, zakupnina i komunalnih naknada umjesto obveznika za određeno razdoblje (vrijeme trajanja stanja nesreće, 4. i 5. mjesec, kompletna 2020. godina...), što se u proračunu evidentira kao trošak na rashodnoj strani, čime je, *de facto*, općina/grad sam sebi uplatio ove naknade u ime obveznika, a obveznike pismeno obavijestio o tomu da im je obveza izmirena. Dakle, postiže se isti efekt fiskalnog olakšanja pogođenim poslovnim subjektima, samo je administrativno-tehnička metoda različita u odnosu na olakšice i oslobađanja koja su practicirale druge JLS. Ovaj modus olakšice objašnjava i rast prihoda od naknada za zauzimanje javnih površina u proračunima Grada Bihaća za 39,4% i Općine Ilidža za 2,4%, dok su izdaci za plaćanje ovih naknada umjesto definiranih obveznika evidentirani kao rashod u svrhu saniranja ekonomskih posljedica restriktivnih mjera.

4.9. Potpore i transferi viših razina vlasti

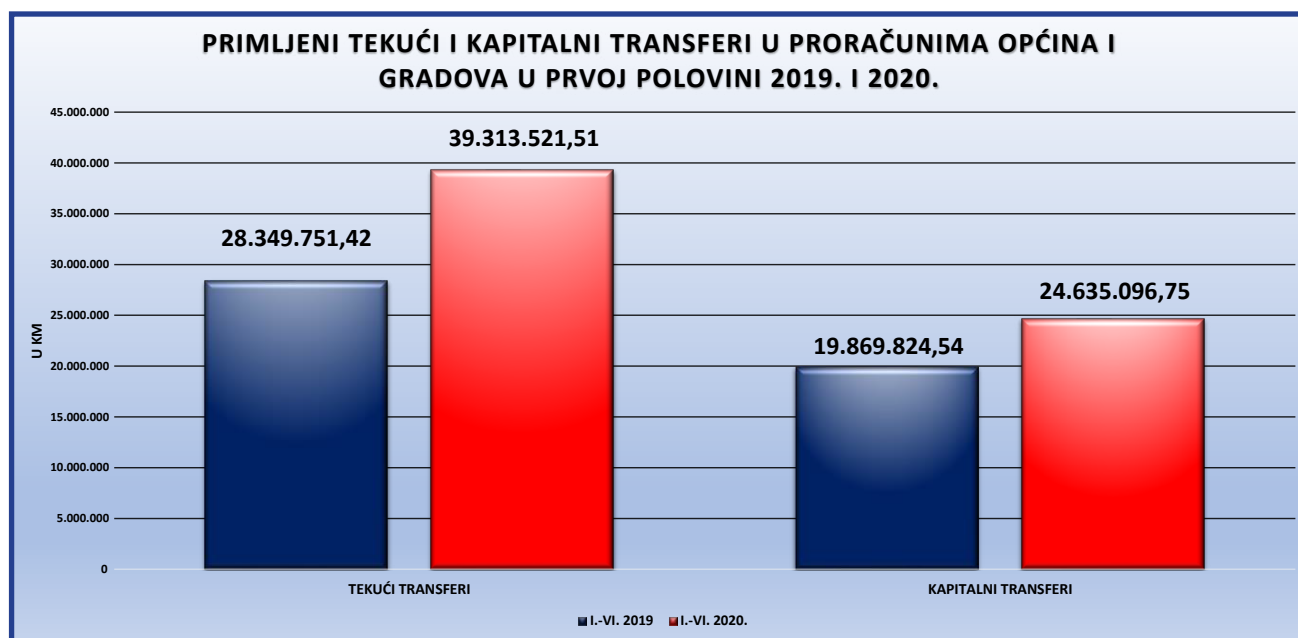
U teorijskom konstruktivnom fiskalnog federalizma, koji predstavlja okosnicu modernog sustava javnog financiranja lokalne razine utemeljenog na postulatima fiskalne decentralizacija, posebno u zemljama federalnog administrativno-teritorijalnog uređenja kao što je FBiH, fundamentalna intencija transfera je pružiti financijsku potporu jedinicama lokalne samouprave s ciljem izjednačavanja uvjeta financiranja i razvoja financijski divergentnih sredina i ublažavanja razvojnih dispariteta, kako bi se građanima u svim općinama i gradovima, neovisno o razini razvoja, omogućila istovrsna kvaliteta javne usluge. Budući da je konvergencija utkana u nukleus sustava tekućih transfera s viših razina vlasti jedinicama lokalne samouprave i njihova glavna svrha, pri alokaciji transfera neophodno je etablirati adekvatan sustav kriterija, s jasno etabliranim i kirurški preciznim ključem raspodjele zasnovanim na (ne)razvijenosti, što implicira da bi automatizmom manje razvijenim zajednicama trebao biti alociran viši iznos sredstava u njihove proračune.

U FBiH jedinice lokalne samouprave primaju dvije vrste transfera: 1. tekuće, koji su predominantno nenamjenski i kojima mogu arbitrarno i diskrecijski raspolagati sukladno svojim prioritetima i potrebama i 2. kapitalne, koji su supstancijalno namjenski i usmjereni u financiranje precizno određenih kapitalnih projekata. Općine i gradovi mogu primati tekuće i kapitalne transfere ili, kako se još tituliraju u javnofinancijskom diskursu, potpore (što vrlo jasno odražava njihovu prirodu), iz proračuna kantona ili Federacije BiH (centralne razine vlasti), od međunarodnih vlada, što se konvencionalno realizira posredstvom različitih agencija stranih vlada koje operiraju u FBiH, te od nevladinih organizacija. Transferi su, posebice u nerazvijenim zajednicama, izrazito signifikantan izvor financiranja općina i gradova u FBiH: u 2019. godini općine i gradovi su primili 124 milijuna KM transfera, što konstituira 12% ukupnih realiziranih prihoda lokalne samouprave, pri čemu se veći dio (57% ukupnih transfera) odnosi na tekuće transfere, predominantno prenešene s kantonalne i federalne razine vlasti.

Kao što i samo ime transfera i potpora vrlo nedvosmisleno sugerira, svrha je pružiti financijski mehanizam potpore viših razina vlasti općinama i gradovima kako bi osnažila njihov kapacitet za obavljanje funkcija i nadležnosti iz djelokruga lokalne samouprave. U situacijama karakterističnih fiskalnih šokova uzrokovanih različitim distorzijama poput, primjerice, popla-

va ili, u konkretnom slučaju, pandemije, koje neminovno iziskuju veći i intenzivniji angažman jedinica lokalne samouprave, potrebno je da centralna razina vlasti poveća iznose i intenzivira dinamiku transfera jedinicama lokalne samouprave, kako bi se ojačao fiskalni kapacitet lokalne samouprave u svrhu bolje apsorpcije tih šokova. Svakako da bi se taj mehanizam pojačanih transfera za vrijeme kriznih razdoblja mogao percipirati kao analogija keynesijanske anticiklične fiskalne politike koja stavlja placet povećanih državnih izdataka, primarno socijalnih transfera i javnih investicija, u razdobljima pada gospodarske aktivnosti, kako bi se stimulirala agregatna potražnja i oporavila razina gospodarske aktivnosti. Projicirajući taj model na fiskalnu agendu međuvladinih transfera, tj. transfera između različitih razina vlasti, uloga centralne vlasti je povećati transfere nižim razinama vlasti kako bi se njihova razina javne potrošnje održala stabilnom i kontinuiranom i kako bi im se kompenzirao neminovni pad prihoda uslijed recesivnih pritisaka i stimulirala potrošnja.

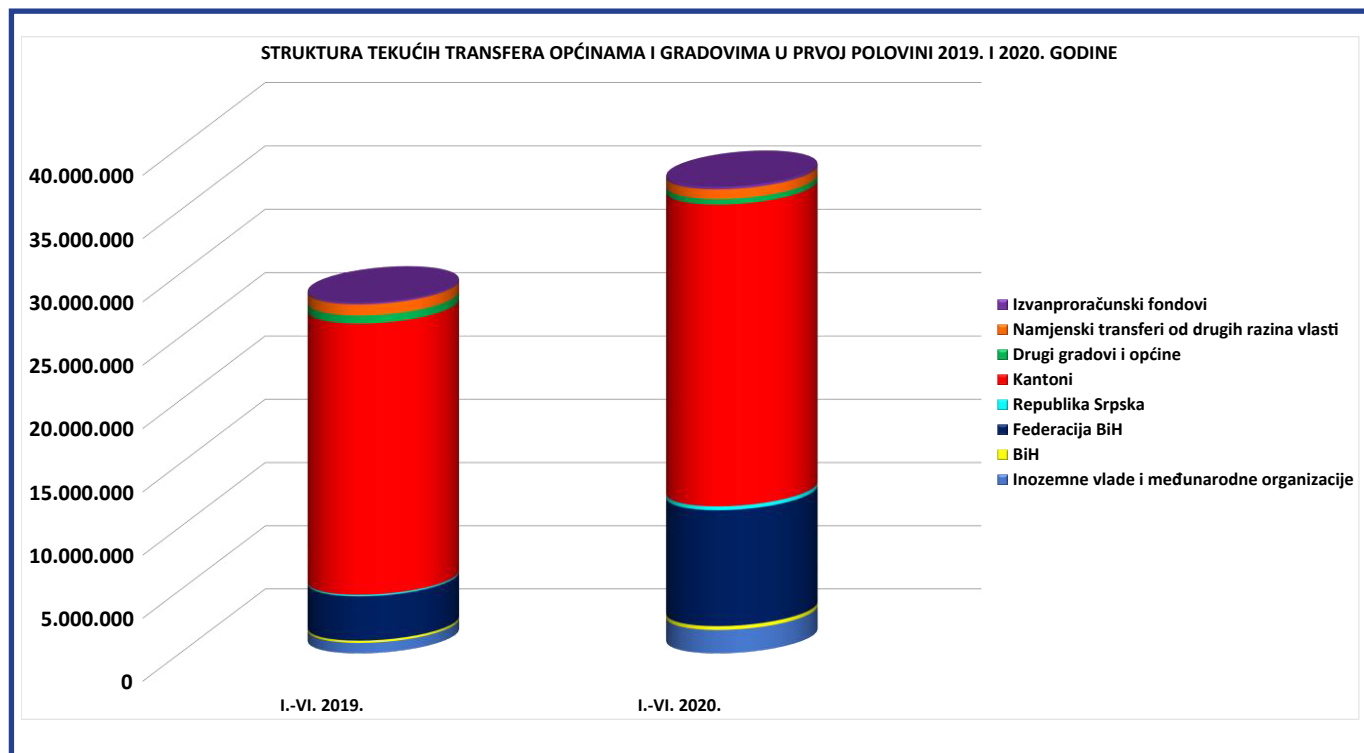
Kako ekonomski postulati i sugeriraju, **u proračunima općina i gradova u FBiH u prvoj polovini 2020. godine priljevi tekućih transfera su enormno povećani: tekući transferi alocirani lokalnoj razini vlasti bilježe impozantan rast od 10.963.770 KM ili visokih 39% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine, dok su kapitalni transferi veći za 4,7 mln. KM ili 24%,** što indicira da su se ukupni transferi lokalnoj samoupravi u FBiH povećali za ukupno 15,7 mln. KM ili 33% u odnosu na prethodnu godinu, pri čemu treba napomenuti da se veći dio povećanja odnosi na razdoblje prije proglašenja stanja nesreće. Indikativno je, naime, da su u II. Kvartalu (travanj-lipanj) 2020. godine tekući transferi općinama i gradovima manji za čak 22,4% u odnosu na prvi kvartal 2020., dok je međukvartalno umanjeno kapitalnih transfera čak 92%.

Grafikon 18. Primljeni tekući i kapitalni transferi u proračunima općina i gradova u FBiH u prvoj polovini 2019. i 2020. Izvor: Konstrukcija G. Jurišića temeljem podataka FMF

Opservirano iz aspekta strukture davatelja transfera jedinicama lokalne samouprave, moguće je zamijetiti da općine i gradovi predominantno primaju transfere od kantonalne razine vlasti, pri čemu su ovi transferi povećani za 11% u prvoj polovini 2020. godine. Signifikantno veće povećanje od impresivnih 161% bilježe transferi općinama i gradovima iz federalnog pro-

računa, dok su inozemne vlade i međunarodne organizacije, također, odlučile pružiti veću financijsku potporu lokalnoj samoupravi u FBiH u prvih 6 mjeseci 2020. s čak 1 mln. KM ili 123% više transfera u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Međuopćinsku solidarnost je, također, moguće okvalificirati kao jednu od kolateralnih „žrtava“ koronakrize, s obzirom da upravo transferi koje općine i gradovi uplaćuju uzajamno jedne drugima u proračune bilježe pad od skoro trećinu-31%.

Grafikon 19. Struktura tekućih transfera isplaćenih općinama i gradovima u prvoj polovini 2020. i 2019. Izvor: Konstrukcija G. Jurišića temeljem podataka FMF

Što se tiče dinamike transfera alociranih pojedinačnim općinama i gradovima u prvoj polovini 2020. godine, u analiziranom uzorku je moguće konstatirati asimetričan utjecaj, s, očekivano, pretežitim povećanjem transfera u odnosu na prvu polovinu 2019. godine. Refererirajući se na analizu proračuna prezentiranu u tablici, iznosi u polugodišnjim realiziranim lokalnim proračunima vrlo jasno i precizno ukazuju da je od 30 analiziranih općina i gradova, čak 18 (60%) zabilježilo povećanje tekućih transfera u svojim proračunima, 11 povećanje kapitalnih transfera (12 analiziranih JLS nema kategoriju primljenih kapitalnih transfera u svojim proračunima), što rezultira činjenicom da su u proračunima 22 jedinice lokalne samouprave (73% uzorka) povećani transferi u prvoj polovini 2020., apostrofirajući da čak 11 općina i gradova bilježi povećanje transfera veće od 100%. Tekući transferi usmjereni u nenamjensko pružanje potpore lokalnoj samoupravi su u prosjeku porasli za 89,1% i njihov rast je veći od prosječnog rasta kapitalnih transfera od 55%. Rekord po povećanju transfera u prvoj polovini 2020. godine je ubjedljivo Općina Sanski Most, čiji su se transferi povećali za izrazito visokih 10 puta u odnosu na prvu polovinu 2019., čemu su najveći doprinos dali povećani grantovi od FBiH, kantona, te

OPĆINA/GRAD	TEKUĆI TRANSFERI	KAPITALNI TRANSFERI	UKUPNI TRANSFERI
GRAD BIHAĆ	-0,9%	85,6%	17,1%
OPĆINA BOSANSKA KRUPA	224,7%	175,6%	203,6%
GRAD CAZIN	177,4%	/	177,4%
OPĆINA KLJUČ	-10,4%	23,8%	6,7%
OPĆINA SANSKI MOST	1049,9%	/	1049,9%
OPĆINA ODŽAK	72,5%	/	102,9%
OPĆINA ORAŠJE	137,5%	-60,9%	-23,8%
OPĆINA BANOVIĆI	-69,0%	166,2%	36,8%
GRAD GRAČANICA	-30,6%	169,7%	113,6%
OPĆINA SAPNA	127,9%	/	127,9%
GRAD TUZLA	-14,0%	66,7%	24,7%
OPĆINA KAKANJ	54,2%	/	67,4%
OPĆINA TEŠANJ	20,2%	39,3%	26,3%
OPĆINA ZAVIDOVIĆI	23,4%	/	23,4%
OPĆINA GORNJI VAKUF USKOPLJE	/	-57,3%	-57,3%
OPĆINA KISELJAK	-80,6%	/	-71,4%
OPĆINA KREŠEVO	11,5%	393,7%	190,2%
OPĆINA TRAVNIK	-75,2%	/	-75,2%
GRAD ČAPLJINA	-16,6%	70,5%	2,8%
OPĆINA ČITLUK	-20,9%	37,9%	15,5%
OPĆINA STOLAC	132,0%	-36,0%	50,3%
GRAD ŠIROKI BRIJEG	127,4%	/	127,4%
OPĆINA CENTAR SARAJEVO	431,3%	/	431,3%
OPĆINA HADŽIĆI	/	76,8%	189,6%
OPĆINA ILIDŽA	21,1%	/	21,1%
OPĆINA ILIJAŠ	2,0%	-14,2%	-10,3%
OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO	163,4%	/	163,4%
OPĆINA TRNOVO	-26,3%	-74,8%	-70,9%
OPĆINA VOGOŠĆA	46,0%	-29,3%	-24,4%
OPĆINA TOMISLAVGRAD	18,1%	-43,3%	-11,7%
UKUPNI PROSJEK	89,1%	55,0%	94,1%

Tablica 6. Promjena primljenih transfera u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na prvu polovinu 2019. u proračunima 30 općina i gradova u uzorku. Izvor: Kalkulacije i obrada Gregora Jurišića

15 puta veće donacije u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Nakon Sanskog Mosta, izrazito visokim rastom sveukupnih uplaćenih transfera mogu se pohvaliti i Općina Centar Sarajevo (431,3%), Bosanska Krupa (203,6%), Kreševo (190,2%), Hadžići (189,6%), Grad Cazin (177,4%), te Općina Sapna (127,9%). Indikativno je da se sve JLS koje bilježe znatnije povećanje prihoda od transfera, s izuzetkom općina Centar Sarajevo i Hadžići, klasificiraju kao nerazvijene i izrazito nerazvijene, što korespondira jednom od zaključaka da su manje razvijene općine i gradove u manjem razmjeru trpile utjecaj korona-krize upravo zbog redovitih transfernih injekcija s viših razina vlasti i većem udjelu ovih komponenti u struktu-

ri njihovih proračunskih prihoda. Kako je evidentno, 8 jedinica lokalne samouprave je, kontrarno trendu, zabilježilo smanjen priljev transfera u svojim proračunima, što je dominantno rezultat pada kapitalnih transfera namijenjenih specificiranim infrastrukturnim projektima. Svakako, potrebno je napomenuti da ova umanjjenja mogu biti i rezultat činjenice da se uplate pojedinih transfernih plaćanja s viših razina vlasti očekuju i vrše tek u drugoj polovini godine ili da su uvjetovani dinamikom realizacije projekta, koji se, također, očekuju tek u drugoj polovini godine.

OPĆINA/GRAD	SKUPINA RAZVIJENOSTI	UDIO TRANSFERA	
		2020	2019
GRAD BIHAĆ	II	 8,5%	 5,6%
OPĆINA BOSANSKA KRUPA	IV	 16,6%	 6,4%
GRAD CAZIN	IV	 14,7%	 5,6%
OPĆINA KLJUČ	V	 22,1%	 21,7%
OPĆINA SANSKI MOST	IV	 14,2%	 1,2%
OPĆINA ODŽAK	IV	 14,2%	 7,5%
OPĆINA ORAŠJE	III	 14,7%	 18,2%
OPĆINA BANOVIĆI	III	 6,6%	 4,4%
GRAD GRAČANICA	III	 17,2%	 8,3%
OPĆINA SAPNA	V	 34,4%	 15,4%
GRAD TUZLA	II	 4,1%	 3,4%
OPĆINA KAKANJ	III	 22,7%	 12,4%
OPĆINA TEŠANJ	II	 17,0%	 12,0%
OPĆINA ZAVIDOVIĆI	IV	 26,7%	 25,2%
OPĆINA GORNJI VAKUF USKOPLJE	IV	 2,4%	 4,7%
OPĆINA KISELJAK	III	 3,1%	 8,7%
OPĆINA KREŠEVO	III	 36,0%	 13,5%
OPĆINA TRAVNIK	III	 3,6%	 11,3%
GRAD ČAPLJINA	III	 21,5%	 22,2%
OPĆINA ČITLUK	II	 14,2%	 11,0%
OPĆINA STOLAC	IV	 53,5%	 39,8%
GRAD ŠIROKI BRIJEG	II	 15,9%	 6,6%
OPĆINA CENTAR SARAJEVO	I	 11,6%	 2,1%
OPĆINA HADŽIĆI	II	 5,6%	 1,8%
OPĆINA ILIDŽA	I	 11,1%	 6,8%
OPĆINA ILIJAŠ	III	 15,9%	 13,1%
OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO	I	 18,8%	 6,6%
OPĆINA TRNOVO	II	 6,1%	 13,8%
OPĆINA VOGOŠĆA	I	 20,5%	 25,6%
OPĆINA TOMISLAVGRAD	IV	 8,0%	 9,0%

Tablica 7. Udio transfera u ukupnim prihodima 30 JLS u prvoj polovini 2020. i 2019. Izvor: Izračun Gregora Jurišića

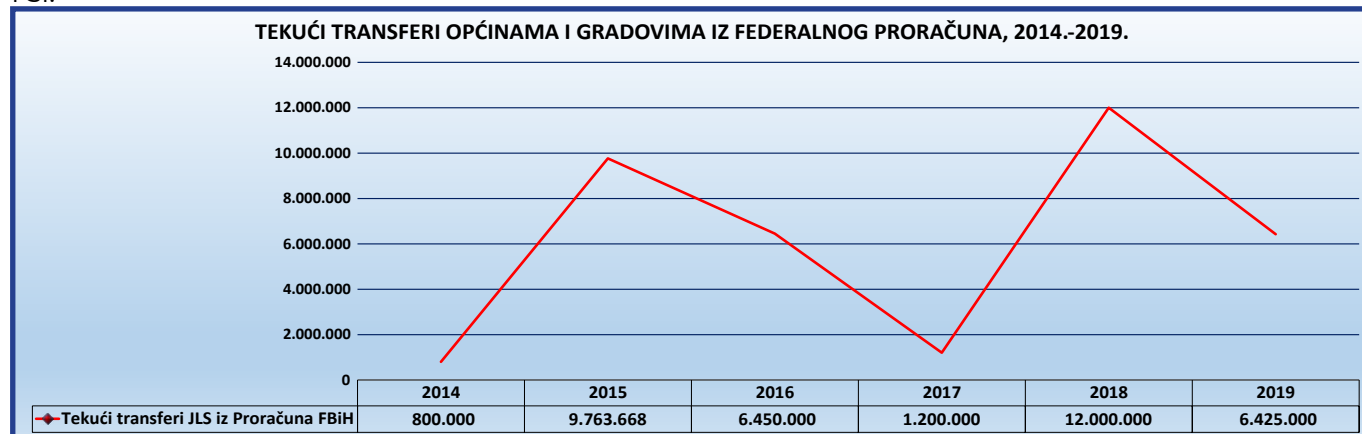
Budući da bi, prema postulatima koncepta konvergencije i kohezije, transferi trebali biti primarno usmjereni prema nerazvijenim i izrazito nerazvijenim JLS, analitički je intrigantno osvrnuti se na utjecaj na udio transfera u strukturi prihoda pojedinačnih lokalnih proračuna klasificiranih prema razvijenosti. Moguće je konstatirati da se bilježi generalna tendencija povećanja udjela transfera kao komponente u ukupnoj strukturi općinskih/gradskih prihoda, pri čemu je posebno primjetan i indikativan trend povećanja udjela transfera u proračunima jed-

inica lokalne samouprave koje se kategoriziraju kao I. (izrazito razvijene) i II. (razvijene) skupina razvijenosti: Centar Sarajevo- rast s 2,1% u 2019. na 11,6% u 2020.; Stari Grad Sarajevo- s 6,6% na 18,8%; Ilidža- s 2,1% na 11,1%; Grad Bihać- s 5,6% na 8,5%. Također je primjetno i da transferi konstituiraju izrazito visok udio proračuna općina, koje se prema kriteriju razvijenosti klasificiraju u IV. i V. skupinu, a bilježe i povećanje udjela u prvoj polovini 2020.: Stolac (IV.)- 53,5%, Sapna (V.)- 34,4%, Zavidovići (26,7%), Ključ (V.)- 22,1%.

4.9.1. Transferi iz proračuna FBiH kao dio MMF-ovog aranžmana

Centralna razina vlasti, u konkretnom slučaju Federacija BiH, bi trebala putem transfera lokalnoj razini vlasti stimulirati ujednačen i ravnomjeran ekonomski i infrastrukturni razvoj svih općina i gradova u FBiH i, na taj način, podupirati lokalne prioritete i jačati fiskalnu izdržljivost općina i gradova. Općinama i gradovima u FBiH se svake godine transferiraju sredstva iz Proračuna Federacije BiH putem stavke Federalnog ministarstva financija *Tekući transferi drugim razinama vlasti- kantoni i općine*, pri čemu Vlada FBiH Odlukom o raspodjeli ovih sredstava specificira modus raspodjele sredstava partikularnim općinama i gradovima, pri čemu se eksplicira kako se transferna sredstva dodjeljuju „*gradovima i općinama na ime dodjele financijske pomoći, te financiranja projekata od značaja za razvoj gradova i općina*“¹⁸, što sugerira da ova sredstva ne reprezentiraju transfere u klasičnom smislu, već određenu miksturu transfera, kao nenamjenskih sredstava lokalnoj samoupravi, i grantova, kao specificiranih namjenskih sredstava usmjerenih u precizno određene svrhe.

Kako je evidentno, iznosi alociranih transfernih sredstava osciliraju iz godine u godinu, dosegnuvši dosadašnji vrhunac u 2018. godini, pri čemu su alocirani iznosi transfera, također, varirali i među jedinicama lokalne samouprave, što implicira da u pojedinim godinama određene općine i gradovi uopće nisu sudjelovali u raspodjeli sredstava. Namjenski dio transfera se konvencionalno dodjeljivao u svrhe financiranja različitih infrastrukturnih projekata ili projekata iz segmenta obrazovanja, zdravstva ili socijalne zaštite kao što su, primjerice, sufinanciranje izgradnje sportske dvorane, utopljavanje zgrada osnovnih škola, nabava medicinske opreme za domove zdravlja, izgradnja vodovodne i kanalizacijske mreže, poticanje biljne proizvodnje i sl.

Grafikon 20. Tekući transferi FMF alocirani općinama i gradovima iz Proračuna FBiH. Izvor: Konstrukcija G. Jurišića temeljem podataka FMF

¹⁸ Odluka o raspodjeli sredstava utvrđenih budžetom Federacije BiH Federalnom ministarstvu financija s pozicije „Tekući transferi drugim razinama vlasti i fondovima- kantoni i općine“ za 2016., 2017., 2018. i 2019. godinu – Službeni glasnik FBiH, br. 93/16, 91/17, 46/18, 97/18...

U Proračunu Federacije BiH za 2020. godine su inicijalno predviđeni transferi općinama i gradovima u iznosu od 11.200.000 KM¹⁹, koja je Vlada, u svjetlu novonastalih okolnosti eskalacije restrikcija i nametnutih novih obveza lokalnoj razini, planirala odlukom raspodijeliti kao *pomoć proračunima gradova i općina u svrhu pomoći u poduzimanju preventivnih mjera u borbi protiv COVID 19 i sanaciji posljedica nastalih uslijed proglašene pandemije*²⁰. Budući da je način raspodjele u ovoj odluci izazvao lavinu objeakcija i kontroverzi, jer su mnoge općine i gradovi izostavljeni iz raspodjele sredstava bez obrazloženja i jer nisu postojali jasno i precizno definirani kriteriji raspodjele, Vlada FBiH je samo 2 dana nakon donošenja odluke poništila odluku i preusmjerila sredstva Federalnom ministarstvu zdravstva za nabavu medicinske opreme.

Nezadovoljni potpunom suspenzijom raspodjele transfernih sredstava općinama i gradovima u razdoblju eskalirajuće financijske kataklizme i rastućih neplaniranih obveza i troškova jedinica lokalne samouprave, Predsjedništvo Saveza općina i gradova Federacije BiH je zauzelo unison stav da je potrebno, uz prethodno utvrđene transparentne kriterije za raspodjelu, financijska sredstva u iznosu od 21 milijun KM, koja su u proračunu Federacije BiH bila planirana za kantone i lokalne zajednice, vratiti u federalni proračun kao pomoć proračunima općina, gradova i kantona. Budući da su u tom razdoblju početkom travnja 2020. nadležne vlasti u BiH ugovorile uzimanje kredita kod Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) u okviru Instrumenta za brzo financiranje (*Rapid Financial Instrument- RFI*) u iznosu od 333 milijuna eura za suočavanje s *urgentnim platnobilansnim i fiskalnim potrebama uslijed suočavanja s izbijanjem COVIDa 19 i financiranje povećane zdravstvene potrošnje i mjera ekonomske stabilizacije*²¹, pri čemu bi entitetu FBiH bilo distribuirano 61,5% ukupnog iznosa kredita (oko 400 mln. KM), **Predsjedništvo SOGFBiH je, također, inzistiralo da jedinice lokalne samouprave u FBiH moraju sudjelovati u raspodjeli sredstava od kredita Međunarodnog monetarnog fonda, jer će, svakako, općine i gradovi sudjelovati u otplati jednog dijela (8,42%) ovog duga temeljem nepravednog umanjivanja osnovice za raspodjelu prihoda od indirektnih/neizravnih poreza.** Naime, općine i gradovi u FBiH se konstantno suočavaju s nedostatkom financijskih sredstava, jer su im prihodi kontinuirano nepravedno umanjivani temeljem sustava otplate vanjskog duga FBiH, pri kojemu se iznos otplate vanjskog duga, koji je najvećim dijelom rezultat zaduživanja viših razina vlasti, oduzima od iznosa prihoda od indirektnih poreza prije raspodjele ovih prihoda po pojedinačnim razinama vlasti. Na ovaj način općine i gradovi su primorane otplaćivati vanjski dug koji načine kantonalna i federalna razina vlasti.

U parlamentarnoj raspravi u Zastupničkom domu održanoj 23.4.2020. godine i Domu naroda 4.5.2020. godini o rebalansu Proračuna FBiH za 2020. godinu, kao rezultat aktivnosti Saveza općina i gradova FBiH i aktivnog procesa javnog zagovaranja i lobiranja zahtjeva općina i gradova, određeni federalni parlamentarni zastupnici su podnijeli zaključke o povećanju transfera općinama i gradovima i o potrebi sudjelovanja općina i gradova u raspodjeli sredstava od kredita MMF-a, a mnogi su istaknuli važnost, izazove i aktivnosti općina i gradova u FBiH u preveniranju i ublažavanju širenja zaraze „korona-virusom“, pomoći stanovništvu i lokalnom gospodarstvu, te suočavanju s proglašenim stanjem nesreće. U tijeku parlamentarne rasprave, kao rezultat apela i plediranja SOGFBiH kao predstavnika lokalne samouprave u

¹⁹ Proračun Federacije Bosne i Hercegovine za 2020. godinu (Službene novine FBiH, br. 99/19)

²⁰ VLADA FBiH. 217. sjednica Vlade FBiH- Priopćenje o radu. http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/sjednica_v2.php?sjed_id=845&col=s-jed_saopcenje (pristup: 26.11.2020.)

²¹ INTERNATIONAL MONETARY FUND. Bosnia and Herzegovina: Request For Purchase Under The Rapid Financing Instrument—Press Release; Staff Report; And Statement By The Executiv Director For Bosnia And Herzegovina. Washington D.C.: IMF, April 2020, p. 24

FBiH protagonistima izvršne i zakonodavne vlasti FBiH, Vlada FBiH je predložila, a oba doma Parlamenta FBiH usvojila, amandman na rebalans proračuna/budžeta FBiH, kojim se izdvaja 30.000.0000 KM tekućih transfera za općine i gradove u Federaciji BiH.

Paralelno s povećavanjem transfera općinama i gradovima, u istim parlamentarnim raspravama usvojeno je i prihvaćanje zaduženja FBiH u okviru MMF-ovog *Instrumenta za brzo financiranje* u iznosu od 399.980.882,81 KM (61,5% ukupno odobrenih sredstava za BiH), s rokom otplate od 5 godina, grace razdobljem od 3 godine i promjenjivom kamatnom stopom²², što implicira da će se kompletan iznos kredita morati vratiti u razdoblju od dvije godine nakon isteka grace razdoblja, između 2023. i 2025. godine. A *propos* raspodjele pozajmljenih sredstava distribuiranih Federaciji BiH po razinama vlasti unutar samog entiteta, federalna ministrica financija je, pri predstavljanju *Odluke o prihvaćanju sredstava iz zaduženja FBiH u okviru instrumenta za brzo financiranje MMF-a* na sjednici Doma naroda Parlamenta FBiH, apostrofirala: „*Federaciji će ostati 170 milijuna KM, općine će dobiti 30 milijuna KM, a kantonima će biti uplaćen transfer od ukupno 200 milijuna grant sredstava*“²³, što jasno aludira da će se transferi lokalnoj razini vlasti financirati iz MMF-ovog kredita. Ovime su se zahtjevi SOGFBiH o transferima općinama i gradovima i sudjelovanju lokalne razine vlasti u raspodjeli financijskih sredstava od kredita MMF-a mogu okvalificirati kao ispunjeni.

Ohrabreno uvažavanjem sugestija glasa lokalne samouprave u federalnoj Vladi i Parlamentu, ali i oprezno i poučeno negativnim iskustvom kontroverznog prethodnog načina raspodjele transfera općinama i gradovima odlukom federalne vlasti bez ikakvih prethodnih konzultacija s predstavnicima lokalne samouprave, lokalna razina vlasti u FBiH inkorporirana u Predsjedništvo SOGFBiH odlučila je anticipativno sugerirati federalnim vlastima modus raspodjele transfera koji bi bio najprihvatljiviji parametrima općina i gradova. Netom nakon prihvaćanja zaduženja kod MMF-a i usvajanja amandmana o transferima općinama i gradovima, **Predsjedništvo SOGFBiH je predložilo Vladi FBiH da se, sukladno principima humanosti i solidarnosti u novonastaloj situaciji, iznos od 30 milijuna KM tekućih transfera namijenjen općinama i gradovima iz federalnog proračuna/budžeta ravnopravno i jednako raspoređuje na svih 80 jedinica lokalne samouprave u FBiH, tako da svaka općina i grad dobije jednak iznos transfernih sredstava - 375.000 KM.** Ovakav jednak način raspodjele transfernih sredstava općinama i gradovima odražavao bi jednakopravan tretman svih jedinica lokalne samouprave u Federaciji BiH, pri čemu je naglašeno da bi se općinskim i gradskim vlastima trebalo osigurati da samostalno i slobodno raspolažu dodijeljenim sredstvima.

Vlada FBiH je na samom početku mjeseca srpnja donijela odluku o načinu raspodjele transfernih sredstava općinama i gradovima, kojom je djelimično ispoštovala zahtjev SOGFBiH o ravnopravnoj raspodjeli sredstava, jer se dio transfera (jedna trećina- 10 milijuna KM od ukupno 30 mln. KM) alokira u jednakom iznosu svim općinama i gradovima u FBiH. Naime, ukupne transfere u iznosu od 30 milijuna KM Vlada FBiH je odlučila raspodijeliti, klasificirajući ga u dvije kategorije- nenamjenske transfere i projektno-uvjetovane namjenske grantove:

22 Odluka o prihvaćanju zaduženja Federacije BiH u okviru Instrumenta za brzo financiranje (RFI) Međunarodnog monetarnog fonda. Službene novine FBiH, br. 28/2020 od 7.5.2020. godine

23 5. sjednica Doma naroda Parlamenta FBiH. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=uKnhy22nXU> – obraćanje Federalne ministricе financija po pitanju raspodjele pozajmljenih sredstava MMF-ovog kredita je na 3:39: 37

- a. Sredstva u iznosu od 10.000.000,00 KM će se dodijeliti na principu solidarnosti svim gradovima i općinama u jednakom iznosu od 125.000,00 KM, na ime finansijske pomoći proračunima u sanaciji posljedica nastalih uslijed proglašene pandemije COVID-19.**
- b. Sredstva u iznosu od 20.000.000,00 KM će se dodijeliti gradovima i općinama za sufinansiranje projekata/zahtjeva/inicijativa, a na temelju javnog poziva.²⁴**

Grantovna komponenta sredstava namijenjenih općinama u iznosu od 20 milijuna KM raspoređivala se općinama i gradovima za sufinansiranje raznovrsnih tipičnih projekata i inicijativa komunalno-lokalnog karaktera iz djelokruga lokalne samouprave:

- putna infrastruktura (putevi, mostovi, potporni i zaštitni zidovi, kružni tokovi, parkirališta, pješačke i biciklističke staze, sanacija klizišta i sprječavanje erozije, itd.);
- komunalna infrastruktura (vodovod i kanalizacija, javna rasvjeta, energetske i komunikacijske mreže, plinske i niskonaponske mreže, itd.);
- objekti obrazovnog, sportskog i kulturnog karaktera (predškolski objekti, školski objekti, dječja igrališta i igraonice, školsko-sportske dvorane i igrališta, itd.);
- ostali objekti od značaja za jedinice lokalne samouprave (domovi kulture, društveni domovi, biblioteke, zdravstveni objekti, muzeji i slični objekti društvene namjene, povećanje energetske efikasnosti objekata, fasade objekata, zamjena otvora i krovova, sistemi grijanja i hlađenja, itd.);
- finansijska pomoć proračunima gradova i općina za financiranje tekućih rashoda.²⁵

Nakon provedenog javnog poziva, Vlada FBiH je krajem 7. mjeseca utvrdila konačan način raspodjele pojedinačnim općinama i gradovima u svrhe financiranja sanacije posljedica proglašenja stanja nesreće i sufinansiranja određenih projekata, pri čemu je iznos i broj lokalnih projekata koji se sufinanciraju različit od JLS do JLS: nekima se sufinancira 1 projekt, nekima po 2 ili 3, dok 3 općine nisu dobile sredstva po javnom pozivu. Način raspodjele po pojedinačnim jedinicama lokalne samouprave prezentiran je u tablici.

²⁴ VLADA FBiH. Odluka o utvrđivanju kriterija raspodjele sredstava utvrđenih proračunom/budžetom Federacije BiH za 2020. godinu Federalnom ministarstvu financija s pozicije „Tekući transferi drugim razinama vlasti i fondovima- kantoni i općine“- općine i gradovi. Službeni glasnik FBiH, br. 44/2020 od 3.7.2020.

²⁵ Ibidem

OPĆINA/GRAD	JEDNOKRATNA FINANCIJSKA POMOĆ PRORAČUNU (u KM)	SREDSTAVA DODIJELJENA PO JAVNOM POZIVU (u KM)	UKUPNO (u KM)	OPĆINA/GRAD	JEDNOKRATNA FINANCIJSKA POMOĆ PRORAČUNU (u KM)	SREDSTAVA DODIJELJENA PO JAVNOM POZIVU (u KM)	UKUPNO (u KM)
BANOVIĆI	125.000	176.325	301.325	KREŠEVO	125.000	213.356	338.356
BIHAĆ	125.000	225.615	350.615	KUPRES	125.000	684.783	809.783
BOSANSKA KRUPA	125.000	180.000	305.000	LIVNO	125.000	260.000	385.000
BOSANSKI PETROVAC	125.000	85.950	210.950	LUKAVAC	125.000	315.000	440.000
BOSANSKO GRAHOVO	125.000	50.000	175.000	LJUBUŠKI	125.000	200.000	325.000
BREZA	125.000	373.149	498.149	MAGLAJ	125.000	200.000	325.000
BUGOJNO	125.000	215.000	340.000	MOSTAR	125.000	600.000	725.000
BUSOVAČA	125.000	420.000	545.000	NEUM	125.000	380.000	505.000
BUŽIM	125.000	474.427	599.427	NOVI GRAD SARAJEVO	125.000	180.000	305.000
CAZIN	125.000	184.405	309.405	NOVI TRAVNIK	125.000	175.053	300.053
CENTAR SARAJEVO	125.000	300.000	425.000	NOVO SARAJEVO	125.000	220.000	345.000
ČAPLJINA	125.000	260.000	385.000	ODŽAK	125.000	360.000	485.000
ČELIĆ	125.000	220.000	345.000	OLOVO	125.000	156.201	281.201
ČITLUK	125.000	242.752	367.752	ORAŠJE	125.000	260.000	385.000
DOBOJ ISTOK	125.000	240.000	365.000	PALE PRAČA	125.000	50.000	175.000
DOBOJ JUG	125.000	75.801	200.801	POSUŠJE	125.000	352.507	477.507
DOBRETIĆI	125.000	0	125.000	PROZOR-RAMA	125.000	0	125.000
DOMALJEVAC ŠAMAC	125.000	260.000	385.000	RAVNO	125.000	75.000	200.000
DONJI VAKUF	125.000	180.000	305.000	SANSKI MOST	125.000	220.000	345.000
DRVAR	125.000	100.000	225.000	SAPNA	125.000	100.000	225.000
FOČA USTIKOLINA	125.000	100.000	225.000	SREBRENIK	125.000	110.000	235.000
FOJNICA	125.000	51.417	176.417	STARI GRAD SARAJEVO	125.000	150.000	275.000
G VAKUF - USKOPLJE	125.000	180.000	305.000	STOLAC	125.000	562.589	687.589
GLAMOČ	125.000	75.000	200.000	ŠIROKI BRIJEG	125.000	575.000	700.000
GORAŽDE	125.000	400.000	525.000	TEOČAK	125.000	229.294	354.294
GRAČANICA	125.000	400.000	525.000	TEŠANJ	125.000	400.000	525.000
GRAD SARAJEVO	125.000	100.000	225.000	TOMISLAVGRAD	125.000	260.000	385.000
GRADAČAC	125.000	150.000	275.000	TRAVNIK	125.000	290.000	415.000
GRUDE	125.000	200.000	325.000	TRNOVO	125.000	180.000	305.000
HADŽIĆI	125.000	220.000	345.000	TUZLA	125.000	260.000	385.000
ILIDŽA	125.000	500.219	625.219	USORA	125.000	200.000	325.000
ILIJAS	125.000	229.972	354.972	VAREŠ	125.000	0	125.000
JABLANICA	125.000	121.358	246.358	VELIKA KLADUŠA	125.000	140.000	265.000
JAJCE	125.000	240.000	365.000	VISOKO	125.000	220.000	345.000
KAKANJ	125.000	500.000	625.000	VITEZ	125.000	340.000	465.000
KALESIJA	125.000	220.000	345.000	VOGOŠĆA	125.000	280.000	405.000
KISELJAK	125.000	460.000	585.000	ZAVIDOVIĆI	125.000	180.000	305.000
KLADANJ	125.000	180.000	305.000	ZENICA	125.000	504.676	629.676
KLJUČ	125.000	215.000	340.000	ŽEPČE	125.000	600.000	725.000
KONJIC	125.000	350.151	475.151	ŽIVINICE	125.000	360.000	485.000

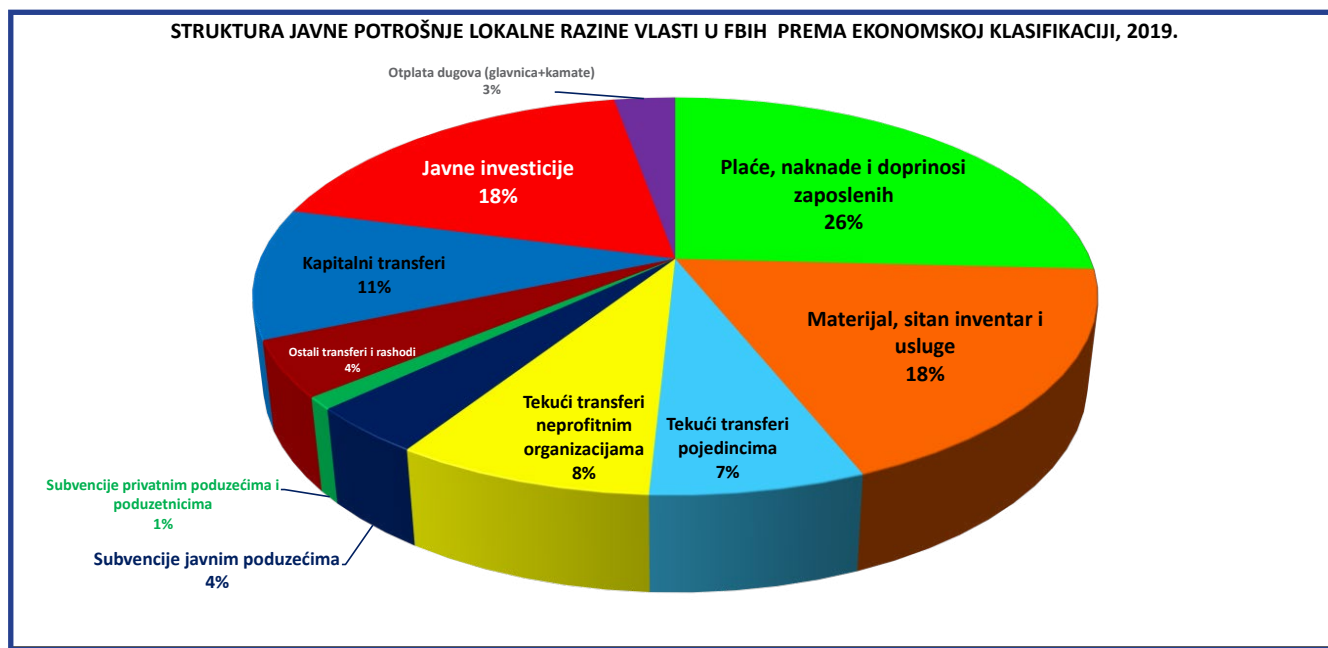
Tablica 8. Raspodjela transfera iz Proračuna FBiH za 2020. godinu općinama i gradovima. Izvor: Obrada autora temeljem Odluke o raspodjeli sredstava utvrđenih Proračunom FBiH za 2020. godinu Federalnom ministarstvu financija s pozicije "Tekući transferi drugim razinama vlasti i fondovima - kantoni i općine" gradovi i općine

5. UTJECAJ NA JAVNU POTROŠNJU OPĆINA I GRADOVA

Općine i gradovi, kao reprezentanti lokalne samouprave u FBiH, svojom javnom potrošnjom financiraju izrazito širok dijapazon nadležnosti lokalno-komunalnog karaktera kojima zadovoljavaju potrebe stanovnika i infrastrukturne prioritete svoje lokalne zajednice, zbog čega se njihova javna potrošnja može okvalificirati izrazito heterogenom. Paleta njihovih šarolikih funkcija i nadležnosti lokalnog interesa obuhvaća definiranje i implementaciju komunalne politike, stambene politike, financiranje lokalne infrastrukture, materijalno-operativne troškove osnovnih škola, osnivanje i financiranje predškolskih ustanova, osnivanje i djelimično financiranje primarne zdravstvene zaštite, lokalnu socijalnu zaštitu, službe civilne zaštite i ostale nadležnosti detaljno definirane *Zakonom o načelima lokalne samouprave*, što je već ranije diskutirano i elaborirano u ovom radu. U kontekstu proglašenja stanja nesreće uslijed korona-krise kao višedimenzionalnog socijalno-aranžiranog fenomena sa svim svojim reperkutivnim zdravstvenim, socijalnim i ekonomskim nuspojavama, posebno je težište stavljeno na nadležnosti, ovlasti i funkcije lokalne razine vlasti u financiranju segmenata zdravstva, socijalne zaštite i lokalne ekonomske politike, na koji su najpovezaniji s koronakrizom.

5.1. Struktura javne potrošnje lokalne razine vlasti u FBiH

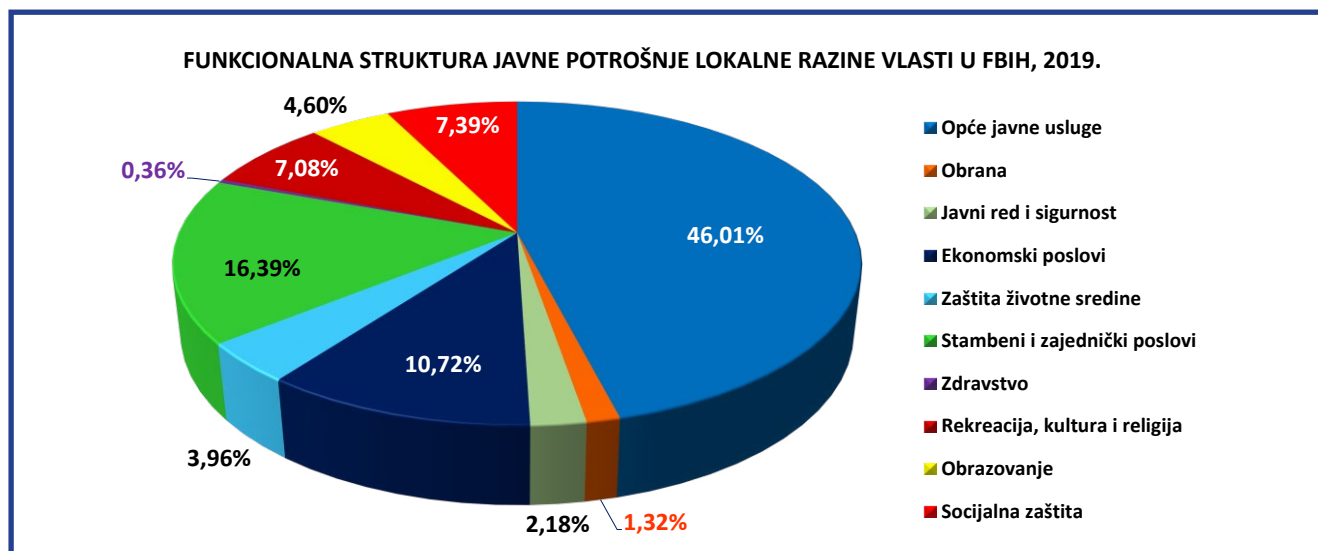
Ukupna potrošnja lokalne razine vlasti u FBiH, koju konstituiraju 64 općine i 16 gradova, u 2019. godini iznosila je ukupno 907.911.093 KM, pri čemu je općinama i gradovima, nakon podmirivanja troškova općinskog/gradskog organa uprave što obuhvaća troškove plaća, naknada i doprinosa uposlenih i materijalno-operativne troškove, na dispoziciji 499.851.308 KM (55% ukupne lokalne potrošnje) za zadovoljavanje potreba građana, tj. potrošnja van organa uprave na transfere, subvencije, javne investicije.

Grafikon 21. Struktura javne potrošnje lokalne razine vlasti u FBiH prema ekonomskoj klasifikaciji, 2019. Izvor: Izračun i konstrukcija Gregora Jurišića temeljem podataka FMF

Percipirano iz perspektive ekonomske klasifikacije, najveće komponente u strukturi potrošnje lokalne razine predstavljaju kapitalna potrošnja (29%), koja obuhvaća javne investicije (18%) i kapitalne transfere (11%), te troškovi uposlenika (26%). Važno je apostrofirati da lokalna razina vlasti u FBiH ima izrazito visok udio javnih investicija i općenito produktivnih kapitalnih komponenti potrošnje u ukupnoj javnoj potrošnji, posebice u usporedbi s ostalim razinama vlasti. Što se tiče transfera, lokalna razina u FBiH najviše transfera usmjerava neprofitnim organizacijama (8% ukupne potrošnje), te pojedincima (7%), što obuhvaća različite beneficije za socijalnu zaštitu, transfere po osnovu materijalno-socijalne sigurnosti neuposlenih osoba, transfere braniteljskoj populaciji, zdravstvu i sl.

Iz vizure strukture lokalne potrošnje prema funkcijama koje se financiraju, evidentna je izrazito visoka heterogenost potrošnje općina i gradova, koja reflektira izrazito širok spektar i velik broj funkcija i poslova koje lokalne administracije obavljaju. Funkcija općih javnih usluga, koje impliciraju financiranje izvršnih i zastupničkih organa uprave, financijske i fiskalne poslove, općinske/gradske usluge koje lokalne vlasti pružaju građanima u okviru svojih nadležnosti, zauzimaju predominantni udio od 46% ukupne javne potrošnje lokalne razine vlasti u FBiH. Izrazito visok udio, također, tipično zauzimaju stambeno-komunalni poslovi (16%) kao vrlo egzemplarna i reprezentativna funkcija lokalne samouprave, koja obuhvaća i zadovoljavanje određenih primarnih potreba građana poput potrebe za vodoopskrbom, stanovima ili uličnom rasvjetom, ekonomski poslovi (11%) implicirajući, također, primarne lokalne infrastrukturne prioritete najčešće asocirane s popularnim lokalnim asfaltiranjima, poljoprivredne poticaje te ostale ekonomske instrumente, najčešće programe subvencija i poticaja gospodarstvenicima, koji su se pokazali izrazito afirmativnim i efikasnim kao oruđe lokalnih vlasti za saniranje ekonomske kataklizme lokalnog gospodarstva uzrokovane nametnutim zabranama i restrikcijama.

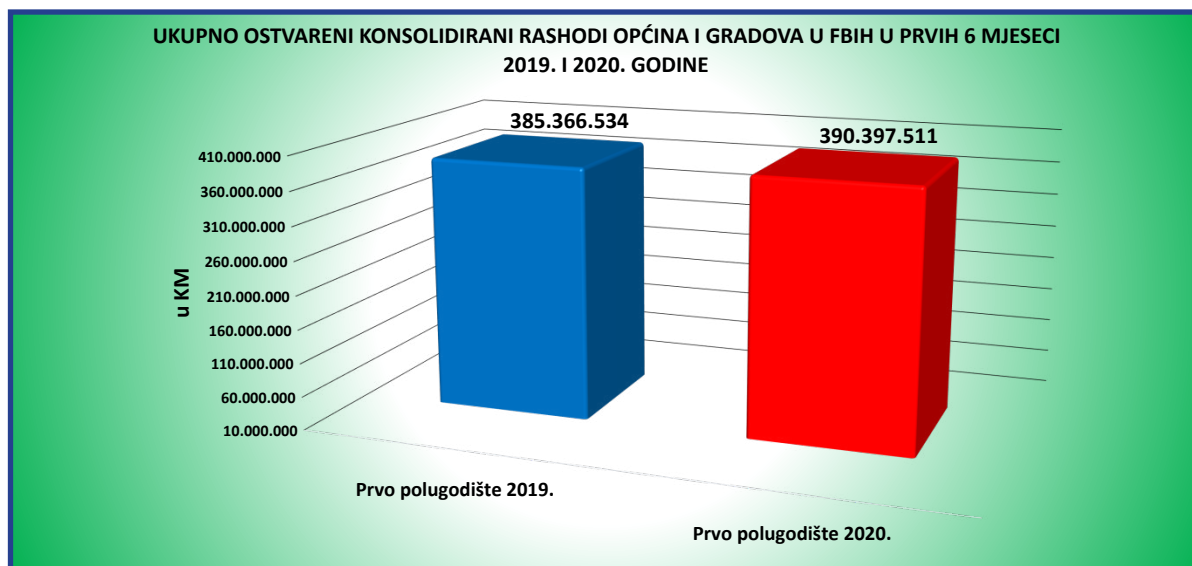
Grafikon 22. Funkcionalna struktura potrošnje lokalne razine vlasti u FBiH u 2019. Izvor: Izračun i konstrukcija G. Jurišića

Funkcionalna struktura proračunske potrošnje kompletne lokalne samouprave u FBiH neminovno sugerira da **segmenti potrošnje izravno ili neizravno afektirani proglašavanjem stanja nesreće zbog tzv. pandemije koronavirusa- ekonomski poslovi, socijalna zaštita**

ta, obrazovanje, civilna zaštita, zdravstvo- konstituiraju visokih 24,07%, što znači da je skoro četvrtina ukupne lokalne potrošnje osjetljiva i podložna promjenama i utjecajima zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih aspekata koronakrize i svih njezinih atavizama. U svim ovim segmentima općinama i gradovima su proglašenjem stanja nesreće novonastalim okolnostima nametnute dodatne izvanredne obveze i, samim time, i dodatni nepredviđeni troškovi, što je, uz nagli i enormni pad prihoda, izvršila dodatnu fiskalnu presiju na lokalne proračune.

5.2. Utjecaj na ukupnu potrošnju lokalne razine vlasti u FBiH

Nastavno prethodnim konsideracijama o funkcijama i nadležnostima jedinica lokalne samouprave u segmentima poput zdravstva, socijalne potpore, civilne zaštite i ekonomskih poslova kritičnim za suočavanje sa zdravstvenim, socijalnim i ekonomskim izazovima restrikcija uslijed proglašenja stanja nesreće, sasvim je očekivano da su ovi izazovi zahtijevali dodatni angažman ljudskih i materijalnih resursa općinskih/gradskih vlasti i, *ipso facto*, neminovno erodirali prioritete i projekte u lokalnim proračunima, izazvavši ekspanziju troškova u ovim segmentima. Sveukupna potrošnja lokalne samouprave u FBiH u prvoj polovini 2020. godine iznosila je 390.397.511 KM i viša je za 5.030.978 KM ili 1,3% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine. Činjenica da, kako je evidentno, sveukupna potrošnja općina i gradova u FBiH nije pretrpjela signifikantniji rast u prvoj polovini 2020. godini, čak neproporcionalan u odnosu na razmjer nametnutnih obveza i funkcija u apostrofiranim segmentima indicira da su općine i gradovi, u situaciji rapidnog pada prihoda i rasta dodatnih obveza, naprosto prestrukturirale potrošnju na način da su zbog neplaniranog rasta troškova u segmentima zdravstva, socijalne zaštite, ekonomskih poslova i civilne obrane smanjile rashode u nekim drugim komponentama potrošnje, kako bi ostvarile uštede. Već je naznačeno da su pojedine općine i gradovi dodatnu izvanrednu potrošnju bez poteškoća financirale akumuliranim viškom sredstava ili prenesenim sredstvima civilne zaštite iz prethodnih razdoblja, koje su im u konkretnom slučaju egzemplarno poslužile kao fiskalni akumulator za ublažavanje i apsorpciju nepredviđenih financijskih šokova u maniri proračunskog *airbaga*. Svakako je od krucijalne važnosti apostrofirati da je svim općinama i gradovima člankom 12. *Zakona o ublažavanju negativnih ekonomskih posljedica*, poznatijim pod popularnijim sinonimom *Korona zakona*, omogućena prenamjena različitih namjenskih sredstava (npr. namjenskih naknada za izgradnju javnih skloništa i sl.) za financiranje ublažavanja negativnih zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih posljedica proglašenog stanja nesreće, čime su u općinskim/gradskim proračunima oslobođeni signifikantni financijski kapaciteti za financiranje novonastalih izvanrednih troškova.

Grafikon 23. Ukupno realizirana javna potrošnja lokalne razine vlasti u FBiH. Izvor: Konstrukcija G. Jurišića temeljem konsolidiranih podataka FMF

Uvid u partikularne komponente potrošnje lokalne razine prezentira jasniju i precizniju sliku i modus utjecaja novonastalih okolnosti na potrošačke karakteristike općina i gradova u opserviranom razdoblju, pri čemu su izdvojeni najkritičniji segmenti, na koje bi *koronakriza* pretpostavljeno imala najveći utjecaj.

Evidentno je da su restrikcije i sve ostale nuspojave „pandemije koronavirusa“ imale različit utjecaj na različite komponente potrošnje, aspekta ekonomske klasifikacije, pri čemu je veći rast od impozantnih 4,7% zabilježen u segmentu kapitalne potrošnje, koja prestavlja zbroj produktivnih komponenti lokalne potrošnje- javnih investicija i kapitalnih transfera-, nego tekućih rashoda, koji je iznosio minornih 0,3% u odnosu na identično razdoblje 2019. godine.

R.BR	KATEGORIJA JAVNE POTROŠNJE	PROMJENA U PRVOJ POLOVINI 2020. U ODNOSU NA PRVU POLOVINU 2019.
1	PLAĆE, NAKNADE UPOSLENIH I DOPRINOSI	3,8%
2	MATERIJAL, SITAN INVENTAR I USLUGE	-2,8%
3	TEKUĆI TRANSFERI	-1,0%
3a	Transferi za Centre za socijalni rad	-9,0%
3b	Transferi pojedincima po osnovu materijalno-socijalne sigurnosti nezaposlenih lica	5,1%
3c	Beneficije za socijalnu zaštitu	-5,1%
3d	Transferi pojedincima na području zdravstvenog osiguranja	7,1%
3e	Subvencije privatnim poduzećima i poduzetnicima	79,8%
4	IZDACI ZA KAMATE	-15,6%
5	TEKUĆI RASHODI (1+2+3+4)	0,3%
6	KAPITALNI TRANSFERI	7,9%
7	JAVNE INVESTICIJE	2,8%
8	KAPITALNA POTROŠNJA (6+7)	4,7%

Tablica 9. Promjena odabranih kategorija javne potrošnje lokalne razine u prvoj polovini 2020. Izvor: Kalkulacije Gregora Jurišića

Prononsiran rast kapitalne potrošnje lokalne razine vlasti od 4,7% ili, u apsolutnim terminima za 4 milijuna KM, u prvih 6 mjeseci 2020. godine, pri čemu su javne investicije porasle za 2,8%, a kapitalni transferi za 7,9%, nedvosmisleno signalizira poštivanje i afirmaciju ekonomskog keynesijanskog imperativa ekspanzije javnih investicija i kapitalne potrošnje u razdobljima ekonomskog pada s ciljem stimuliranja agregatne potražnje i, samim time, ekonomskog rasta, kako bi se posrnulo gospodarstvo oživjelo. Naime, javne investicije zahtijevaju angažman ljudskih i materijalnih resursa, što vodi većoj potražnji za radnom snagom i intermedijarnim dobrima (sirovinama) potrebnim za realizaciju javnih radova, što posljedično osigurava veću proizvodnju tih dobara i, multiplikativno, veću zaposlenost, koje podstiču sveukupni ekonomski rast u razdobljima recesivnih pritisaka. Kapitalne transfere, također, općine i gradovi konvencionalno isplaćuju poslovnim subjektima i pojedincima za namjenske investicijske projekte i nabavu opreme i stalnih sredstava, dominantno za proizvodnju, čime se, također, stimulira veća razina privatnih investicija u fizičku i socijalnu infrastrukturu, koja dugoročno osigurava doprinos stabilnom gospodarskom rastu, pod uvjetom, naravno, da se sredstva kapitalnih transfera adekvatno usmjeravaju u originalno namijenjene svrhe.

Najveći doprinos padu potrošnje lokalnih vlasti na materijal, sitan inventar i usluge svakako je dao pad putnih troškova, izdataka za komunikaciju i energiju i ostalog materijala, što je izravna posljedica rada općinskih i gradskih organa uprave u smanjenom kapacitetu- u smjenama ili sa skraćenim radnim vremenom- što je, samorazumljivo, smanjilo potrebu za materijalom i njegovu potrošnju, dok su restrikcije kretanja i okupljanja smanjile službena putovanja i, stoga, i putne troškove.

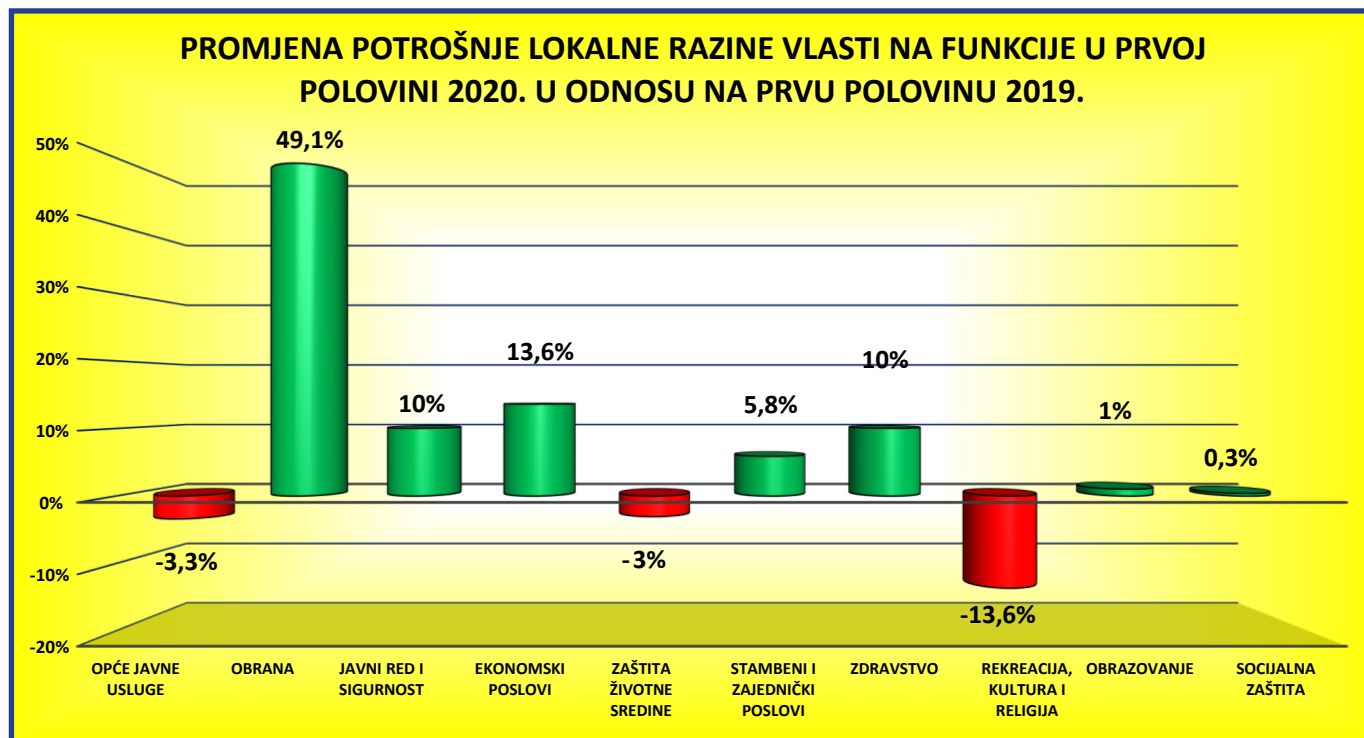
U segmentu tekućih transfera najveći rast potrošnje od impresivnih 80% (2,1 milijun KM) bilježe subvencije privatnim poduzećima i poduzetnicima, što se vrlo eklatantno objašnjava kao rezultat brojnih ekonomskih intervencijskih mjera ublažavanja negativnih ekonomskih posljedica, koje su općine i gradovi prakticirali kako bi olakšali poteškoće pogođenim lokalnim poslovnim subjektima kojima je rad bio zabranjen, otežan ili onemogućen restrikcijama. Ekonomske mjere koje su općinske i gradske vlasti uvodile obuhvaćaju subvencioniranje minimalne neto plaće uposlenicima kojima je rad restrikcijama zabranjen, isplate jednokratnih pomoći pogođenim gospodarstvenicima i obrtnicima, financiranje režijskih troškova i troškova komunalne naknade, zakupnine i naknade za zauzimanje javnih površina pogođenim poslovnim subjektima, programi financiranja zapošljavanja i samozapošljavanja i slične mjere stabilizacije i ublažavanja poteškoća lokalnog gospodarstva, kojima su lokalne administracije nastojale sanirati i amortizirati štete enormnih razmjera koje su uposlenima, tvrtkama i malim i srednjim poduzećima nanijele razorne i drakonske restriktivne mjere.

Također je krucijalno notirati i apostrofirani rast transfera po osnovu socijalno-materijalne zaštite neuposlenih od 5,1% u prvoj polovini 2020., što se, također, može okvalificirati kao izravna nuspojava restriktivnih mjera zabrane poslovanja tvrtkama u pojedinim djelatnostima, koje su primorale veliki broj poslovnih subjekata na otpuštanje radnika, te pada prometa uslijed mjera ograničenja i zabrane kretanja, zbog čega mnogi poslovni subjekti nisu bili u mogućnosti realizirati dovoljan iznos prihoda da nadoknade nastale troškove poslovanja, što je, također, rezultiralo smanjenjem broja uposlenih. Kako bi bar djelimično ublažili ovu štetu građanima koji su ostali bez posla, općine i gradovi su prakticirali i financirali raznovrsne programe isplate

jednokratnih ili višekratnih novčanih pomoći neuposlenima i osobama koje su zbog restriktivnih mjera ostale bez posla.

5.3. Utjecaj na potrošnju lokalne razine na pojedinačne funkcije

Ukoliko se detaljno analizira utjecaj „pandemije koronavirusa“ na lokalnu potrošnju iz vizure promjene potrošnje na pojedinačne funkcije koje općine i gradovi u okviru svojih nadležnosti financiraju, moguće je derivirati određene indikativne zaključke, koji su komplementarni već ranije diskutiranim nalazima o utjecaju na lokalnu potrošnju na zdravstvo, civilnu obranu, ekonomske poslove i socijalnu zaštitu i dodatnu verificiraju teze o povećanom utjecaju na ove „korona-kritične“ segmente lokalne potrošnje i važnosti lokalne razine vlasti u suočavanju sa zdravstvenim, socijalnim i ekonomskim aspektom ove neobične krize. Moguće je konstatirati da je intenzitet utjecaja na pojedinačni segment potrošnje, tj. potrošnje na pojedinačnu funkciju, svakako, ovisan i uvjetovan razmjerom i stupnjem nadležnosti jedinice lokalne samouprave u segmentu te funkcije- primjerice, logično je očekivati veći utjecaj na lokalnu potrošnju na civilnu obranu nego na obrazovanje, s obzirom da općine i gradove imaju veći obim nadležnosti nad civilnom zaštitom nego nad obrazovanjem.

Grafikon 24. Utjecaj koronavirusa na potrošnju lokalne razine vlasti u prvoj polovini 2020. godine prema funkcionalnoj klasifikaciji. Izvor: Izračun i konstrukcija Gregora Jurišića

Iz aspekta funkcionalne klasifikacije, **najveći intenzitet utjecaja evidentan je na potrošnju lokalne razine na funkciju obrane, u kojoj je u prvih 6 mjeseci 2020. godine zabilježen enormni rast potrošnje od visokih 49,2% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine**, što je rezultat povećanog angažmana civilne zaštite i mobilizacije namjenskih sredstava civilne zaštite, primarno u svrhe financiranja hodograma definiranog proglašenjem stanja nesreće poput pranja i dezinfekcije ulica ili instalacije dezinfekcijskih tunela.

Nadalje, **primjetan je rast potrošnje na zdravstvo od čak 10% ili, u apsolutnom iznosu, 147.843 KM više u odnosu na 2019. godinu, što se neminovno objašnjava povećanim transferima općina i gradova domovima zdravlja i financiranjem nabave medicinske opreme zdravstvenim ustanovama, ali i nabave i distribucije kirurških maski, rukavica i dezinfekcijskih sredstava.** Dodatni argument u prilog ovoj tezi predstavlja i činjenica da su potrošnju lokalne samouprave na zdravstvo propelirali rashodi na medicinske proizvode, uređaje i opremu, koji su u prvoj polovini 2020. porasli za enormnih 103%, te na bolničke usluge, čiji je rast 102%.

Još jedan segment potrošnje, čiji se rast može objasniti u kontekstu *koronakrize*, predstavljaju **ekonomski poslovi, na koje su općine i gradovi u FBiH u prvoj polovini 2020. potrošili čak 4,5 milijuna KM ili 14% više u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, što je logična posljedica masovnih lokalnih intervencijskih mjera koje uključuju financiranje minimalnih neto plaća uposlenicima u djelatnostima kojima je poslovanje zabranjeno restrikcijama, različite sheme isplate jednokratnih pomoći pogođenim poslovnim subjektima i obrtnicima, subvencioniranje režijskih troškova i troškova komunalnih naknada, zakupnina ili naknada za zauzimanje javnih površina, poljoprivredni poticaji i ostale mjere ublažavanja negativnih ekonomskih posljedica koje su dizajnirale i implementirale lokalne vlasti.** Najveći doprinos rastu potrošnje na ekonomske poslove financirane iz lokalnih proračuna dala je povećana potrošnja na poljoprivredu, šumarstvo, lov i ribolov, što korespondira masovnom izdvajanju općinskih/gradskih sredstava na poljoprivredne poticaje kao jedna od mjera prakticiranih u okviru paketa ublažavanja posljedica *koronakrize*, kako bi se povećala poljoprivredna proizvodnja i, konzekventno, stimuliralo lokalno gospodarstvo, posebno u lokalnim zajednicama koje obiluju obradivim površinama.

Mračna oštrica pandemijskih restrikcija je, stopiravši naredbama masovna okupljanja i sve kulturne i sportske manifestacije, posljedično i desetkovala financijska izdvajanja iz lokalnih proračuna na funkcije rekreacije, kulture i religije za čak 13,6% (3,9 mln. KM), pri čemu se financiranje usluga sporta i rekreacije smanjilo za 23,2%, a usluga kulture za 4,7%, što je izravna posljedica nemogućnosti održavanja kulturnih i sportskih događanja, u kojima općinske i gradske uprave redovito sudjeluju kao organizatori ili sponzori.

Moguće je konstatirati da ovi nalazi vrlo jasno indiciraju da su pandemijski izazovi i njihove socioekonomske i zdravstvene nuspojave prouzrokovale izrazito veliko restrukturiranje unutar lokalne javne potrošnje- povećana potrošnja u neuralgičnijim, prema trenutnim procjenama prioritetnijim, komponentama kompenzirane su uštedama u drugim.

5.4. Utjecaj na potrošnju pojedinačnih jedinica lokalne samouprave

Što se tiče utjecaja *koronakrize* na partikularne proračune općina i gradova, moguće je konstatirati asimetričan utjecaj, pri čemu je, za razliku od prihoda koji su relativno više determinirani fluktuacijama gospodarskih aktivnosti, rashodovna strana proračuna uživa veću autonomiju lokalnih vlasti u smislu podložnosti diskrecijskim odlukama.

OPĆINA/GRAD	UKUPNI RASHODI I IZDACI	KAPITALNI TRANSFERI	JAVNE INVESTICIJE	UKUPNO KAPITALNA POTROŠNJA
GRAD BIHAĆ	9,1%	-23,4%	45,5%	32,1%
OPĆINA BOSANSKA KRUPA	13,1%	-19,6%	37,4%	3,7%
GRAD CAZIN	9,8%	304,0%	52,6%	58,6%
OPĆINA KLJUČ	15,5%	129,6%	173,6%	170,6%
OPĆINA SANSKI MOST	-1,1%	-100,0%	58,6%	54,2%
OPĆINA ODŽAK	13,0%	-8,0%	-47,6%	-46,4%
OPĆINA ORAŠJE	-11,0%	7867,1%	205,8%	253,9%
OPĆINA BANOVIĆI	12,4%	30,6%	884,3%	487,8%
GRAD GRAČANICA	-9,3%	168,9%	-34,5%	-25,3%
OPĆINA SAPNA	40,1%		1037,6%	1037,6%
GRAD TUZLA	10,0%	16,4%	84,3%	81,3%
OPĆINA KAKANJ	-5,9%	29,7%	-69,9%	19,5%
OPĆINA TEŠANJ	-18,0%		-44,7%	-44,7%
OPĆINA ZAVIDOVIĆI	-5,9%	-96,9%	383,8%	-45,6%
OPĆINA GORNJI VAKUF USKOPLJE	-5,9%		-38,2%	-38,2%
OPĆINA KISELJAK	-15,0%		-31,1%	-31,1%
OPĆINA KREŠEVO	35,2%		218,3%	218,3%
OPĆINA TRAVNIK	16,4%		-1,2%	-1,2%
GRAD ČAPLJINA	13,3%	-100,0%	4,8%	98,6%
OPĆINA ČITLUK	22,1%	46,8%	94,4%	77,0%
OPĆINA STOLAC	-0,1%	85,5%	-63,7%	-34,0%
GRAD ŠIROKI BRIJEG	-21,4%		-7,9%	-7,9%
OPĆINA CENTAR SARAJEVO	21,5%	-32,5%	123,1%	59,4%
OPĆINA HADŽIĆI	7,0%		18,0%	18,0%
OPĆINA ILIDŽA	12,2%	44,0%	-75,5%	13,2%
OPĆINA ILIJAŠ	-34,0%	-61,2%	-44,2%	-55,2%
OPĆINA STARI GRAD SARAJEVO	-2,1%	28,0%	-19,7%	-12,5%
OPĆINA TRNOVO	24,4%	42,9%	-77,0%	-67,0%
OPĆINA VOGOŠĆA	18,4%	60,6%	14,9%	57,6%
OPĆINA TOMISLAVGRAD	-1,1%		48,9%	77,5%
UKUPNI PROSJEK	5,3%	400,6%	97,7%	80,3%
PROSJEČNI RAST	17,3%			

Tablica 10. Promjena ukupnih rashoda i izdataka, kapitalnih transfera, javnih investicija i kapitalne potrošnje na uzorku od 30 analiziranih proračuna općina i gradova. Izvor: Izračun Gregora Jurišića

U prvoj polovini 2020. godine, kada je proglašenje stanja nesreće nametnulo općinama i gradovima dodatne obveze i, posljedično, troškove, na uzorku od 30 analiziranih izvršenja proračuna rashodi i izdaci su u prosjeku porasli za 5,3% u odnosu na isto razdoblje 2019., pri čemu je u 17 proračuna zabilježen rast potrošnje, koji je prosjeku iznosio 17,3%, dok je 13 proračuna smanjilo svoje troškove. Indikativno je da najveći rast potrošnje bilježe manje općine- Sapna za 40,1%, te Kreševo za 35,2%. Određene JLS, koje su zabilježile i najveći pad prihoda, također bilježe i korespondentno visok pad potrošnje, što signalizira da se nastojalo da se potrošnja, u okviru izvanrednih okolnosti, prilagodi smanjenom priljevu prihoda.

A *propos* kapitalne potrošnje, moguće je konstatirati da je najveći dio općina i gradova slijedio ekonomski postulat imperativa povećanja javnih investicija kao najefikasnije terapije protiv recesijskih pritisaka i gospodarskog pada, čemu svjedoči prosječno povećanje javnih investicija za visokih 97,7% i kapitalne potrošnje za 80% u prvoj polovini 2020. godine, što, svakako, dodatno afirmira tezu o produktivnoj potrošnji lokalne razine vlasti. Najveće povećanje javnih

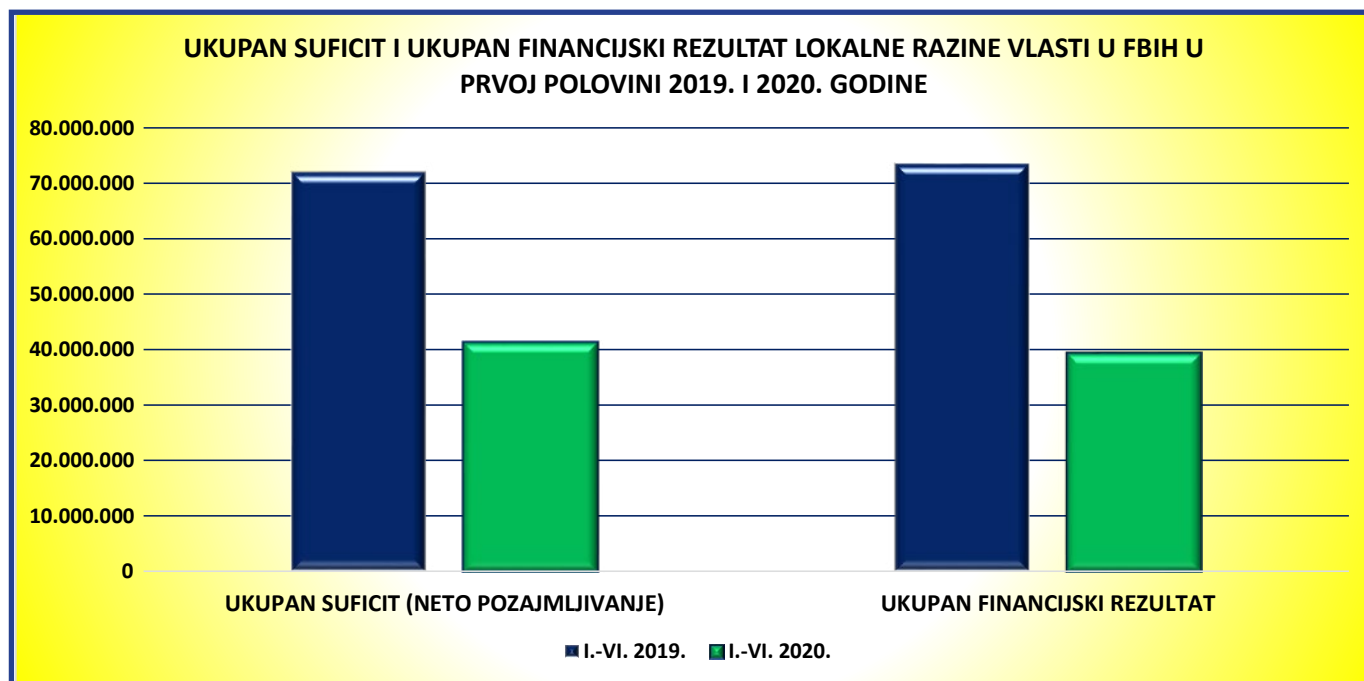
investicija bilježe Sapna, čije su se javne investicije čak 10 puta veće u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, Banovići (8,8 puta veće), Zavidovići (384%), Kreševo (218%) i Orašje (205%). Svakako je važno apostrofirati da je mogućnost realizacije javnih investicija ovisila i od obima potrošnje općina i gradova za suočavanje s negativnim ekonomskim socijalnim posljedicama stanja nesreće, što implicira da određene planirane javne investicije nisu mogle biti realizirane, jer su sredstva preusmjerena u, primjerice, pomoć socijalno-ugroženim kategorijama ili subvencioniranje pogođenih poduzetnika ili financiranje minimalnih neto plaća pogođenim radnicima, što je, u slučaju konkretne krize, svakako bio prioritet, kako bi se spasila njihova ekonomska i životna egzistencija.

Generalno, svakako je moguće konstatirati da je stanje nesreće izazvalo znatne distorzije i turbulencije u potrošnji općina i gradova, što najbolje svjedoče i ilustriraju skokovi i oscilacije enormnih razmjera u proračunskoj potrošnji, kako prema gore, tako i prema dolje u proračunima razmatranih općina i gradova, što je još jedan indikator fiskalne nestabilnosti koju je stanje nesreće nametnulo.

6. Efekt škara: rezanje suficita i finansijskog rezultata lokalne razine vlasti

U terminologiji javnih financija poznat je fenomen *efekta škara*, koji implicira akutno i rapidno smanjenje prihoda u lokalnim proračunima uz istovremeno paralelno povećanje rashoda, što neminovno rezultira smanjenjem proračunskog suficita i ukupnog finansijskog rezultata jedinica lokalne samouprave, što vrlo elegantno i plastično eksplicira i ilustrira utjecaj zdravstvenih, socijalnih i ekonomskih aspekata pandemijske krize i njenih satelitskih ozloglašanih mjera na fiskalni krvotok lokalne samouprave u FBiH.

Kako vrlo precizno sugeriraju nalazi ove analize, razorna oštrica represivnih pandemijskih mjera je u prvoj polovini 2020. godine „skratila“ prihode lokalne razine vlasti u FBiH za čak 26,7 milijuna KM ili 5,9% u odnosu na isto razdoblje 2019., dok im je istovremeno, s druge strane proračunske ograde, na rashodovnom planu nametnut teret novih obveza i funkcija operativno-implementacijskog karaktera u segmentima poput zdravstva, civilne zaštite, socijalne zaštite, ali i samoinicijativno poduzetih ekonomskih intervencijskih mjera stabilizacija lokalnog gospodarstva, koji su povećali troškove, što se manifestiralo rastom potrošnje na zdravstvo za 10%, civilnu zaštitu za 49,2%, ekonomske poslove za 13,6%, i izazvali restrukturiranje prioriteta potrošnje u općinskim i gradskim proračunima.

Grafikon 25. Ukupan suficit i ukupan finansijski rezultat lokalne razine vlasti u FBiH u prvoj polovini 2019. i 2020. godine.
Izvor: Obrada i konstrukcija G. Jurišića temeljem konsolidiranih podataka FMF

Sinergijsko djelovanje ovih silnica na prihodovnoj i rashodovnoj strani proračuna lokalne razine vlasti manifestiralo se time da su **u prvoj polovini 2020. godine pandemijske škare srezale ukupni suficit lokalne razine vlasti, koji podrazumijeva razliku između ukupnih lokalnih prihoda i kapitalnih primitaka i ukupnih lokalnih rashoda i izdataka, za alarmantnih 42,7% ili 30,8 milijuna KM u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, dok je ukupni financijski rezultat skoro prepolovljen.** Ove činjenice sugeriraju da bi ova koronakriza mogla ostaviti dugotrajnije posljedice i fiskalne ožiljke na lokalnoj razini, koji bi se tek nakadno mogli manifestirati s odloženim efektima, s obzirom da će biti potrebno određeno razdoblje kako bi se ovaj gubitak nadoknadio i kako bi se dosegla pret pandemijska razina suficita, a svakako je moguće očekivati i znatnije povećanje duga jedinica lokalne samouprave, kako bi mogle financirati nastale gubitke i održati stanovitu kvalitetu javnih usluga. U ovom kontekstu su, svakako, u puno boljoj poziciji općine i gradovi, koji su prethodnih godina akumulirali adekvatnu razinu neutrošenih sredstava po različitim osnovama (prenesena sredstva općeg fonda, namjenska sredstva civilne zaštite...), koja su im u konkretnom slučaju poslužila kao svojevrsni fiskalni zračni jastuk (*airbag*), pomoću kojeg su apsorbirani fiskalni šokovi uzrokovani pandemijom, bez devastirajućih učinaka na njihovu financijsku likvidnost i održivost proračuna. Tipičan primjer su općine Ilidža i Trnovo, koje su, unatoč izrazito visokom i oštrom padu prihoda tekućeg razdoblja od 25,1% i 34,4%, respektivno, zahvaljujući izrazito visokim akumuliranim sredstvima iz prethodnih godina u iznosima od 18,5 milijuna KM (Ilidža) i 12,1 mln. KM (Trnovo) uspjele uspješno financirati sve eskalirajuće nepredviđene troškove i pokriti pad prihoda, tako da su im ukupno raspoloživa sredstva u proračunima u prvih 6 mjeseci 2020. godine zabilježila rast od 9% u slučaju Općine Ilidža i 6,4% u slučaju Općine Trnovo.

Funkcija viška prenesenih sredstava kao amortizera nepredviđenih fiskalnih šokova, koji omogućava općinama i gradovima, da pokriju rapidni pad prihoda i financiraju nepredviđenu potrošnju za vrijeme *koronakrize* vrlo jasno apostrofira važnost fiskalne odgovornosti i kvalitetnog upravljanja lokalnim financijskim tijekovima, dok je asimetričan utjecaj na lokalne prihode i potrošnje i na sveukupni proračunski saldo kao rezultat restrikcija izbacio na vidjelo enormne razlike i disparitete u fiskalnim kapacitetima i mogućnostima općina i gradova da generiraju prihode. Ovi dispariteti su različitog karaktera i mogu se javiti uslijed veličine jedinice lokalne samouprave, broja poreznih obveznika, strukture lokalnog gospodarstva ili naprosto kao posljedični rezultat određenosti geografsko-teritorijalnih pogodnosti ili obdarenosti lokalne zajednice koja propelira njihove proračune jamčeći im stabilan i lukrativan prihod- primjerice, Općina Kakanj ostvaruje prihode temeljem naknade po osnovu dijela prihoda ostvarenih radom termoelektrane, u proračun Općine Trnovo se uplaćuju prihodi od korištenja hidroakumulacijskog jezera i prihodi vezani za veliku obdarenost teritorija ove općine šumama, Općina Prozor Rama inkasira određeni iznos sredstava temeljem naknade za korištenje potopljenog zemljišta i sl.

Kako bi se dispariteti između različitih jedinica lokalne samouprave u kontekstu podložnosti naglim i neočekivanim fiskalnim šokovima poput ovog uzrokovanog *korona* restrikcijama ublažili, više razine vlasti, primarno federalna, bi trebale uložiti dodatne napore da putem transfera, uz jasno, precizno i transparentno etablirane kriterije, umanje disparitete i putem povećanja udjela općina i gradova u raspodjeli prihoda od izravnih i neizravnih poreza povećaju fiskalnu otpornost svih općina i gradova na šokove sličnog tipa. Povećanje otpornosti i smanjenje podložnosti lokalnih proračuna bi se, osim jačanjem financijske pozicije lokalne razine vlasti posredstvom sustava raspodjele javnih prihoda, moglo postići i **uspostavom**

mehanizma svojevrsnog stabilizacijskog fonda za lokalne zajednice pri Proračunu FBiH, koji bi se, po principu inherentnih automatskih stabilizatora, aktivirao u situacijama rapidnog pada prihoda u općinskim i gradskim proračunima ili naglog rasta općinske/ gradske potrošnje uslijed proliferacija nepredviđenih izvanrednih troškova i obveza zbog karakterističnih nesreća i nepogoda. *Izvanredni stabilizacijski fond za općine i gradove* bi na taj način osiguravao stabilnost i kontinuitet financiranja općinskih i gradskih proračuna u kriznim razdobljima i pružao oslonac u razdobljima fiskalne nestabilnosti uzrokovane krizama, a svakako bi poslužio i kao posredni instrument za ostvarenje i implementaciju stabilizacijske kontradiktorne fiskalne ekspanzivne politike, jer bi se veća javna potrošnja realizirala putem lokalnih proračuna, jer bi općine i gradovi, zbog boljeg poznavanja potreba i prioriteta građana i lokalnog gospodarstva, kao i prioriteta javnih investicija, mogli, po načelu supsidijarnosti, bolje usmjeriti javna sredstva u financiranje potreba i prioriteta koje će značajno doprinijeti oživljavanju ekonomskog rasta i zaposlenosti i stimulirati investicije i privatnu potrošnju. Općine i gradovi bi, na taj način, poslužili kao posrednici, putem kojih federalna razina usmjerava fiskalnu ekspanzivnu politiku povećane javne potrošnje u najprioritetnije i ekonomski najproduktivnije i najpotencijalnije svrhe koje garantiraju stimuliranje gospodarskih aktivnosti.

Ovo negativno iskustvo, svakako, daje na značaju **neminovnom akumuliranju preventivnih proračunskih viškova i rezervi za ublažavanje eventualnih nepredviđenih ugrožavanja stabilnosti općinskih i gradskih proračuna naglim padom prihoda ili povećanjem potrošnje** i precizno sugerira da bi **općine i gradovi, s ciljem samostalnog i autonomnog povećanja vlastitog fiskalnog imuniteta i otpornosti, trebali detaljno razraditi strategije rizika pojave različitih distorzija (zdravstvena kriza, zemljotresi, poplave...)** koje bi mogle imati negativne efekte na njihove fiskalne kapacitete i uspostaviti vlastite mehanizme adekvatnih fiskalnih amortizera u formi svojevrsnih lokalnih namjenskih **preventivnih fondova za crne dane (rainy-day funds)**, čija bi veličina i način punjenja i financiranja bili **proporcionalni s vjerojatnošću realizacije procijenjenog rizika**. Udio rezervnih sredstava za saniranje posljedica pojedinačne distorzije u ukupnoj vrijednosti preventivnog fonda korepondirao bi vjerojatnoći pojave rizika procijenjenoj u strategiji. Primjerice, ukoliko bi se strategijom procijenilo da je vjerojatnost pojave poplave na području određene JLS 30%, a potresa 40%, 30% sredstava preventivnog fonda bi bilo namijenjeno financiranju poteškoća u slučaju poplave, a 40% u slučaju potresa. Ostatak sredstava u fondu bi bio namijenjen financiranju izvanrednih troškova nastalih kao posljedica rizika realiziranih kao rezultat neidentificiranih nepredviđenih okolnosti.

7. Zaključci i preporuke

- **Općine i gradovi su u arhitekturi vlasti u FBiH pozicionirane kao razina vlasti u najbližem i najizravnijem kontaktu s građanima i na taj način su najizravnije involvirana u rješavanje svakodnevnih fundamentalnih izazova, s kojima se građani suočavaju i koje im adresiraju, što je lokalnu razinu vlasti u FBiH automatski pozicioniralo kao *prvu crtu* obrane iz aspekta konfrontacije vlasti sa zdravstvenim, socijalnim i ekonomskim posljedicama proglašenja stanja nesreće u FBiH uslijed pandemije koronavirusa i posljedično nametnutih restrikcija, zabrana i represivnih mjera.**
- Zbog pozicioniranosti lokalne vlasti kao razine vlasti najbliže građanima i zbog širokog spektra njihovih nadležnosti, funkcija i kanala utjecaja operativno-implementacijskog karaktera u segmentima izravno povezanim s pandemijom koronavirusa - zdravstvo, civilna zaštita, socijalna zaštita i lokalno gospodarstvo- i zbog posjedovanja lokalnih ekonomsko-intervencijskih instrumenata za izravno ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica u lokalnom gospodarstvu poput subvencija i fiskalnih olakšica i oslobođenja, pandemija koronavirusa i posljedične restrikcije imale su enorman negativni utjecaj na općine i gradove u FBiH, koji se primarno manifestirao negativnim finansijskim i fiskalnim šokom na lokalne proračune.
- Upravo zbog svog izravnog sudjelovanja u suočavanju sa zdravstvenom, socijalnom i ekonomskom dimenzijom pandemije koronavirusa posredstvom svojih implementacijsko-operativnih nadležnosti u oblastima primarne zdravstvene zaštite, održavanja javne higijene, socijalne zaštite i lokalne ekonomske politike kao kanalima i polugama utjecaja, općine i gradovi u FBiH su imali najbolji izravni uvid u razmjere situacije na terenu i u prioritetne potrebe građana i lokalnog gospodarstva. Zahvaljujući toj poziciji u konfiguraciji vlasti, JLS su mogle blagovremeno i ciljano reagirati na novonastale probleme, usmjeravajući svoje resurse i aktivnosti i prilagođavajući politike i mjere sukladno tim identificiranim lokalnim prioritetima svojih građana i gospodarstva, te su na taj način općine i gradovi apsorbirale inicijalne šokove izazvane pandemijom i njezinim nuspojavnim restrikcijama i obustavama. Također, općine i gradove su svojim angažmanom paralelno nastojale zadržati kontinuitet u pružanju usluga i, u vrlo uskom manevarskom prostoru, atmosfere „normalnosti“, kako bi osigurale da se novonastala situacija minimalno odrazi na kvalitetu života lokalnog stanovništva
- **Reakcije, mjere i sve aktivnosti koje su općine i gradove u FBiH vrlo angažirano i aktivno poduzimale i implementirale u okviru ovih nadležnosti tijekom stanja nesreće moguće je, temeljem karaktera poduzetih mjera i ciljanih postignutih efekata, sistematizirati, izdiferencirati i klasificirati u 4 kardinalne kategorije: 1) higijensko-sanitarne i zdravstvene mjere; 2) mjere socijalne potpore; 3) ekonomske mjere i fiskalne olakšice, te 4) poticaji za poljoprivredno-prehrambenu proizvodnju.**
- **Ekonomska kataklizma izazvana valom obustava gospodarskih aktivnosti i zabrana poslovanja u pojedinim djelatnostima uvedenih diskutabilnim restriktivnim i represivnim mjerama prelila se i na lokalne proračune, čije je punjenje**

izravno uvjetovano stupnjem i dinamikom ekonomske aktivnosti poput proizvodnje, potrošnje, uposlenosti i poslovanja, te obimom pruženih javnih usluga građanima i, implicitno, potrebama i mogućnostima građana i učestalosti njihova dolaska u općinske i gradske organe uprave.

- Budući da **su ekonomske aktivnosti i poslovanja u mnogim djelatnostima bila onemogućena, obustavljena i zabranjena restrikcijama, uslijed čega su mnogi uposlenici, obrtnici i poduzetnici pogođeni financijskom krizom, i da je građanima ograničeno kretanje i, samim time, smanjena potražnja za lokalnim javnim uslugama, restriktivne pandemijske korona mjere su značajno utjecale na financijski poziciju općinskih i gradskih proračuna u FBiH.** Dok su usporavanje ekonomske aktivnosti i smanjen obim pružanja lokalnih javnih usluga uzrokovali smanjenje općinskih i gradskih prihoda, dodatne obveze i funkcije lokalnih vlasti u segmentima zdravstva, civilne zaštite, socijalne potpore i ekonomskih poslova rezultirale su povećanjem neplaniranih troškova i potrošnje lokalnih proračuna.
- Što se tiče konkretnog utjecaja na financijsku poziciju lokalne razine vlasti, **u prvoj polovini 2020. godine,** koju su obilježile masovne obustave ekonomskih aktivnosti i poslovanja i restrikcije kretanja i poslovanja zakrinkane mistificiranim anglizmom lockdowna, analiza sugerira da su **sveukupni prihodi lokalne razine vlasti u FBiH manji za visokih 26.633.375 KM ili čak 5,91% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine,** što je iznos ekvivalentan proračunu jedne razvijenije općine na području FBiH. Pritom **pad prihoda u drugom kvartalu 2020. (ožujak-lipanj),** kojeg karakterizira kulminacija restriktivnih mjera i sveopće obustave gospodarskog točka, **iznosi enormnih 34,9% u odnosu na I. kvartal 2020. godine.**
- **Razvijenije jedinice lokalne samouprave, jedinice samouprave s većim brojem stanovnika i većim proračunom u prosjeku su pretrpjele veći i oštriji pad prihoda u odnosu na manje razvijene općine s manjim brojem stanovnika i veličinom proračuna, koje su čak u prosjeku zabilježile rast prihoda u prvoj polovini 2020. godine,** što indicira na ovisnost intenziteta utjecaja pandemije koronavirusa na proračune JLS o strukturi lokalnog gospodarstva i stupnja razvoja općine/grada. Razvijenije općine i gradove karakterizira veći broj uposlenih i poreznih obveznika, koji pune lokalne proračune, veći broj potreba koje je potrebno zadovoljiti, veća potražnja građana za njihovim uslugama, veća frekvencija građana u njihovim organima uprave, te dinamičnija i intenzivnija gospodarska aktivnost, koja je ključ njihove razvijenosti, ali je u konkretnom slučaju djelovala kao njihova Ahilova peta, jer su gospodarske aktivnosti, koje su motor razvoja i od kojih ovisi punjenje lokalnih proračuna poreznim i neporeznim prihodima, bile znatno usporene ili čak u potpunosti obustavljene. Proračuni manje razvijenih općina se ne oslanjaju previše na gospodarsku aktivnost u svojim lokalnim zajednicama, jer je ona često izrazito skromna, tako da se obustava gospodarske aktivnosti u slabije razvijenim općinama i nije osjetila, te ove JLS nisu iskusile usporavanje gospodarske aktivnosti u onom intenzitetu koliko su to iskusile razvijenije, i posljedično, nisu zabilježile smanjenje sveukupnih prihoda ili su čak isusile i rast. Proračuni jedinica lokalne samouprave s većim brojem stanovnika, također, ovise o zadovoljavanju potreba većeg broja korisnika općinskih/gradskih usluga i naplati korištenja tih usluga, tako da se smanjena mogućnost kretanja i obavljanja poslovanja, smanjena cirkulaci-

ja građana na općinskim/gradskim šalterima, kao i poslovanje općinskih/gradskih organa uprave u smanjenom kapacitetu, automatski reflektiralo i smanjenom potrebom za uslugama i, posljedično, naplatom pružanja javnih usluga, što se na lokalnom fiskalnom planu reflektiralo intenzivnijim padom prihoda.

- Analiza realizacije proračuna prvih 6 mjeseci 2020. godine na uzorku od 30 općina i gradova strukturno različitih razvojnih, fiskalnih, geografskih, regionalnih i populacijskih karakteristika demonstrira da su u odnosu na isto razdoblje prethodne godine **sveukupni prihodi i primici općina i gradova u prosjeku smanjeni za 5,3%, pri čemu prosječni pad iznosi 12,7%. Jedinice lokalne samouprave, koje su imale adekvatne iznose prenesenog viška sredstava, primarno namjenskih sredstava civilne zaštite, apsorbirale su i ublažile značajni pad prihoda i nisu imale poteškoće financirati dodatne nametnute neplanirane troškove.** Generalno, **moguće je utjecaj koronakrize na proračune pojedinačnih općina i gradova okvalificirati kao asimetričan: dok je u proračunima pojedinih JLS zamjetno tek blago uzburkivanje fiskalnih voda, u drugim je pandemijska oluja ostavila dugoročna fiskalna oštećenja, za koja će tek vrijeme ispostaviti kompletan račun.**
- Uslijed nametnutih mjera restrikcije i zabrane kretanja i poslovanja, cijela ekonomija je, *de facto*, bila na *stand-by*- u: **potrošnja stanovništva se smanjila zbog ograničenog kretanja stanovništva uslijed restriktivnih mjera.** Samim time, uslijed smanjenog obima kupovine, smanjenja putovanja i, samim time, korištenja nafte i naftnih derivata i autocesta, obustave ili onemogućavanja proizvodnje i obavljanja poslovanja uposlenicima pojedinih djelatnosti, te zbog posljedičnog pada dohotka kao rezultata obustave proizvodnje i poslovanja uslijed restriktivnih mjera, prihodi od PDV-a i trošarina, koji su derivati prometa ostvarenog u ovim gospodarskim aktivnostima i najbolji barometar intenziteta gospodarske aktivnosti, su, sasvim logično, smanjeni. **Smanjena potrošnja se na fiskalnom planu proračuna lokalne razine vlasti manifestirala padom prihoda od neizravnih poreza (PDV, trošarine...) u lokalnim proračunima za 11,7 milijuna KM ili visokih 20% u razdoblju trajanja stanja nesreće (ožujak-svibanj 2020.) u odnosu na isto razdoblje prethodne 2019. godine.**
- **Pad dohotka i zaposlenosti uslijed restriktivnih mjera uzrokovao je smanjenje prihoda od poreza na dohodak u proračunima općina i gradova za 2,7 milijuna KM ili 9,64% u razdoblju ožujak-svibanj 2020. u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, pri čemu je utjecaj na pojedinačne JLS ovisio od broja uposlenih i broja smanjenja uposlenosti na teritoriji te JLS.**
- **Uslijed nametnutih mjera represije, restrikcija i zabrane smanjena je potražnja za iznajmljivanjem poslovnih i stambenih prostora i općenito gospodarska aktivnost na tržištu nekretnina i imovine. To je rezultiralo značajnim smanjenjem prihoda od poreza na imovinu u proračunima lokalne razine vlasti u FBiH za 5,4 milijuna KM ili visokih 12,3% u prvoj polovini 2020. u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.** Među lokalnim poreznim prihodima, upravo su prihodi od poreza na imovinu pretrpjeli najveće smanjenje.
- **Neporezni prihodi, kao vlastiti prihodi jedinica lokalne samouprave i simbol fiskalne autonomije lokalne samouprave, u prvoj polovini 2020. smanjeni su**

za čak 26 milijuna KM ili 15%. U ovoj kategoriji najveće smanjenje bilježe prihodi od iznajmljivanja (-27%) i imovine (-62%), što je **izravni rezultat oslobađanja poslovnih subjekata pogođenih restrikcijama od obveze plaćanja zakupnina kao lokalnih intervencijskih ekonomskih mjera koje su općine i gradovi prakticirali s ciljem ublažavanja udara negativnih ekonomskih posljedica na lokalno gospodarstvo** i olakšavanja financijskih poteškoća malim i srednjim poslovnim subjektima smanjenjem troškova koje im ova neporezna davanja stvaraju.

- Kao rezultat oslobođenja poslovnih subjekata od obveze plaćanja komunalne naknade i takse i različitih naknada za zauzimanje javnih površina, kojima su općinske i gradske vlasti, također, nastojale umanjiti troškove i olakšati tešku ekonomsku krizu gospodarskim subjektima na svom teritoriju, **zabilježen je rapidni pad komunalnih naknada i taksi za 16,2% i naknada za zauzimanje javnih površina za 23,1%.**
- Zbog restriktivnih naredbi ograničenja kretanja građana **intenzitet cirkulacije građana na općinskim/gradskim šalterima ekstremno je smanjen na minimum ili je bio nepostojeći za vrijeme trajanja stanja nesreće,** a reduciran je i broj vjenčanja, što je, **uz smanjen kapacitet rada općinskih/gradskih organa uprave,** rezultiralo znatnim smanjenjem potrebe za pružanjem standardnih javnih usluga i, posljedično, **rapidno smanjenom naplatom prihoda od administrativnih taksi, koje se za ove svrhe naplaćuju, za čak 15,6%.**
- Zabilježeno je veliko povećanje tekućih i kapitalnih transfera općinama i gradovima s federalne i kantonalne razine vlasti, pri čemu je, zahvaljujući zagovaračkim naporima *Saveza općina i gradova FBiH*, Vlada FBiH alocirala općinama i gradovima 30 milijuna KM transfernih sredstava financiranih sredstvima pozajmljenim u okviru MMF-ova aranžmana RFI, i to na način da je, na fonu sugestija SOGFBiH, 10 milijuna KM distribuirano na principu solidarnosti svim gradovima i općinama u jednakom iznosu od 125.000,00 KM, dok je ostalih 20 milijuna KM raspodijeljeno gradovima i općinama za sufinanciranje projekata/zahtjeva/inicijativa u oblastima putne i komunalne infrastrukture, obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, a na temelju javnog poziva.
- Usljed proglašenja stanja nesreće i povećanja posljedično nametnutih funkcija i obveza jedinicama lokalne samouprave u oblastima kritičnim za suočavanje sa zdravstvenim, socijalnim i ekonomskim dimenzijama *koronakrize* **došlo je prestrukturiranja javne potrošnje lokalne razine vlasti: zbog prioritarnog povećanja potrošnje u oblastima poput civilne zaštite zdravstva, subvencija (80%) i socijalne zaštite smanjena je potrošnja u nekim drugim komponentama poput općih javnih usluga. Ukupno ostvareni prihodi i izdaci lokalne razine vlasti u prvoj polovini 2020. viši su za 5.030.978 KM ili 1,3% u odnosu na isto razdoblje 2019. godine.**
- Iz prizme ekonomske klasifikacije, u lokalna razina vlasti bilježi povećanje kapitalne potrošnje (javnih investicija i kapitalnih transfera), te enormno povećanje potrošnje (od impozantnih 80%) na subvencije privatnim poduzećima i poduzetnicima, što je bez dileme rezultat masovnih lokalnih ekonomskih mjera i fiskalnih injekcija pomoći lokalnih vlasti gospodarskim subjektima u suoča-

vanju s negativnim ekonomskim posljedicama. Također je, kao posljedica povećanja neuposlenosti, zabilježeno i povećanje transfera po osnovu socijalne zaštite neuposlenih osoba.

- Iz vizure funkcionalne klasifikacije, lokalne razine vlasti je enormno povećala svoju potrošnju na civilnu zaštitu (+49,2%), ekonomske poslove (13,6%), primarno poljoprivredu, te zdravstvo (+10%), što se sve može okvalificirati kao posljedica povećanja obveza nametnutih općinama i gradovima proglašenjem stanja nesreće uslijed „pandemije koronavirusa“ i samoinicijativno poduzetih intervencijskih ekonomskih mjera spašavanja lokalnog gospodarstva.
- **Stanje nesreće uslijed pandemije koronavirusa je u općinskim i gradskim proračunima izazvalo efekt škara, koji karakterizira rapidno i akutno smanjenje prihoda, koje je uzrokovano usporavanjem i obustavom velikog broja gospodarskih aktivnosti i implementacijom lokalnih mjera fiskalnih olakšica za pogođene poslovne subjekte, uz istovremeno paralelno povećanje rashoda i restrukturiranje prioriteta lokalne potrošnje uslijed dodatnih obveza i funkcija operativno-implementacijskog karaktera u segmentima zdravstva, civilne zaštite, socijalne zaštite, ali i samoinicijativno poduzetih ekonomskih intervencijskih mjera stabilizacija lokalnog gospodarstva.**
- **Efekt škara je „srezao“ ukupni suficit lokalne razine vlasti za alarmantnih 42,7%, a ukupni financijski rezultat za visokih 46% u prvoj polovini 2020. godine u odnosu na prvu polovinu 2019..**
- Koronakriza bi mogla ostaviti **dugotrajnije posljedice i fiskalne ožiljke na lokalnoj razini**, koji bi se tek nakadno mogli manifestirati **s odloženim efektima**, s obzirom da će biti potrebno određeno razdoblje kako bi se ovaj gubitak nadoknadio i kako bi se dosegla pretpandemijska razina suficita. Svakako je **moguće očekivati i znatnije povećanje javnog duga jedinica lokalne samouprave**, kako bi mogle financirati nastale gubitke i održati stanovitu kvalitetu javnih usluga.
- Budući da su u suočavanju s fiskalno-devastirajućim izazovima zdravstvene, socijalne i ekonomske dimenzije pandemije koronavirusa u puno boljoj poziciji općine i gradovi, koji su akumulirali višak prenesenih sredstava iz prethodnih godina, koji im je poput svojevrsnog fiskalnog zračnog jastuka (airbaga) amortizirao pad prihoda i apsorbirao fiskalni šok uzrokovan naglim padom prihoda i povećanjem rashoda i omogućio im pokrivanje pada prihoda i financiranje dodatnih obveza, **sugerira se da bi općine i gradovi trebali akumulirati preventivne proračunske viškove i rezerve za ublažavanje eventualnih nepredviđenih ugrožavanja stabilnosti općinskih i gradskih proračuna naglim padom prihoda ili povećanjem potrošnje.**
- Općine i gradovi bi trebali, s **ciljem vlastitog povećanja fiskalne otpornosti na šokove i smanjenja svoje financijske izloženosti**, razraditi **strategije pojave i upravljanja rizika različitih distorzija (zemljotresi, poplave, zdravstvene krize...), koje bi mogle negativno djelovati na njihove proračune**, kao i **korespondentne proračunske protokole za postupanje** u slučajevima tih nepredviđenih okolnosti, s **posebnim naglaskom na minimalne iznose proračunskih sredstava za pojedini rizik.** Također, lokalne vlasti bi u tu svrhu trebale usmjeriti svoje napore u smjeru uspostave preventivnih fondova za crne dane (*rainy-day funds*) za

financiranje nepredviđenih nesreća, sukladno vjerojatnoći pojave rizika analiziranih i detektiranih u spomenutim strategijama. Udio rezervnih sredstava za saniranje pojedinačne distorzije u ukupnoj vrijednosti preventivnog fonda korespondirao bi vjerojatnoći pojave rizika procijenjenoj u strategiji.

- Svakako se preporučuje da općine i gradovi razrade vlastite lokalne strategije ekonomskog oporavka od posljedica pandemije koronavirusa. Ove strategije bi trebale definirati precizne hodografe aktivnosti, mjere i konkretne korake, koje bi lokalne vlasti trebale poduzeti u narednih nekoliko godina s ciljem saniranja fiskalnih poteškoća u lokalnim proračunima uzrokovanih naglim padom prihoda i rastom pojedinih troškova i s ciljem oživljavanja ekonomske aktivnosti na teritoriju svoje lokalne zajednice (npr. ciljanim javnim investicijama, planovima detaljnih subvencija i sl.).
- Preporučuje se da bi **više razine vlasti, primarno federalna, u suradnji s općinama i gradovima i SOGFBiH kao njihovim zakonskim zastupnikom, trebale uložiti dodatne napore i aktivnosti u smjeru jačanja fiskalnog imuniteta lokalne samouprave u FBiH, tj. jačanja otpornosti općinskih i gradskih proračuna na fiskalne šokove putem povećanja transfera utemeljenih na jasnim, preciznim i transparentnim kriterijima, povećanja udjela općina i gradova u raspodjeli prihoda od izravnih i neizravnih poreza.**
- Povećanje fiskalne otpornosti lokalne samouprave moguće je postići i putem uspostave **svojevrsnog izvanrednog stabilizacijskog fonda za lokalne zajednice pri Proračunu FBiH, koji bi se, po principu automatskih stabilizatora, aktivirao u situacijama rapidnog pada prihoda u općinskim i gradskim proračunima ili naglog rasta općinske/gradske potrošnje uslijed karakterističnih nesreća i nepogoda.** Taj mehanizam bi implicirao automatski prijenos dodatnih sredstava općinskim i gradskim proračunima iz izvanrednog stabilizacijskog fonda, s ciljem usmjeravanja ovih sredstava u lokalne prioritetne potrebe i stabilizaciju lokalnog gospodarstva. Na ovaj način bi općine i gradovi mogli poslužiti kao **posrednici u provedbi stabilizacijske ekspanzivne fiskalne politike povećane potrošnje, kao svojevrsni kanal za plasiranje i usmjeravanje sredstava u prioritetne i ekonomski najproduktivnije svrhe, jer općine i gradove bolje poznaju lokalne prilike, potrebe i prioritete s najvećim ekonomskim potencijalom koji osiguravaju najproduktivniji doprinos ekonomskom rastu i razvoju.**
- U kontekstu lokalne vlasti kao kanala provedbe stabilizacijske fiskalne ekspanzije, svakako je od krucijalne važnosti naznačiti da bi se sredstva koja bi više razine vlasti putem izvanrednog stabilizacijskog fonda transferirale lokalnoj razini vlasti **trebale orijentirati u svrhe lokalnih javnih investicija, koje stabiliziraju i stimuliraju ekonomsku aktivnost u razdobljima pada i recesivnih tendencija.** Lokalne javne investicije u razdobljima gospodarskog pada i rasta nezaposlenosti bi zahtijevale angažman dodatne radne snage, što bi stimuliralo rast zaposlenosti, kompenziralo pad investicija u privatnom sektoru, generiralo dodatni dohodak i, konzekventno, stimuliralo proizvodnju i osobnu potrošnju.

8. LITERATURA

- FEDERALNO MINISTARSTVO FINACIJA. *Smjernice ekonomske i fiskalne politike FBiH za razdoblje 2021.-2023.* Sarajevo: FMF, svibanj/maj 2020.
- FEDERALNI STOŽER CIVILNE ZAŠTITE. Naredba br. 12-40-6-148-2/2020 od 17.3.2020. godine.
- FEDERALNI STOŽER CIVILNE ZAŠTITE. Naredba br. 12-40-6-148-20/2020 od 18.3.2020. godine.
- FEDERALNI ZAVOD ZA PROGRAMIRANJE RAZVOJA. *Socioekonomski pokazatelji po općinama 2019.* Sarajevo: jun 2020
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Bosnia and Herzegovina: Request For Purchase Under The Rapid Financing Instrument—Press Release; Staff Report; And Statement By The Executiv Director For Bosnia And Herzegovina.* Washington D.C.: IMF, April 2020
- *Odluka o prihvaćanju zaduženja Federacije BiH u okviru Instrumenta za brzo financiranje (RFI)Međunarodnog monetarnog fonda.* Službene novine FBiH, br. 28/2020 od 7.5.2020. godine
- PARLAMENT FBIH- DOM NARODA. 5. sjednica Doma naroda Parlamenta FBiH. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=uKnhky22nXU> – obraćanje Federalne ministricе financija po pitanju raspodjele pozajmljenih sredstava MMF-ovog kredita je na 3:39: 37
- VLADA FBIH. *Odluka o raspodjeli sredstava utvrđenih budžetom Federacije BiH Federalnom ministarstvu financija s pozicije „Tekući transferi drugim razinama vlasti i fondovima- kantoni i općine“ za 2016., 2017., 2018. i 2019. godinu – „Službeni glasnik FBiH“, br. 93/16, 91/17, 46/18, 97/18...*
- VLADA FBIH. *Proračun Federacije Bosne i Hercegovine za 2020. godinu.* Službene novine FBiH, br. 99/2019 i 28/2020)
- VLADA FBIH. *Odluka o utvrđivanju kriterija raspodjele sredstava utvrđenih proračunom/budžetom Federacije BiH za 2020. godinu Federalnom ministarstvu financija s pozicije „Tekući transferi drugim razinama vlasti i fondovima- kantoni i općine“- općine i gradovi.* Službeni glasnik FBiH, br. 44/2020 od 3.7.2020.
- VLADA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE. *Odluka o proglašenju stanja nesreće uzrokovanoг pojavom koronavirusa (COVID 19) na području Federacije BiH.* „Službene novine FBiH“, br. 21/2020
- VLADA FBIH. *Program ekonomske stabilizacije i oporavka FBiH 2020.-2021.* Sarajevo: Vlada FBiH, 2020
- ZAKON O ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI U FBIH (ZOZZ). „Službene novine FBiH“, br. 46/2010 i 75/2013
- ZAKON O NAČELIMA LOKALNE SAMOUPRAVE U FBIH. „Službene novine FBiH“, br. 49/06 i 51/09

Baze podataka

- Konsolidirani pregled općina i gradova u Federaciji BiH za razdoblje 1.1.-30.6.2020.
- Izvješće o ukupno raspoređenim prihodima od neizravnih poreza s Jedinstvenog računa u Federaciji BiH
- Izvješća o ostvarenju proračuna pojedinačnih općina i gradova u Federaciji BiH u razdoblju 1.1.-30.6.2020. godine
- Web-stranice općina i gradova u FBiH- korišteno za poduzete mjere

ANEKS I.: Registar provedenih mjera općina i gradova u FBiH

OPĆINA/ GRAD	AKTIVNOSTI
BANOVIĆI	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija zajedničkih prostorija svih stambenih, stambeno poslovnih objekata kolektivnog stanovanja na području općine Banovići; nabava zaštitnih maski građanima; 4 tunela za dezinfekciju; Mjere socijalne potpore: podjela prehrambeno-higijenskih paketa u vrijednosti 100 KM Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje pravnih i fizičkih lica na području općine Banovići, koji zbog proglašenja stanja nesreće izazvanog epidemijom koronavirusa (COVID-19) nisu u mogućnosti da obavljaju djelatnost i obrte za koje su registrovani, od obaveze plaćanja različitih naknada i taksi iz nadležnosti Općine do kraja godine (komunalna naknada, taksa za isticanje firme, naknada za korištenje javnih površina i naknada za zakup poslovnih prostora u vlasništvu Općine); svi građani oslobođeni plaćanja komunalne naknade
GRAD BIHAĆ	Zdravstveno-higijenske mjere: pojačano sapiranje i dezinfekcija ulica i javnih objekata; dezinfekcijski tuneli; organiziran rad Operativnog centra neprekidno 24 sata za primanje poziva građana; postavljane kontejnera ispred COVID-19 ambulante; izolatorij u Domu zdravlja Mjere socijalne potpore: pružanje pomoći u snabdjevanju namirnicama i lijekovima osobama u samoizolaciji i socijalno ugroženim i starijim građanima Ekonomsko-fiskalne mjere: Grad preuzeo obvezu plaćanja komunalne naknade za čitavu 2020. godinu, te zakupa javnih površina, poslovnih prostora u vlasništvu grada i usluga snabdijevanja vodom i odvoza smeća, te trošak opskrbe pitkom vodom za pogođene poslovne subjekte za period 01.03. - 30.06.2020. godine za sve poslovne subjekte koji posluju na području Bihaća

BOSANSKA KRUPA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica, javnih površina i objekata; potpora Domu zdravlja za opremanje i nabavku maski, rukavica, dezinfekcijskih sredstava; podjela imunoloških pripravaka radnicima doma zdravlja, policije i JKP Mjere socijalne potpore: podjela 100 paketa socijalno ugroženim obiteljima Ekonomsko-fiskalne mjere: jednokratna novčana pomoć od 379 KM radnicima koji su ostali bez posla, a nisu ostvarili pravo na naknadu biroa za zapošljavanje; privremeno subvencioniranje troškova komunalnih naknada, naknada za privremeno korištenje javnih površina i računa za odvoz otpada (u iznosu od 100% za samostalne poduzetnike i tvrtke kojima je naredbama onemogućeno ili zabranjeno obavljanje djelatnosti, a 50% za otežano obavljanje djelatnosti; subvencioniranje iznosa redovne kamate poslovnim subjektima kojima je zabranjeno ili otežano obavljanje djelatnosti aktima Federalnog i/ili Općinskog štaba civilne zaštite, koji ima pad prometa 20% i više u periodu 1.1. – 30.4.2020. godine u odnosu na isti period prošle godine i koji na dan 29.2.2020. godine nema dospjelih, a neizmirenih obaveza prema Općini po bilo kojem osnovu, pri čemu općina subvencionira cjelokupni iznos redovne kamate ako je nominalna kamatna stopa do 7% na ugovoreni iznos kredita Poljoprivredni poticaji: povećanje izdavanja za potporu razvoju poljoprivrede
BOSANSKI PETROVAC	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite Pomoć poljoprivrednicima za sjetvu
BREZA	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija i pranje ulica i javnih površina Mjere socijalne potpore: podjela prehrambeno-higijenskih paketa romskim obiteljima i paketa higijenskih potrepština socijalno ugroženim ženama; Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje obveze plaćanja komunalne naknade za pravne i fizičke osobe kojima je obustavljen rad zbog mjera FSCZ zbog proglašenja stanja nesreće; subvencije gospodarskim subjektima koji imaju do 10 uposlenika, kojima je obustavljen rad zbog proglašenja stanja nesreće: - subvencioniranje dijela obaveznih doprinosa na minimalnu platu za mjesec mart 2020.godine i to 50% obaveznih poreza i doprinosa na minimalnu platu za svakog uposlenog, - oslobođenje obveze plaćanja komunalnih naknada za mjesec april i maj 2020. godine - oslobađanje obveze plaćanja naknade za zauzimanje dijela javne površine u visini od 50 % naknade za cijeli period korištenja za sezonu 2020. Godine, - osiguranje sredstava za refundaciju doprinosa na minimalnu plaću privrednim subjektima za prvi mjesec nakon zaposlenja radnika kojima je prestao radni odnos zbog posljedica pandemije korona virusom (Covid-19)
BUGOJNO	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite

BUSOVAČA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite
BUŽIM	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija i pranje javnih površina i javnih ustanova; Mjere socijalne potpore: jednokratne pomoći obiteljima na evidenciji centra za socijalni rad
GRAD CAZIN	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija i pranje javnih površina; dezinfekcijski tunel; dezinfekcijska sredstva za sve osnovne i srednje škole s područja Cazina; uspostava 1 izolatorija i 2 karantina Mjere socijalne potpore: obilazak i uručivanje paketa (ključni brojevi telefona, voće, kava, paracetamol) svim starijim sugrađanima koji žive sami Ekonomsko-fiskalne mjere: subvencije za naknadu za usluge odvoza otpada, komunalne naknade i vodnih usluga za mjesec mart i april poslovnim subjektima kojima je obustavljen rad mjerama i naredbama CZ Poljoprivredni poticaji: osiguranje repromaterijala (sjeme, zaštita, gnojivo i gorivo) sjetvu kukuruza, graha ili krompira svim zainteresiranim; obveza otkupa viška proizvedenih kultura
CENTAR SARAJEVO	Zdravstveno-higijenske mjere: izdvajanje sredstava za kupovinu 2 respiratora za potrebe KCUS-a i Opće bolnice, 4 termalne kamere, 10 UV lampi, zatim sredstva za dezinfekciju i zaštitnu opremu za medicinsko osoblje; intenzivna dezinfekcija ulica, trgova i ostalih javnih površina, zgrada kolektivnog stanovanja, MZ...; postavljanje kontejnera za trijažu; nabava sanitetskog vozila za prijevoz pacijenata; postavljanje dezinfekcijskog tunela; akcija Zaštitna maska za sve-podjela maski i rukavica svim građanima općine; dodjela zaštitne opreme i sredstva za dezinfekciju uposlenicima i štićenicima Doma Bjelave Mjere socijalne potpore: podjela paketa sa sredstvom za dezinfekciju, po dva para zaštitnih maski i rukavica, te sapunom i šamponom socijalno ugroženim umirovljenicima; angažirana služba za transport i dodatni volonteri za pomoć građanima; nabava higijenskih potrepština socijalno ugroženim trudnicama; donacija sredstava Narodnoj kuhinji „Stari Grad“ za nabavu paketa za kupovinu najnužnijih namirnica; podjela zaštitnih maski i rukavica štićenicima roditeljske kuće za djecu oboljelu od raka; Ekonomsko-fiskalne mjere: jednokratna novčana pomoć osobama koje su dobile otkaz u vrijeme trajanja nesreće uzrokovane koronavirusom; dodjela bespovratnih financijskih sredstava pogođenim obrtnicima (u max. iznosu od 2500 KM po prijavi za ublažavanje negativnih ekonomskih posljedica, nabavu alata i opreme...); umanjenje/oslobađanje od plaćanja naknade za zakup gradskog građevinskog zemljišta na lokalitetu pijace Sirano; oslobađanje/umanjenje obveze plaćanja zakupnine zakupcima poslovnih prostorija Općine Centar; oslobađanje zakupa javnih površina na području Općine Centar; subvencioniranje dijela kamatne stope za kreditnu liniju za subjekte male privrede koji posluju na području ove lokalne zajednice, a pogođeni su mjerama i odlukama za ublažavanje posljedica izazvanih pojavom COVID-19 virusa

ČAPLJINA	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija ulica i javnih površina; zaštitne maske za sve stanovnike Grada; Mjere socijalne potpore i pomoći: uspostava mobilnog tima za ovjeru punomoći osobama kojima je izrečena zabrana kretanja Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobođenje od obveze plaćanja za pravne i fizičke osobe obuhvaćene mjerama zabrane: a.) zakupnine za poslovne prostore u vlasništvu Grada Čapljina, b.) zakupnine odnosno naknada za korištenje javne površine (stolovi ispred ugostiteljskih poslovnih prostora i sl.), c.) naknada za postavljanje reklamnih panoa i/ili displeja na području grada Čapljina, d.) naknada za reklamnu površinu e.) naknada za postavljanje reklama na objekte.
ČITLUK	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija javnih površina Mjere socijalne potpore i pomoći: mobilni tim Centra za pružanje pomoći u svrhu omogućavanja starijim osobama kojima je zabranjeno kretanje da mogu opunomoćiti mlađe članove obitelji za rješavanje svakodnevnih životnih potreba Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobođenje od obveze plaćanja: a. a.) komunalne naknade za razdoblje trajanja zabrane rada po zapovijedi stožera civilne zaštite b. b.) zakupnine za poslovne prostore u vlasništvu Općine Čitluk u kojima se nije mogla obavljati djelatnost za razdoblje trajanja zabrane po zapovijedi stožera civilne zaštite c. c.) naknada za korištenje javnih površina, naknada (računa) za odvoz komunalnog otpada, naknada za postavljanje reklamnih panoa i/ili displeja na području općine Čitluk, naknada za površine uz ceste na kojim se postavljaju reklame i obveze plaćanja naknada za postavljanje reklama na objekte (od 1.4. do posljednjeg dana u mjesecu u kojemu je ukinuta zabrana); obustava svih ovršnih postupaka i postupaka prisilne naplate koji su pokrenuti od strane Općine ili poduzeća i ustanova kojima je osnivač Općina Čitluk za vrijeme dok traje stanje prirodne nepogode
DOBOJ ISTOK	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite
DOBOJ JUG	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite
DOMALJEVAC ŠAMAC	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite
DONJI VAKUF	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite
DRVAR	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite

FOJNICA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina, stubišta u stambenim zgradama i dječijih igrališta; postavljanje dozatora za dezinfekciju ruku na ulazu u javne ustanove (općina, pošta, banka, gradska apoteka...); podjela maski i rukavicama osobama koje rade u uslužnim djelatnostima; nabava 4 tunela za dezinfekciju; smještajni kapaciteti za potencijalno pozitivne na koronavirus Mjere socijalne potpore i pomoći: formiran tim koji je dužan osigurati nesmetanu opskrbu stanovništva prehrambenim i drugim artiklima; podjela prehrambeno-higijenskih paketa višečlanim obiteljima s djecom, starijim osobama, osobama koje žive same, te bolesnim osobama na rubu egzistencije (u suradnji s Crvenim križem)
GORNJI VAKUF USKOPLJE	Mjere socijalne potpore i pomoći: dostavljanje lijekova stanovnicima Ekonomsko-fiskalne mjere: Isplate grant sredstava ugostiteljima, trgovcima, obrtnicima i privrednim subjektima čija je djelatnost bila zabranjena naredbama štabova civilne zaštite; oslobađanju plaćanja komunalne naknade za poslovne subjekti kojima je zabranjeno obavljanje djelatnosti
GORAŽDE	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; postavljanje 2 dezinfekcijska tunela; raspodjela medicinske i zaštitne opreme (dobivena iz Srbije); isplata financijskih sredstava Službi za medicinsku pomoć u JU Dom zdravlja “Dr. Isak Samokovlija” Goražde, te Službi za čistoću u JKP “6. mart” Goražde; sufinanciranje Projekta provođenja preventivnih mjera radi suzbijanja pandemije izazvane koronavirusom; nabava maski i rukavica građanima Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje od plaćanja zakupnine za javne površine i poslovne prostore u vlasništvu Grada Goražda svih korisnika obuhvaćenih Naredbom FŠCZ o privremenom obustavljanju pružanja usluga; oslobađanje od plaćanja za smještaj djece u JU za predškolski odgoj i obrazovanje

GRAČANICA	Zdravstveno-higijenske mjere: pojačane aktivnosti sanitarnog inspektora; pranje i dezinfekcija gradskih ulica i javnih površina; nabava i dostava dezinfekcijskih sredstava i zaštitne opreme (organ uprave, policija, MZ i dr.) ; izdvajanje sredstava za JU Dom zdravlja (10.000 KM) i Veterinarska stanica (5.000 KM); priprema izolatorija za smještaj eventualno pozitivnih; Mjere socijalne pomoći i potpore: podjela 50 prehrambeno-higijenskih paketa za najugroženije kategorije stanovništva; podjela 163 novčane pomoći za najugroženije; Ekonomsko- fiskalne mjere: • oslobađanje od plaćanja zakupa poslovnih prostora svim zakupcima kojima je Naredbama FŠCZ privremeno obustavljeno obavljanje djelatnosti, kao i udruženjima građana, koje koriste poslovne prostorije u vlasništvu Grada Gračanica po osnovu ugovora o zakupu, od mjeseca marta do kraja 2020. godine • oslobađanje od zakupa zemljišta i placeva svim zakupcima kojima je Naredbama FŠCZ privremeno obustavljeno obavljanje djelatnosti, koji koriste zemljište i placeve u vlasništvu Grada Gračanica po osnovu ugovora o zakupu, od mjeseca marta do kraja 2020. godine. • oslobađanje od plaćanja naknade za izdavanje u zakup javnih površina radi postavljanja privremenih objekata (tipa kiosk, garaža i slično) utvrđene rješenjem nadležne službe ili ugovorom korisnici kojima je Naredbom zabranjeno obavljanje djelatnosti, i to za mjesece mart, april i maj 2020. godine. • oslobađanje od plaćanja naknade za izdavanje u zakup javnih površina radi postavljanja bašti ispred ugostiteljskih objekata i slobodnostojećih otvorenih ugostiteljskih bašta korisnici kojima je Naredbom zabranjeno obavljanje djelatnosti, i to do kraja 2020. godine. • oslobađanje obaveze plaćanja komunalne naknade za 2020. godinu za sve obveznike komunalne naknade • oslobađanje obaveze plaćanja komunalne takse (taksa za firmu) za 2020. godinu sva fizička i pravna lica, sa sjedištem u Gračanici, kojima je Naredbom zabranjeno obavljanje djelatnosti zbog pandemije • korisnici taksi stajališta se oslobađaju obaveze plaćanja naknade utvrđene rješenjem nadležne službe kojom se uređuje pitanje naknade za korištenje taksi stajališta, i to za period od mjeseca marta do kraja 2020. godine • svim investitorima, za izgradnju poslovnih objekata biće omogućeno plaćanje naknade za pogodnost gradskog građevinskog zemljišta (rente) u više mjesečnih rata u 2020. i 2021. godini • „ORVI-Comerc” d.o.o. Gračanica se oslobađa obaveze plaćanja naknade za korištenje parking aparata Gradu Gračanica za period od mjeseca marta do kraja 2020. godine • oslobađanje se obaveze plaćanja stanarine za 2020. godinu svi korisnici stanova za socijalno stanovanje (romske porodice i sl.) • Grad Gračanica će subvencionirati plaće radnika zaposlenih u pravnim osobama i obrtima, sa sjedištem na području Grada Gračanica, kojima je zabranjen rad naredbama Federalnog štaba civilne zaštite, u visini 1,5 minimalne plaće • jednokratna novčana pomoć privrednim društvima i samostalnim djelatnostima u cilju sanacije posljedica u privredi uzrokovanih pandemijom Korona virusa COVID 19
------------------	---

GRADAČAC*	Zdravstveno-higijenske mjere: nabava dezinfekcijskih sredstava i zaštitne opreme za Dom zdravlja (skafanderi, zaštitni mantili, rukavice, zaštitne naočari, viziri i dezinfekciona sredstva) Ekonomsko-fiskalne mjere: subvencioniranje troškova potrošnje vode i otpadne vode za socijalno ugrožene stanovnike; privremeno oslobađanje od obveze plaćanja naknade za zauzimanje javnih površina, naknade za neizgrađeno građevinsko zemljište i naknade za korištenje taxi stajališta, s ciljem pomoći fizičkim i pravnim osobama u sanaciji ekonomskih posljedica mjera zbog stanja nesreće COVID 19; oslobađanje poslovnih subjekata od plaćanja zakupnine za korištenje poslovnih prostora, zgrada ili zemljišta od 16.3. do 30 nakon prestanka proglašenja stanja nesreće;
GRUDE	Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje minimalne neto plaće u iznosu od 300 KM uposlenicima kod poduzeća kojima je poslovanje zabranjeno restrikcijama, razmjerno broju dana koliko je trajala zabrana obavljanja gospodarske aktivnosti u travnju i svibnju; oslobođenje obveznika kojima je restrikcijama zabranjen rad od obveze plaćanja: Općinske komunalne naknade za istaknutu tvrtku za 2020. godinu; komunalne naknade za poslovne prostore za razdoblje od 6 mjeseci, počevši od 01.4.2020.; zakupnina prema Općini Grude za vrijeme trajanja prirodne nesreće; omogućavanje plaćanja obveza prema općini u mjesečnim ratama; odlaganje ovršnih postupaka i odgoda prisilnih naplata
HADŽIĆI	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina Mjere socijalne potpore i pomoći: podjela 150 paketa za socijalno ugrožene obitelji; podjela tableta učenicima slabijeg imovinskog stanja u osnovnim i srednjim školama; podjela socijalni pomoći Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje dijela minimalne mjesečne neto plaće (u FBiH) za mjesec april i maj 2020. godine za uposlenike čiji je rad bio onemogućen mjerama FSCZ; Poljoprivredni poticaji: podjela zemljišta i sjemenskog materijala za proljetnu sjetvu za sve koji žele sijati u cilju povećanja poljoprivredne proizvodnje

ILIDŽA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina i prostorija javnih institucija; nabava dezinfekcijskih sredstava i zaštitne opreme za Dom zdravlja i policiju; podjela 1900 pamučnih maski bankama i poštama za podjelu penzionerima; uspostava drive-ina ispred doma zdravlja za testiranje; tunel za dezinfekciju Mjere socijalne potpore i pomoći: podjela paketa s osnovnim životnim namirnicama (sol, šećer, ulje, tjestenina, juhe, konzerve, kava...) socijalno ugroženim građanima; podjela 200 paketa ratnim vojnim invalidima Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje dijela minimalne neto plaće uposlenicima tvrtki kojima je rad zabranjen ili onemogućen restriktivnim mjerama; preuzimanje troškova zakupa poslovnih prostora i javnih površina za pravne i fizičke osobe za razdoblje trajanja stanja nesreće (80.000 KM); 90.000 KM novčanih sredstva za poticaj razvoja poduzetničke inicijative i zapošljavanja na području- sufinanciranje troškova pokretanja biznisa putem financiranja troškova registracije biznisa, troškova sredstava za rad, zakupa poslovnih prostorija, obrtnih sredstava, i ostalih troškova Poljoprivredni poticaji: ustupanje općinskog poljoprivrednog zemljišta za sjetvu u cilju povećanja poljoprivredne proizvodnje
ILIJAS	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; postavljanje šatora za trijažu ispred doma zdravlja; postavljanje dozatora za dezinfekciju ruku u zgradi općine i javnih ustanova Mjere socijalne potpore i pomoći: podjela prehrambeno-higijenskih paketa za socijalno ugrožene obitelji; podjela 10 PC računala i 40 tableta ilijaškim osnovnim školama za socijalno ugrožene učenike Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje dijela minimalne neto plaće uposlenicima tvrtki kojima je rad zabranjen restriktivnim mjerama za mjesec mart, april i maj 2020.; regresiranje kamata za kredite gospodarstvenicima; oslobađanje poslovnih subjekata obveze plaćanja zakupnine poslovnih prostora; naknade za zakup javne površine, Poljoprivredni poticaji: sufinanciranje proljetne sjetve

JABLANICA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; nabava i dodjela medicinske opereme (zaštitne maske, rukavice, dezinfekcijska sredstva) za dom zdravlja i javne ustanove; Mjere socijalne potpore i pomoći: pomoć socijalno ugroženom stanovništvu; formiranje mobilnih timova u svrhu omogućavanja starijih osoba da opunomoće drugu osobu za rješavanje svakodnevnih životnih potreba; Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje jednokratne naknade u iznosu najniže neto plaće u FBiH (406,56 KM) po zaposlenom radniku u djelatnostima kojima je zabranjen rad na osnovu naredbi štabova civilne zaštite; jednokratna naknada u maksimalnom iznosu do 380 KM za obrtnike, trgovačke radnje i uslužne djelatnosti kojima je zabranjen rad; jednokratna naknada od 380 KM za osobe koje su ostale bez posla, a nisu ostvarile pravo na naknadu s biroa za zapošljavanje; oslobađanje gospodarskih subjekata i obrtnika obveza plaćanja zakupnina za izdate prostore (koji imaju pad ostvarenog prometa 20% i više u odnosu na ostvareni prosječni promet u januaru i februaru 2020. godine) i zauzimanje javnih površina, postavljanje reklama, komunalne naknade za cijelu 2020. godinu; subvencioniranje plaćanja komunalnih usluga (voda, kanalizacija, smeće, vodne naknade i taksa za priključak) za subjekte kojima je zabranjen rad
JAJCE	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica, javnih površina i stambenih zgrada; Mjere socijalne potpore i pomoći: osiguravanje dovoljne količine osnovnih životnih namirnica; formiranje timova za pružanje usluga pomoći u nabavci građanima kojima je zabranjeno kretanje; povećan grant zdravstvenim ustanovama; nabava 500 zaštitnih maski i 100 zaštitnih odijela zdravstvenim ustanovama Ekonomsko-fiskalne mjere: subvencioniranje minimalne neto plaće (406 KM) za mjesece ožujak, travanj i svibanj 2020. za subjekte kojima je zabranjen rad restriktivnim mjerama; oslobađanje plaćanja komunalnih naknada, naknada za zakup poslovnih prostora (kiosci i poslovni prostori se oslobađaju 50% godišnje naknade) i javnih površina (ljetne bašte za razdoblje 1.5.-30.9.2020.) za razdoblje 18.3.-31.5.2020. godine

KAKANJ	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina i stubišta; instalacija 2 tunela za dezinfekciju; financijska potpora Domu zdravlja za nabavu testova i medicinske opreme; priprema i opremanje izolatorija Mjere socijalne potpore i pomoći: organiziranje dostave osnovnih životnih potrepština i lijekova za starije osobe i druge rizične grupe (u suradnji s Crvenim križem); nabava prehrambeno-higijenskih paketa za članove romskih zajednica; osiguravanje određenih količina zaliha robe u iznosu od 50.000 KM Ekonomsko-fiskalne mjere: pomoć radnicima čije poslovanje je obustavljeno ili u značajnoj mjeri umanjeno pojavom koronavirusa (ugostiteljstvo, obrti, srodne djelatnosti, specijalizovane trgovine, mali poduzetnici do 10 zaposlenih) za pomoć u očuvanju radnih mjesta; sufinanciranje dijela obaveznih doprinosa na minimalnu platu za mjesec mart i to 50 % obaveznih poreza i doprinosa na minimalnu platu za svakog uposlenog, a što iznosi 130 KM po uposlenom; sufinanciranje režijskih troškova (struja, voda, grijanje, odvoz otpada) i to: • 50% režijskih troškova a maksimalno 100,00 KM za mart 2020. godine, • 100% režijskih troškova a maksimalno 200,00 KM za april 2020. godine Oslobađanje od obveze plaćanja pravnim i fizičkim osobama kojima je zabranjen rad od 15.3. do 30 dana nakon prestanka zabrane: a. naknade za korištenje javne površine b. općinske takse za istaknutu firmu c. komunalne naknade za korištenje komunalnih usluga zajedničke komunalne potrošnje Poljoprivredni poticaji
KALESIJA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina; načelnik usmjerio plaću za ožujak u nabavu zaštitnih maski i rukavica; načelnik usmjerio plaću za kolovoz u nabavu beskontaktnih toplomjera za sve obrazovne ustanove na području općine; Mjere socijalne potpore i pomoći: kupovina prehrambeno-higijenskih paketa za osobe starije od 65 godina koje su korisnici prava stalne novčane pomoći; Ekonomsko-fiskalne mjere: ukinuto financiranje političkih stranaka i ta sredstva preusmjerena u pomoć obrtnicima i radnicima koji su ostali bez posla; umanjeno iznosa komunalne takse za 50% trgovcima, ugostiteljstvu, obrtnicima, prijevozu roba... i ostalima kojima je zabranjen rad restriktivnim mjerama Poljoprivredni poticaji: financijska sredstva za razvoj poljoprivrede
KISELJAK	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje svih ugostitelja od obveze plaćanja naknade za privremeno zauzimanje javne površine (ljetne bašte) za 2020.; oslobađanje od obveze plaćanja usluga odvoza otpada gospodarskim subjektima kojima je zabranjen rad restriktivnim mjerama

KLADANJ	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje svih pravnih i fizičkih osoba od obveze plaćanja komunalne naknade, naknade za zauzimanje javnih površina i obveze plaćanja zakupnine općinskih poslovnih prostorija za razdoblje od ožujka do kraja 2020.
KLJUČ	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina; instalacija dozera za dezinfekciju ruku u ulazu u šalter salu Mjere socijalne potpore i pomoći: organiziranje tima za pomoć u opskrbi najugroženijeg stanovništva i stanovništva u izolaciji hranom Ekonomsko-fiskalne mjere: subvencioniranje plaćanja komunalnih naknada, komunalnih taksa – usluge reklamiranja i samoreklamiranja (panoi) (od 1.4. do kraja 2020.), naknada za privremeno korištenje javnih površina (od 18.3. do kraja 2020.) i troškova komunalnih usluga-odvoza otpada (od 1.4. do 30.6.2020.) u iznosu od 100% troškova za pravne i fizičke osobe kojima je rad zabranjen restriktivnim mjerama, te u iznosu od 50% troškova za osobe kojima je rad otežan restriktivnim mjerama; subvencija razlike doprinosa u iznosu od 244,85 KM obrtnicima i vlasnicima autoškola za mjesece april i maj, te minimalnih plaća pojedinačnim trgovcima Poljoprivredni poticaji: sufinanciranje proljetne sjetve
KONJIC	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina i stubišta; postavljanje kontejnera za trijažu ispred Opće bolnice Konjic; priprema izolatorija Ekonomsko-fiskalne mjere: subvencioniranje plaćanja zakupa poslovnih prostora za 2020. godinu u iznosu od 50% korisnicima kojima je bilo zabranjeno poslovanje; subvencioniranje plaćanja zakupa zemljišta i javnih površina za 2020. u iznosu od 100% za 3., 4. i 5. mjesec svim zakupcima kojima je zabranjen rad, a u iznosu od 50% za ostale mjesece 2020.; subvencioniranje plaćanja komunalne takse (takse na istaknutu firmu) u iznosu od 50% za 2020. godinu svim obveznicima kojima je zabranjen rad restriktivnim mjerama i obveznicima koji su ostvarili pad prometa od 20% i više u odnosu na isto razdoblje 2019. godine; subvencija plaćanja naknada za upotrebu taksi stajališta u iznosu od 50% za 2020. godinu
KREŠEVO	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija javnih površina i najvažnijih javnih objekata; priprema izolatorija Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje od obveze plaćanja poreza na tvrtku za 2020. godinu, te naknade (računa) za komunalni otpad od 1. travnja ove godine pa do prestanka važenja mjera za obveznike kojima je obustavljen rad restriktivnim mjerama; oslobađanje obveze plaćanja svih zakupnina prema Općini za vrijeme trajanja prirodne nesreće i omogućavanje obročne otplate nekih obveza; isplata naknade djelatnostima kojima je onemogućen rad u visini od 300 KM za sve uposlenike koji su prijavljeni na obvezno osiguranje

KUPRES	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija javnih površina Ekonomsko-fiskalne mjere: Oslobođanje svih pravnih i fizičkih osoba kojima je poslovanje zabranjeno restriktivnim mjerama od obveze plaćanja Općini Kupres: komunalne pristojbe za istaknutu firmu za 2020. godinu, naknade za zauzimanje javnih površina ispred ugostiteljskih objekata za 2020. godinu u iznosu od 50%, naknade za postavljanje javnih reklama za 2020. godinu, komunalne naknade za poslovne prostore u razdoblju od 1.4. do 30.9. 2020., plaćanja zakupnine poslovnih prostora i gradskog građevinskog zemljišta za razdoblje od 1.4. do 30.6.2020.
GRAD LIVNO	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija javnih površina; nabava defibrilatora, beskontaktnih toplomjera, zaštitnih maski i rukavica i dezinfekcijskog sredstva za Dom zdravlja Livno; Ekonomsko-fiskalne mjere: sufinanciranje neto plaće u iznosu od 300 KM po radniku za mjesec travanj 2020. godine svim tvrtkama čije je poslovanje obustavljeno restriktivnim mjerama; oslobođanje svih pravnih i fizičkih osoba čije je poslovanje zabranjeno restrikcijama od plaćanja: komunalne naknade za poslovni prostor u periodu od 1. travnja do 30. lipnja 2020. godine, zakupnine građevinskog zemljišta i poslovnog prostora od 1. travnja do trideset dana nakon prestanka zapovijedi o zabrani rada, poreza na reklamu i tvrtku za 2020. godinu, naknade za korištenja javnih površina za postavljanje terasa za 2020. godinu u visini od 50 %, a u visini od 30 % umanjen je iznos naknade kioscima za razdoblje od 1. travnja do 30. lipnja 2020. Poljoprivredni poticaji: podjela sjemena i sjemenskog materijala
LUKAVAC	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite
MAGLAJ	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina; instalacija 2 dezinfekcijska tunela; Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobođanje gospodarskih subjekata čiji je rad bio obustavljen restrikcijama od obveze plaćanja: komunalne takse na istaknutu firmu za fizička i pravna lica, plaćanja dijela komunalne naknade za 2020. godinu (za obveznike čiji je rad bio zabranjen do 25 oslobođenje se odnosi na II. kvartal, do 45 dana na II. i III. Kvartal, a za više od 45 dana cijela 2020.), zakupa zemljišta za postavljanje ljetnih bašti i tendi ugostiteljski objekti, naknade za upotrebu taxi stajališta za 2020. godinu

MOSTAR	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija gradskih ulica i javnih površina, te javnih objekata; mobilna aplikacija Civilne zaštite Grada Mostara za informiranje građana; instalacija dezinfekcijskog tunela; priprema izolatorija Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje zakupaca i korisnika socijalnih stanova od plaćanja zakupnine i komunalne naknade za razdoblje od 1.4. do 31.5.2020.;privremene mjere racionalizacije gradskog proračuna: obustava svih aktivnosti osim onih neophodnih za funkcioniranje Grada, umanjeње izdataka za materijal, sitan inventar i usluge za 20% na mjesečnoj razini općeg fonda, umanjeње tekućih grantova za 10% osim plaća korisnika, te obustava isplate grantova za projekte koji se financiraju iz općeg fonda; obustava kapitalnih transfera za sufinanciranje koji se isplaćuju iz općeg fonda, obustava kapitalnih izdataka iz općeg fonda
NEUM	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija javnih površina; trijažni punktovi na ulazu u zdravstvenu ustanovu; češći odvoz smeća Mjere socijalne potpore i pomoći: mobilni tim za pružanje pomoći za starije i nemoćne osobe; oslobađanje od obveze plaćanja participacije za boravak djece, korisnika usluga JU Dječji vrtić „Neum“ Ekonomsko-fiskalne mjere: umanjeње mjesečne obveze plaćanja komunalne naknade za 50% obveznicima kojima je omogućen rad za vrijeme trajanja stanja nesreće, te potpuno oslobađanje od obveze plaćanja ove naknade obveznicima u djelatnostima kojima je onemogućen rad restrikcijama (djelatnost hotela i hotelskog smještaja), za mjesece travanj, svibanj, lipanj; oslobađanje od obveze plaćanja naknade za odvoz komunalnog otpada za djelatnosti kojima je restrikcijama zabranjen rad; obustava svih ovršnih postupaka za vrijeme trajanja stanja nesreće i 30 dana nakon prestanka; nepokretanje novih ovršnih postupaka do 31.12.2020. godine, za sve obveze koje su nastale nakon 01.01.2020. godine; omogućavanje svim fizičkim i pravnim osobama plaćanje obveza prema Općini Neum nastalih do 01. siječnja 2020. godine uz bezkamatnu obročnu otplatu Poljoprivredni poticaji: osiguravanje pomoći poljoprivrednim proizvođačima u realizaciji proljetne i jesenske sjetve, biljne i animalne proizvodnje

NOVI GRAD SARAJEVO	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija javnih površina; nabava zaštitne opreme, zaštitnih maski, naočala, rukavice, ogrtače, te sredstva za dezinfekciju za Dom zdravlja; nabava zaštitnih maski i rukavica za uposlenike 10 velikih tržnih centara na području Općine; postavljanje kontejnera za presvlačenje i dezinfekciju opreme uposlenika na ulazu u gerontološki centar; volonteri civilne zaštite angažirani kao ispomoć liječnicima u Domu zdravlja; nabava šatora za trijažu Mjere socijalne potpore i pomoći: nabava hrane za socijalno ugrožene građane; podjela 3.500 maski umirovljenicima; nabava tableta osnovnoškolcima za lakše praćenje online nastave Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje dijela minimalne neto plaće za 4. i 5. mjesec za one čiji je prihod zbog restrikcija pao za više od 40%, pola minimalne plaće (203 KM) za one čiji je pad prihoda između 40% i 70%, te puna minimalna plaća (406 KM) za one čiji je pad prihoda veći od 70%; oslobođenje od obveze plaćanja zakupnine za razdoblje od 17.3. do 31.5. za zakupce poslovnih prostora i skloništa kojima je naredbom štabova civilne zaštite bio zabranjen ili otežan rad (ugostitelji, obrtnici, trgovci, frizerski i kozmetički saloni i ostale uslužne djelatnosti) i poslovne subjekte koji su pretrpjeli pad prometa veći od 40% u 3. i 4. mjesecu u odnosu na isto razdoblje 2019. godine Poljoprivredni poticaji: izravni novčani podsticaji za tekuću poljoprivrednu proizvodnju; davanje na besplatno korištenje zemljišta u općinskom vlasništvu u poljoprivredne svrhe
-------------------------------	--

NOVO SARAJEVO	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija gradskih ulica i javnih površina, prostorija općine i prostorija MZ; nabava i instalacija dezinfekcijskih tunela; nabava sanitetskog vozila za medicinsku pomoć Doma Zdravlja; nabava medicinske i zaštitne opreme (zaštitne maske, rukavice, viziri, naočale, dezinfekcijska sredstva) Domu zdravlja Novo Sarajevo; podjela zaštitnih maski umirovljenicima ispred banaka; instalacija kontejnera za trijažu pacijenata ispred Doma zdravlja; financiranje nabave respiratora za Opću bolnicu i KCUS; subvencioniranje troškova nabave zaštitnih i dezinfekcijskih sredstava za 91 samostalnog poduzetnika Mjere socijalne potpore i pomoći: jednokratna pomoć u iznosu od 50 KM umirovljenicima s najnižom mirovinom; nabava i podjela 2250 za socijalno ugrožene obitelji i porodilje s područja općine; nabava zaštitnog materijala (maske, rukavice, dezinfekcijska sredstva) za 10 novosarajevskih osnovnih škola; nabava i podjela 58 tableta za učenike 6 osnovnih škola koji nisu bili u mogućnosti pratiti online nastavu; jednokratna pomoć za demobilizirane borbe; jednokratna pomoć u iznosu od 100 i 150 KM korisnicima prava na dječji dodatak; pomoć javnim kuhinjama s kojima Općina ima suradnju; pomoć humanitarnom udruženju „Pomozi.ba“; pomoć borcima ugroženim pandemijom koronavirusa; financijska pomoć javnom poduzeću „ONSA“; financijska pomoć javnim ustanovama iz oblasti kulture i sporta Ekonomsko-fiskalne mjere: a. Posao za sve- sufinanciranje zapošljavanja: Općina će poslodavcima koji budu obuhvaćeni Programom i potpišu Ugovor o radu s nezaposlenom osobom u skladu sa Zakonom o radu u trajanju od 12 mjeseci, po novouposlenoj osobi refundirati sredstva u mjesečnom iznosu od 700,00 KM za cijelu ili dio bruto plaće, naknada i doprinosa; b. sufinanciranje samozapošljavanja: općina neuposlenim osobama koje registriraju samostalnu djelatnost doznačava sredstva u iznosu od 400 KM za troškove registracije i uplaćenog kapitala, te refundira 600 KM mjesečno za troškove plaća, naknada i doprinosa za razdoblje od 12 mjeseci; c. financiranje dijela minimalne neto plaće za 4. i 5. mjesec uposlenicima kojima je zabranjen rad d. isplata novčane pomoći u iznosu od 370 KM mjesečno za 3 mjeseca (18.3.-1.6.) osobama kojima je za vrijeme trajanja stanja nesreće e. subvencija troškova obrade kredita i kamatne stope privatnim poduzećima i poduzetnicima: kreditna linija koja podrazumijeva kratkoročna revolving financiranja, kao i financiranja za samostalne poduzetnike do maksimalnog iznosa od 100.000. KM f. umanjenje naknada za privremeno korištenje javnih površina i poslovnih prostora za vrijeme trajanja prirodne nesreće; oslobođenje mjesečne naknade za 4. mjesec za privrednike kojima je restrikcijama zabranjen rad Poljoprivredni poticaji: financijska pomoć pojedincima za dodjelu plastenika
NOVI TRAVNIK	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite

OLOVO	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; nabava atomizera/raspršivača za dezinfekciju i beskontaktnih toplomjera; nabava i instalacija 3 dezinfekcijska tunela; postavljanje trijažnog šatora na ulazu u dom zdravlja Ekonomsko-fiskalne mjere: bespovratna financijska pomoć tradicionalnim i starim obrtima u iznosu od 300 KM po korisniku s ciljem ublažavanja negativni ekonomskih posljedica restrikcija;
ORAŠJE	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina Ekonomsko-fiskalne mjere: gospodarski subjekti oslobođeni plaćanja obveza prema Općini zakupnine za poslovne prostore u vlasništvu Općine Orašje i naknade za korištenje javnih površina za mjesec travanj i svibanj, te komunalne naknade za jedan kvartal 2020. godine; obustava naplate parkinga
POSUŠJE	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; nabava 100 zaštitnih vizira Domu zdravlja Posušje Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje minimalne neto plaće u iznosu od 300 KM uposlenicima kod poduzeća kojima je poslovanje zabranjeno restrikcijama, razmjerno broju dana koliko je trajala zabrana obavljanja gospodarske aktivnosti u travnju i svibnju; oslobođenje obveznika kojima je restrikcijama zabranjen rad od obveze plaćanja: Općinske komunalne naknade za istaknutu tvrtku za 2020. godinu; komunalne naknade za poslovne prostore za razdoblje od 6 mjeseci, počevši od 01.4.2020.; zakupnina prema Općini Posušje za vrijeme trajanja prirodne nesreće; omogućavanje plaćanja obveza prema općini u mjesečnim ratama; odlaganje ovršnih postupaka i odgoda prisilnih naplata
PROZOR RAMA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina, javnih objekata, stubiša, frizerskih salona, malih obrta, ugostiteljskih objekata, dostavnih vozila; organiziranje i financiranje dezinfekcije i dezinsekcije prostora za poslovne subjekte kojima je omogućen rad; organiziranje i financiranje troškova sanitarnih knjižica Ekonomsko-fiskalne mjere: isplata jednokratne naknade od 800 KM radnicima u gospodarskim subjektima za vrijeme trajanja otežanog ili zabranjenog rada; financiranje poticaja za zapošljavanje; oslobađanje obveznika kojima je poslovanje bilo zabranjeno ili značajno otežano od obveze plaćanja općinske komunalne naknade i zakupnine za korištenje javne površine za razdoblje zabranjenog ili otežanog rada; oslobađanje obveza prema općini po drugim osnovama beskamatno do kraja 2020.; odgađanje ovršnih postupaka za djelatnosti kojima je zabranjen ili otežan rad; nastavak javnih infrastrukturnih projekata kako bi se angažiralo lokalno gospodarstvo i radnici Poljoprivredni poticaji: potpora za programe pokretanja i povećanja obima poljoprivredne proizvodnje; nabava repromaterijala u max. Iznosu od 1000 KM po korisniku

SANSKI MOST	Zdravstveno- higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; nabava zaštitnih maski za Dom zdravlja, policiju, 30 privrednika; nabava zaštitne opreme medicinaru, uposlenika i građana (30.000 KM); uspostava izolatorija Mjere socijalne potpore i pomoći: nabava prehrambenih paketa za socijalno ugrožene kategorije građana; Ekonomsko-fiskalne mjere: subvencioniranje komunalnih usluga poslovnim subjektima za 3. i 4. mjesec-poslovni subjekti se oslobađaju plaćanja usluge odvoza otpada i plaćanja troškova za rad postrojenja za tretman pitke vode; oslobađanje svih obveznika plaćanja zakupnine za 4. i 5. mjesec; oslobađanje privrednih subjekata od plaćanja kamate za nova kreditna zaduženja, za kredite do 20. 000 maraka i ukoliko kamatna stopa ne prelazi 7%, uz rok otplate kredita od dvije godine; besplatna savjetodavna za poduzetnike i obrtnike s područja općine Poljoprivredni poticaji: sredstva za Srednju poljoprivrednu školu SANUS FUTURUM za sprovođenje proljetne sjetve (kukuruz, krumpir, luk)
STARI GRAD SARAJEVO	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija gradskih ulica i javnih površina; donacija 10.000 KM Općoj bolnici za zaštitnu opremu; nabava dezinfekcijske opreme za Dom zdravlja Stari grad i fond memorijala; nabava zaštitnih maski za policiju u Starom Gradu, te zaštitne opreme za medicinske radnike, Bakije, Narodnu kuhinju; nabava EKG uređaja Domu zdravlja; Mjere socijalne potpore i pomoći: podjela jednokratnih pomoći socijalno ugroženim, umirovljenicima, porodiljama, korisnicima javnih kuhinja i boricima; podjela po 200 KM korisnicima javnih kuhinja; formiranje timova za rad na terenu i pomoć nepokretnima; podjela sredstava interventne pomoći Narodnoj kuhinji; podjela po 200 KM pomoći socijalno ugroženim građanima za kupovinu hrane, lijekova, higijenskih potrepština; dostavljanje namirnica, rukavica, propisanih terapija (gelovi za smanjenje bolova, trakice za mjerenje glukoze) starim i bolesnim osobama; obilazak socijalno ugroženih građana; financijska potpora Župnom uredu Katedrale Presvetog Srca Isusova; Ekonomsko-fiskalne mjere: umanjenje/oslobađanje zakupaca obveze plaćanja zakupnine u iznosu od 50% za mjesec mart, 100% za mjesec april i maj, te 30% za razdoblje od 1.10.2020. do 31.3.2021.; umanjenje naknada za isticanje reklama za 50% u razdoblju 15.3.-30.4.; besplatan parking u podzemnoj garaži; omogućavanje postavljanja ljetnih bašti u Strossmayerovoj ulici i još nekim dodatnim lokacijama; Poljoprivredni poticaji: podjela sjemenskog materijala krumpira u količini od 1.200 kg i više od 100 kg sjemenskog crnog luka; pomoć u nabavi sjemena; podjela plastenika i sadnog materijala za 28 obitelji; financijski podsticaji za proizvodnju i uzgoj malina

STOLAC	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; Mjere socijalne potpore i pomoći: formiranje mobilnog tima za dostavu pomoći u vidu hrane, higijene lijekova socijalno ugroženim i starijim građanima Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje obveznika kojima je restrikcijama zabranjen rad od obveze plaćanja: poreza na tvrtku, naknade za korištenje javnih površina u vlasništvu općine Stolac, naknade za postavljanje reklamnih panoa i zakupa/koncesije na poljoprivrednom zemljištu u kojima je općina Stolac zakupodavatelj/koncesor za cijelu 2020. godinu, te komunalne naknade, zakupnine za poslovne prostore, računa za odvoz smeća za razdoblje od 3 mjeseca (1.4.-1.7.2020.); Obustava svih ovršnih postupaka i postupaka prisilne naplate prema poduzetnicima za vrijeme trajanja proglašene prirodne nesreće
ŠIROKI BRIJEG	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; priprema izolatorija Ekonomsko-fiskalne mjere: financiranje minimalne neto plaće u iznosu od 300 KM za travanj i svibanj uposlenicima u poduzećima kojima je poslovanje zabranjeno restrikcijama; oslobođenje obveznika kojima je restrikcijama zabranjen rad od obveze plaćanja: poreza na tvrtku; gradske komunalne naknade za istaknutu tvrtku za 2020. godinu; računa za komunalni otpad od 1.4 do 31.5.; zakupnina prema Gradu za vrijeme trajanja prirodne nesreće; omogućavanje plaćanja obveza prema Gradu nastalih do 1.1.2020. u 24 mjesečna obroka; odlaganje ovršnih postupaka i odgoda prisilnih naplata u razdoblju trajanja stanja nesreće Poljoprivredni poticaji: osiguravanje pomoći poljoprivrednim proizvođačima u realizaciji poljoprivredne sjetve
TEŠANJ	Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje obveznika kojima je restrikcijama zabranjeno poslovanje od obveze plaćanja: zakupa poslovnih prostora, zakupa zemljišta i općinskih placeva za mjesec u kojima im je bilo zabranjeno poslovanje, te naknade za vatrogastvo za 2020., komunalne naknade za 2020., komunalne takse (poreza na firmu) za 2020., naknade za uporabu taxi stajališta za 2020., (doneseno u aprilu 2020.)
TOMISLAVGRAD	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina Ekonomsko-fiskalne mjere: sufinanciranje minimalnih neto plaća naknadom od 300 KM mjesečno po zaposlenom radniku u djelatnostima kojima je zabranjen rad restrikcijama; oslobađanje pravnih i fizičkih osoba kojima je zabranjen rad restrikcijama od obveze plaćanja: općinskih komunalnih pristojbi za istaknutu tvrtku, zauzimanje javnih površina ispred ugostiteljskih objekata i postavljanje reklama na javnim površinama za 2020. godinu, računa za komunalnu naknadu za 2020., svih zakupnina prema Općini od 1.3. do 31.5.; omogućavanje plaćanja obveza prema Općini nastalih u razdoblju od 1.1. do 31.12.2020. u mjesečnim obrocima bez kamata; obustava i nepokretanja postupaka prisilne naplate zbog dugovanja prema Općini za vrijeme trajanja stanja nesreće

TRAVNIK	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; nabava medicinske i zaštitne opreme Mjere socijalne potpore i pomoći: oslobađanje socijalno ugroženih korisnika općinskih stanova od obveze plaćanja najamnine za stan za 5. i 6. mjesec; subvencioniranje (plaćanje) najamnine za sve korisnike općinskih stanova za 5. i 6. mjesec Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje subjekata kojima je restrikcijama zabranjen rad od obveze plaćanja zakupnine općinskog zemljišta i naknade za zauzimanje javnih površina proporcionalno iznosu od dvije mjesečne zakupnine;
TRNOVO	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina; kupovina zaštitne opreme za osoblje Doma zdravlja; izrada i distribucija letka s preporukama o ponašanju; nabava i podjela maski za sve starije osobe na području općine Mjere socijalne potpore i pomoći: podjela prehrambenih paketa socijalno ugroženim i starijim osobama; dostavljanje lijekova starijim osobama koje žive same;
TUZLA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija gradskih ulica i javnih površina; Mjere socijalne potpore i pomoći: distribucija osnovnih životnih namirnica i higijenskih sredstava socijalno ugroženim građanima i svim osobama koje su zbog pandemije socijalno ugrožene; pojednostavljenje procesa prikupljanja dokumentacije u postupku ostvarivanja prava na jednokratne pomoći, za vrijeme trajanja nesreće uzrokovane pojavom koronavirusa Ekonomsko-fiskalne mjere: - dodjela jednokratnih novčanih pomoći u iznosu od 500 ili 300 KM stanovnicima grada Tuzle koje su ostale bez posla u vrijeme trajanja stanja nesreće uzrokovanog pandemijom koronavirusa; - subvencije obrtnicima i samostalnim poduzetnicima u maksimalnom iznosu do 500 KM po korisniku za refundiranje dijela troškova električne energije, vode, centralnog grijanja i odvoza smeća, te dijela troškova zakupa poslovnog prostora i računovodstvenih usluga za razdoblje 17.3.-31.5.2020 - dodjela bespovratnih financijskih sredstava samostalnim djelatnostima i obrtima - raspodjela bespovratnih financijskih sredstava za subvencije gradskim javnim poduzećima - oslobađanje od obveze plaćanja komunalne naknade za sve pravne i fizičke osobe za cijelu 2020., naknade za zauzimanje javnih površina za ljetne bašte i reklame, naknade za korištenje taksi stajališta, te zakupnina gradskih poslovnih prostora (50% za mart, a potpuno u razdoblju od 1.4. do 60 dana nakon prestanka stanja nesreće) - oslobađanje od obveze plaćanja participacije za boravak djece u JU za predškolski i odgoj i obrazovanje „Naše dijete“ Tuzla Poljoprivredni poticaji: bespovratna sredstva za poticaj poljoprivredne proizvodnje

USORA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija javnih površina; obustava rada tržnice Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobođenje poslovnih subjekata od obveze plaćanja naknada za privremeno korištenje javnih površina, zemljišta i objekata za razdoblje od 1.4. do 31.12. 2020.; oslobođenje obveznika od plaćanja naknade za vatrogastvo
VAREŠ	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite
VELIKA KLADUŠA*	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; nabava zaštitne opreme i materijala za zdravstvene ustanove i zaštitu zdravlja građana; priprema izolatorija
VISOKO	Zdravstveno- higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica, javnih površina i svih zgrada na području grada; instalacija 30 dozatora za dezinfekciju ruku na javnim površinama; postavljanje tekućih sapuna za pranje ruku i dezinfekcija za ruke na svim lokalitetima javnih česmi; instalacija dezinfekcijskog tunela; distribucija zaštitne opreme (zaštitne maske, rukavice...) stanovništvu putem mjesnih zajednica; nabava dezinfekcijskih sredstava za osnovne i srednje škole Mjere socijalne potpore i pomoći: ugovorena proizvodnja i otkup poljoprivrednih kultura (50 t krumpira, 1 t graha, 3 t mrkve i 3 t crnog luka) za potrebe Javne kuhinje u Visokom i potrebe korisnika Centra za socijalni rad Visoko Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobađanje korisnika javne površine od obveze plaćanja naknade za zauzimanje javne površine za ljetne bašte i tezge za prodaju bobičastog voća za razdoblje 1.6.-30.9.2020.; umanjenje obveze plaćanja zakupnine za 50% za vrijeme trajanja stanja nesreće djelatnostima čije je poslovanjem zabranjeno restrikcijama; omogućavanje obrocnog plaćanja naknade za pogodnost korištenja i uređenje građevinskog zemljišta u vrijeme trajanja stanja nesreće; Poljoprivredni poticaji: poticaj poljoprivredne proizvodnje na manjim obradivim površinama /do 500m2/ na području Grada Visoko- financiranje proljetne sjetve krumpira (25 kg sjemenskog krumpira po osobi) za 580 obitelji
VITEZ	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; mobilizacija timova civilne zaštite

VOGOŠĆA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; donacija automobila Službi prve medicinske pomoći; instalacija tunela za dezinfekciju; Mjere socijalne potpore i pomoći: nabava 49 tableta za osnovnoškolce za omogućavanje praćenja online nastave Ekonomsko-fiskalne mjere: sufinanciranje dijela minimalnih neto plaća za 4. i 5. mjesec 2020. godine samostalnim poslovnim subjektima na području Općine kojima je restrikcijama bio zabranjen rad; oslobođenje obveznika kojima je zabranjen rad od obveze plaćanja naknada za zakupninu općinskih poslovnih prostora i naknade za privremeno korištenje javnih površina za vrijeme proglašenog stanja nesreće; Poljoprivredni poticaji: dodjela zemljišta na privremeno korištenje u svrhu proljetnje sjetve u cinju prevazilaženja stanja nesreće uzrokovane pandemijom koronavirusa
ZAVIDOVIĆI	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje i dezinfekcija ulica i javnih površina; priprema izolatorija Ekonomsko-fiskalne mjere: za sve poslovne subjekte koji se bave ugostiteljstvo, trgovinom na malo (butici, prodaja odjeće i obuće), frizerskim i kozmetičkim uslugama, uslugama dječije igraonice, priređivanjem igara na sreću, pružanje sportsko-rekreativnih usluga (teretane, fitnes klubovi i sl.) subvencioniranje troškova zakupa poslovnog prostora na području općine Zavidovići za period mart 2020. godine, refundacija sredstava po osnovu prijave za razrez komunalne takse uplaćene do 31.01.2020.godine u iznosu od 50 %; refundacija sredstava po osnovu naknade za zauzimanje javnih površina i komunalne naknade za period mar- tjuni 2020. godine u cjelokupnom iznosu

ZENICA	Zdravstveno-higijenske mjere: pranje, mehaničko čišćenje i dezinfekcija gradskih ulica i javnih površina, javnih ustanova i poduzeća, stambeno-poslovnih objekata, zajedničkih naplatnih mjesta, autobusa i minibusa; intenzivniji odvoz komunalnog otpada; nabava dezinfekcijskih sredstava i zaštitne opreme; nabava i podjela maski građanima; nabava aparata i opreme za testiranje na koronavirus; nabava medicinske opreme zdravstvenim radnicima; nabava 15 aparata s prskalicama za dezinfekciju; telefonska linija za besplatnu pravnu i psihološku pomoć za vrijeme pandemije Mjere socijalne potpore i pomoći: nabava dodatnih količina hrane Gradskoj narodnoj kuhinji u Zenici; nabava rezerve hrani građanima; nabava i podjela prehrambeno-higijenskih paketa u vrijednosti 50 KM (25 kg brašna, 2 l ulja, 3 kg deterdženta za veš, deterdžent za posuđe, ½ kg kafe, šećer, mesni narezak, supa, tjestenina itd) za 3000 socijalno ugroženih građana; donacija JU "Dom-porodica" Zenica- voće, slatkiši, sokovi i sl. za djecu smještenu u ustanovi; platni vaučeri za socijalno ugrožena domaćinstva Ekonomsko-fiskalne mjere: prolongiranje plaćanja računa za izvršene komunalne usluge do daljnjeg; oslobođenje zakupaca kojima je rad zabranjen od obveze plaćanja zakupnine gradskih poslovnih prostora za mjesec april i maj, a umanjenje od 50% za mjesec mart; umanjenje naknade korisnicima zimskih bašti za 50% za mjesec mart; umanjenje zakupa javnih površina za kioske za 50% za mjesec mart; zakupcima poslovnih boksova kojima upravlja JP Tržnica umanjene zakupnine za mart za 50% ;zakupcima Biznis inkubatora i TechnoParka, kojima upravlja Zenička razvojna agencija ZEDA, umanjene zakupnine za mjesec mart za 50%; 300.000 KM za podsticaj privrede Poljoprivredni podsticaji: nabava sjemenskog materijala i plastenika Udruženju ratnih vojnih invalida Zenica
ŽEPČE	Ekonomsko-fiskalne mjere: oslobođenje svih poduzeća i obrta čiji je rad zabranjen restrikcijama od obveze plaćanja komunalnih naknada i taksi i vatrogasnih naknada za 2020. godinu
ŽIVINICE	Zdravstveno-higijenske mjere: dezinfekcija svih javnih površina; podjela zaštitnih maski, rukavica i edukativnog materijala o prevenciji i zaštiti od koronavirusa; instalacija dezinfekcijskih tunela; priprema izolatorija Mjere socijalne potpore i pomoći: podjela prehrambenih paketa socijalno ugroženim građanima Ekonomsko-fiskalne mjere: jednokratna novčana potpora poslovnim subjektima kojima je zabranjen rad ili koji su ostvarili pad prometa iznad 20% u martu u odnosu na mart 2019.: iznos jednokratne novčane podrške je 50% od iznosa minimalne neto plate i pripadajućih obveza za doprinose na minimalnu platu i iznosi maksimalno 300 KM po uposlenom; Oslobođanje od obaveze plaćanja komunalne naknade za sve obveznike komunalne naknade za period mart - juni 2020.godine; oslobođanje od plaćanja zakupa poslovnih prostora u vlasništvu Grada Živinice za zakupce za period mart - juni 2020.godine

ANEKS II: Utjecaj korona krize na prihode od neizravnih/ indirektnih poreza u svim općinama i gradovima u FBiH

OPĆINA/ GRAD	Koeficijenti		MART				APRIL				MAJ			
	2019	2020	2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2020	Razlika	% promjena
BANOVIĆI	1,029%	0,907%	181.366	190.270	8.904	4,91%	219.147	130.153	-88.994	-40,61%	204.884	106.312	-98.572	-48,41%
BIHAĆ	2,266%	2,249%	399.394	471.795	72.401	18,13%	482.592	322.727	-159.865	-33,13%	451.183	263.611	-187.572	-41,57%
BOS. GRAHOVO	0,243%	0,240%	42.830	50.347	7.517	17,55%	51.752	34.440	-17.312	-33,45%	48.384	28.131	-20.253	-41,86%
BOSANSKA KRUPA	1,239%	1,208%	218.380	253.414	35.034	16,04%	263.871	173.346	-90.525	-34,34%	246.697	141.593	-105.104	-42,60%
BOSANSKI PETROVAC	0,419%	0,409%	73.851	85.800	11.949	16,18%	89.235	58.691	-30.544	-34,23%	83.427	47.940	-35.487	-42,54%
BREZA	0,534%	0,607%	94.120	127.336	33.216	35,29%	113.726	87.103	-26.623	-23,41%	106.325	71.148	-35.177	-33,08%
BUGOJNO	1,445%	1,437%	254.689	301.453	46.765	18,36%	307.743	206.207	-101.536	-32,99%	287.714	168.435	-119.279	-41,46%
BUSOVAČA	0,811%	0,812%	142.943	170.341	27.398	19,17%	172.719	116.520	-56.199	-32,54%	161.478	95.177	-66.301	-41,06%
BUŽIM	0,918%	0,901%	161.802	189.012	27.209	16,82%	195.507	129.292	-66.216	-33,87%	182.783	105.609	-77.174	-42,22%
CAZIN	3,360%	3,302%	592.217	692.693	100.476	16,97%	715.582	473.830	-241.752	-33,78%	669.009	387.036	-281.973	-42,15%
CENTAR	11,295%	11,225%	356.871	424.472	67.601	18,94%	431.211	290.356	-140.855	-32,66%	403.146	237.170	-165.976	-41,17%
ČAPLJINA	1,193%	1,181%	210.272	247.750	37.478	17,82%	254.074	169.471	-84.603	-33,30%	237.538	138.428	-99.110	-41,72%
ČELIĆ	0,474%	0,467%	83.545	97.967	14.422	17,26%	100.948	67.014	-33.935	-33,62%	94.378	54.738	-39.640	-42,00%
ČITLUK	0,815%	0,830%	143.648	174.117	30.469	21,21%	173.571	119.103	-54.468	-31,38%	162.275	97.286	-64.988	-40,05%
DOBOJ ISTOK	0,465%	0,455%	81.959	95.450	13.491	16,46%	99.031	65.292	-33.740	-34,07%	92.586	53.332	-39.254	-42,40%
DOBOJ JUG	0,159%	0,158%	28.025	33.145	5.121	18,27%	33.862	22.673	-11.190	-33,04%	31.658	18.520	-13.139	-41,50%
DOBRETIĆI	0,071%	0,070%	12.514	14.685	2.170	17,34%	15.121	10.045	-5.076	-33,57%	14.137	8.205	-5.932	-41,96%
DOMALJEVAC-ŠAMAC	0,186%	0,182%	32.783	38.180	5.396	16,46%	39.613	26.117	-13.496	-34,07%	37.034	21.333	-15.702	-42,40%
DONJI VAKUF	0,692%	0,685%	121.968	143.699	21.731	17,82%	147.376	98.296	-49.080	-33,30%	137.784	80.291	-57.493	-41,73%
DRVAR	0,401%	0,389%	70.678	81.604	10.926	15,46%	85.401	55.821	-29.581	-34,64%	79.843	45.596	-34.247	-42,89%
FOČA - USTIKOLINA	0,113%	0,111%	19.917	23.286	3.369	16,91%	24.066	15.928	-8.137	-33,81%	22.499	13.011	-9.489	-42,17%
FOJNICA	0,576%	0,577%	101.523	121.043	19.520	19,23%	122.671	82.798	-39.873	-32,50%	114.687	67.632	-47.056	-41,03%
G VAKUF - USKOPLJE	0,969%	0,956%	170.791	200.549	29.758	17,42%	206.369	137.184	-69.185	-33,52%	192.937	112.055	-80.882	-41,92%
GLAMOČ	0,367%	0,361%	64.686	75.730	11.045	17,07%	78.160	51.803	-26.358	-33,72%	73.073	42.314	-30.760	-42,09%
GORAŽDE	0,818%	0,819%	144.177	171.810	27.633	19,17%	174.210	117.525	-56.685	-32,54%	162.872	95.997	-66.875	-41,06%
GRAČANICA	2,027%	2,026%	357.269	425.014	67.745	18,96%	431.692	290.727	-140.965	-32,65%	403.596	237.473	-166.123	-41,16%
GRADAČAC	1,820%	1,762%	320.784	369.632	48.848	15,23%	387.607	252.843	-134.764	-34,77%	362.380	206.529	-155.851	-43,01%
GRUDE	0,743%	0,748%	130.957	156.915	25.958	19,82%	158.237	107.336	-50.901	-32,17%	147.939	87.675	-60.264	-40,74%
HADŽIĆI	9,732%	9,620%	307.487	363.779	56.292	18,31%	371.540	248.840	-122.700	-33,02%	347.359	203.259	-144.100	-41,48%
ILIDŽA	14,988%	14,963%	473.553	565.824	92.271	19,48%	572.199	387.047	-185.152	-32,36%	534.958	316.149	-218.809	-40,90%
ILIJAS	8,490%	8,480%	268.246	320.670	52.425	19,54%	324.124	219.352	-104.772	-32,32%	303.029	179.172	-123.857	-40,87%
JABLANICA	0,512%	0,499%	90.243	104.680	14.437	16,00%	109.041	71.605	-37.436	-34,33%	101.944	58.489	-43.455	-42,63%
JAJCE	1,210%	1,203%	213.269	252.365	39.096	18,33%	257.695	172.628	-85.067	-33,01%	240.923	141.007	-99.916	-41,47%
KAKANJ	1,524%	1,732%	268.613	363.338	94.726	35,26%	324.568	248.538	-76.029	-23,42%	303.443	203.012	-100.431	-33,10%
KALESIIJA	1,529%	1,499%	269.494	314.460	44.966	16,69%	325.632	215.103	-110.529	-33,94%	304.439	175.702	-128.737	-42,29%
KISELJAK	0,813%	0,827%	143.295	173.488	30.192	21,07%	173.145	118.673	-54.473	-31,46%	161.876	96.935	-64.941	-40,12%
KLADANJ	0,592%	0,575%	104.343	120.623	16.280	15,60%	126.079	82.511	-43.567	-34,56%	117.873	67.397	-50.476	-42,82%
KLJUČ	0,724%	0,702%	127.609	147.265	19.657	15,40%	154.191	100.736	-53.455	-34,67%	144.156	82.283	-61.872	-42,92%
KONJIC	1,247%	1,362%	219.790	285.720	65.930	30,00%	265.575	195.444	-70.130	-26,41%	248.290	159.644	-88.646	-35,70%
KREŠEVO	0,240%	0,234%	42.301	49.088	6.787	16,05%	51.113	33.579	-17.534	-34,31%	47.786	27.428	-20.359	-42,60%

JUN				MART-MAJ				MART-JUNI			
2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2020	Razlika	% promjena
165.841	144.405	-21.436	-12,93%	605.397	426.735	-178.663	-29,51%	771.238	571.139	-200.099	-25,95%
365.204	358.066	-7.138	-1,95%	1.333.169	1.058.133	-275.036	-20,63%	1.698.373	1.416.199	-282.175	-16,61%
39.164	38.211	-953	-2,43%	142.966	112.918	-30.048	-21,02%	182.129	151.128	-31.001	-17,02%
199.686	192.327	-7.359	-3,69%	728.948	568.352	-160.596	-22,03%	928.634	760.679	-167.954	-18,09%
67.529	65.117	-2.412	-3,57%	246.513	192.431	-54.082	-21,94%	314.042	257.548	-56.494	-17,99%
86.063	96.641	10.578	12,29%	314.171	285.588	-28.584	-9,10%	400.234	382.229	-18.006	-4,50%
232.886	228.786	-4.100	-1,76%	850.145	676.094	-174.051	-20,47%	1.083.031	904.881	-178.150	-16,45%
130.706	129.279	-1.427	-1,09%	477.140	382.038	-95.102	-19,93%	607.847	511.318	-96.529	-15,88%
147.951	143.449	-4.502	-3,04%	540.092	423.912	-116.181	-21,51%	688.043	567.361	-120.682	-17,54%
541.521	525.715	-15.805	-2,92%	1.976.808	1.553.559	-423.249	-21,41%	2.518.329	2.079.274	-439.055	-17,43%
326.321	322.151	-4.170	-1,28%	1.191.228	951.999	-239.229	-20,08%	1.517.549	1.274.150	-243.400	-16,04%
192.272	188.028	-4.244	-2,21%	701.885	555.649	-146.236	-20,83%	894.157	743.677	-150.479	-16,83%
76.393	74.352	-2.041	-2,67%	278.871	219.719	-59.152	-21,21%	355.264	294.071	-61.194	-17,22%
131.351	132.145	794	0,60%	479.494	390.507	-88.987	-18,56%	610.845	522.652	-88.192	-14,44%
74.943	72.441	-2.502	-3,34%	273.576	214.073	-59.503	-21,75%	348.519	286.514	-62.005	-17,79%
25.626	25.155	-470	-1,83%	93.545	74.337	-19.208	-20,53%	119.171	99.493	-19.678	-16,51%
11.443	11.145	-298	-2,60%	41.772	32.934	-8.838	-21,16%	53.215	44.079	-9.136	-17,17%
29.977	28.976	-1.001	-3,34%	109.430	85.629	-23.801	-21,75%	139.407	114.606	-24.802	-17,79%
111.528	109.060	-2.468	-2,21%	407.128	322.286	-84.843	-20,84%	518.656	431.345	-87.310	-16,83%
64.628	61.933	-2.695	-4,17%	235.923	183.021	-52.902	-22,42%	300.551	244.954	-55.597	-18,50%
18.212	17.672	-539	-2,96%	66.482	52.224	-14.258	-21,45%	84.694	69.897	-14.797	-17,47%
92.832	91.865	-967	-1,04%	338.881	271.473	-67.409	-19,89%	431.714	363.338	-68.376	-15,84%
156.171	152.206	-3.965	-2,54%	570.097	449.789	-120.309	-21,10%	726.268	601.995	-124.274	-17,11%
59.148	57.475	-1.673	-2,83%	215.919	169.847	-46.072	-21,34%	275.067	227.322	-47.745	-17,36%
131.835	130.394	-1.441	-1,09%	481.259	385.332	-95.927	-19,93%	613.093	515.725	-97.368	-15,88%
326.685	322.562	-4.123	-1,26%	1.192.557	953.213	-239.343	-20,07%	1.519.242	1.275.775	-243.467	-16,03%
293.324	280.530	-12.794	-4,36%	1.070.771	829.004	-241.767	-22,58%	1.364.095	1.109.534	-254.561	-18,66%
119.747	119.090	-657	-0,55%	437.133	351.927	-85.207	-19,49%	556.880	471.017	-85.864	-15,42%
281.165	276.088	-5.077	-1,81%	1.026.386	815.878	-210.508	-20,51%	1.307.551	1.091.966	-215.585	-16,49%
433.015	429.429	-3.586	-0,83%	1.580.710	1.269.021	-311.690	-19,72%	2.013.725	1.698.450	-315.276	-15,66%
245.283	243.371	-1.912	-0,78%	895.398	719.194	-176.205	-19,68%	1.140.681	962.565	-178.117	-15,61%
82.517	79.446	-3.071	-3,72%	301.228	234.775	-66.453	-22,06%	383.745	314.221	-69.524	-18,12%
195.012	191.531	-3.481	-1,78%	711.886	566.000	-145.886	-20,49%	906.898	757.531	-149.367	-16,47%
245.618	275.754	30.135	12,27%	896.624	814.889	-81.735	-9,12%	1.142.242	1.090.643	-51.599	-4,52%
246.424	238.658	-7.767	-3,15%	899.565	705.265	-194.300	-21,60%	1.145.990	943.922	-202.067	-17,63%
131.029	131.668	639	0,49%	478.317	389.095	-89.222	-18,65%	609.346	520.763	-88.583	-14,54%
95.411	91.546	-3.864	-4,05%	348.295	270.532	-77.763	-22,33%	443.706	362.078	-81.627	-18,40%
116.685	111.766	-4.919	-4,22%	425.955	330.284	-95.671	-22,46%	542.640	442.050	-100.590	-18,54%
200.975	216.846	15.871	7,90%	733.655	640.808	-92.847	-12,66%	934.630	857.653	-76.976	-8,24%
38.680	37.255	-1.425	-3,68%	141.201	110.095	-31.106	-22,03%	179.881	147.350	-32.531	-18,08%

OPĆINA/ GRAD	Koeficijenti		MART				APRIL				MAJ			
	2019	2020	2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2.020	Razlika	% promjena
KUPRES	0,325%	0,319%	57.283	66.920	9.637	16,82%	69.216	45.776	-23.440	-33,86%	64.711	37.391	-27.320	-42,22%
LIVNO	1,630%	1,622%	287.296	340.263	52.967	18,44%	347.143	232.754	-114.389	-32,95%	324.549	190.119	-134.430	-41,42%
LUKAVAC	1,914%	1,873%	337.352	392.917	55.565	16,47%	407.626	268.772	-138.855	-34,06%	381.096	219.539	-161.557	-42,39%
LJUBUŠKI	1,157%	1,298%	203.927	272.294	68.367	33,53%	246.407	186.260	-60.147	-24,41%	230.370	152.142	-78.228	-33,96%
MAGLAJ	1,056%	1,044%	186.125	219.010	32.885	17,67%	224.897	149.812	-75.085	-33,39%	210.260	122.370	-87.890	-41,80%
MOSTAR	5,234%	5,243%	922.519	1.099.875	177.356	19,23%	1.114.690	752.360	-362.330	-32,50%	1.042.141	614.546	-427.595	-41,03%
NEUM	0,222%	0,224%	39.129	46.991	7.862	20,09%	47.280	32.144	-15.136	-32,01%	44.202	26.256	-17.947	-40,60%
NOVI GRAD	24,474%	24,677%	773.268	933.158	159.890	20,68%	934.348	638.318	-296.029	-31,68%	873.537	521.394	-352.143	-40,31%
NOVI TRAVNIK	1,096%	1,098%	193.176	230.338	37.163	19,24%	233.416	157.561	-75.855	-32,50%	218.224	128.699	-89.525	-41,02%
NOVO SARAJEVO	13,035%	13,042%	411.847	493.182	81.335	19,75%	497.639	337.357	-160.283	-32,21%	465.251	275.561	-189.690	-40,77%
ODŽAK	0,773%	0,751%	136.245	157.545	21.299	15,63%	164.626	107.767	-56.860	-34,54%	153.912	88.027	-65.885	-42,81%
OLOVO	0,500%	0,487%	88.128	102.163	14.035	15,93%	106.485	69.884	-36.602	-34,37%	99.555	57.083	-42.472	-42,66%
OPĆINE U KS	17,926%	18,026%	3.159.547	3.781.489	621.941	19,68%	3.817.716	2.586.694	-1.231.022	-32,24%	3.569.243	2.112.874	-1.456.369	-40,80%
ORAŠJE	0,702%	0,691%	123.731	144.958	21.227	17,16%	149.506	99.157	-50.348	-33,68%	139.775	80.994	-58.781	-42,05%
PALE - PRAČA	0,054%	0,052%	9.518	10.909	1.391	14,61%	11.500	7.462	-4.039	-35,12%	10.752	6.095	-4.657	-43,31%
POSUŠJE	1,064%	1,063%	187.535	222.996	35.460	18,91%	226.601	152.538	-74.063	-32,68%	211.853	124.597	-87.256	-41,19%
PROZOR-RAMA	0,742%	0,728%	130.781	152.720	21.938	16,77%	158.024	104.467	-53.558	-33,89%	147.740	85.331	-62.409	-42,24%
RAVNO	0,178%	0,176%	31.373	36.921	5.548	17,68%	37.909	25.256	-12.653	-33,38%	35.442	20.629	-14.812	-41,79%
SANSKI MOST	1,781%	1,742%	313.910	365.436	51.526	16,41%	379.301	249.973	-129.328	-34,10%	354.615	204.184	-150.430	-42,42%
SAPNA	0,509%	0,480%	89.714	100.694	10.980	12,24%	108.402	68.879	-39.523	-36,46%	101.347	56.262	-45.085	-44,49%
SREBRENİK	1,843%	1,819%	324.838	381.589	56.751	17,47%	392.505	261.023	-131.483	-33,50%	366.959	213.210	-153.750	-41,90%
STARI GRAD	7,061%	7,013%	223.096	265.196	42.100	18,87%	269.569	181.405	-88.164	-32,71%	252.024	148.176	-103.848	-41,21%
STOLAC	0,709%	0,700%	124.965	146.846	21.881	17,51%	150.996	100.449	-50.548	-33,48%	141.169	82.049	-59.120	-41,88%
ŠIROKI BRIJEG	1,293%	1,322%	227.898	277.329	49.431	21,69%	275.371	189.704	-85.667	-31,11%	257.449	154.955	-102.494	-39,81%
TEOČAK	0,322%	0,312%	56.754	65.451	8.697	15,32%	68.577	44.771	-23.805	-34,71%	64.113	36.570	-27.543	-42,96%
TEŠANJ	1,768%	1,983%	311.619	415.993	104.374	33,49%	376.533	284.556	-91.976	-24,43%	352.026	232.433	-119.594	-33,97%
TOMISLAVGRAD	1,549%	1,512%	273.019	317.187	44.168	16,18%	329.892	216.969	-112.923	-34,23%	308.421	177.225	-131.196	-42,54%
TRAVNIK	2,417%	2,402%	426.008	503.891	77.882	18,28%	514.751	344.682	-170.069	-33,04%	481.249	281.545	-199.704	-41,50%
TRNOVO	2,365%	2,354%	74.723	89.016	14.293	19,13%	90.289	60.891	-29.398	-32,56%	84.413	49.737	-34.676	-41,08%
TUZLA	4,778%	4,772%	842.146	1.001.069	158.922	18,87%	1.017.575	684.772	-332.803	-32,71%	951.347	559.339	-392.008	-41,21%
USORA	0,263%	0,245%	46.355	51.396	5.041	10,87%	56.011	35.157	-20.854	-37,23%	52.366	28.717	-23.649	-45,16%
VAREŠ	0,417%	0,406%	73.498	85.171	11.672	15,88%	88.809	58.260	-30.549	-34,40%	83.029	47.588	-35.440	-42,68%
VELIKA KLADUŠA	1,950%	1,909%	343.697	400.469	56.772	16,52%	415.293	273.938	-141.356	-34,04%	388.264	223.759	-164.505	-42,37%
VISOKO	1,589%	1,593%	280.069	334.179	54.110	19,32%	338.411	228.592	-109.818	-32,45%	316.386	186.720	-129.666	-40,98%
VITEZ	1,017%	1,028%	179.251	215.654	36.402	20,31%	216.591	147.516	-69.075	-31,89%	202.495	120.495	-82.000	-40,49%
VOGOŠČA	8,560%	8,626%	270.457	326.191	55.734	20,61%	326.796	223.128	-103.668	-31,72%	305.527	182.257	-123.271	-40,35%
ZAVIDOVIĆI	1,721%	1,690%	303.335	354.528	51.193	16,88%	366.523	242.512	-124.011	-33,83%	342.668	198.089	-144.579	-42,19%
ZENICA	4,946%	4,949%	871.757	1.038.200	166.442	19,09%	1.053.354	710.171	-343.183	-32,58%	984.797	580.085	-404.712	-41,10%
ŽEPČE	1,393%	1,370%	245.523	287.398	41.875	17,06%	296.668	196.592	-100.076	-33,73%	277.360	160.581	-116.779	-42,10%
ŽIVINICE	2,618%	2,589%	461.436	543.120	81.684	17,70%	557.558	371.516	-186.042	-33,37%	521.270	303.463	-217.806	-41,78%

JUN				MART-MAJ				MART-JUNI			
2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2020	Razlika	% promjena	2019	2020	Razlika	% promjena
52.379	50.788	-1.591	-3,04%	191.209	150.086	-41.123	-21,51%	243.588	200.875	-42.714	-17,54%
262.702	258.241	-4.462	-1,70%	958.987	763.135	-195.852	-20,42%	1.221.689	1.021.376	-200.314	-16,40%
308.473	298.203	-10.271	-3,33%	1.126.075	881.228	-244.846	-21,74%	1.434.548	1.179.431	-255.117	-17,78%
186.470	206.656	20.186	10,83%	680.704	610.696	-70.008	-10,28%	867.175	817.352	-49.822	-5,75%
170.192	166.216	-3.976	-2,34%	621.283	491.192	-130.091	-20,94%	791.475	657.408	-134.067	-16,94%
843.548	834.744	-8.803	-1,04%	3.079.349	2.466.780	-612.569	-19,89%	3.922.897	3.301.525	-621.372	-15,84%
35.779	35.663	-116	-0,32%	130.611	105.390	-25.221	-19,31%	166.390	141.053	-25.336	-15,23%
707.073	708.215	1.142	0,16%	2.581.152	2.092.870	-488.282	-18,92%	3.288.225	2.801.086	-487.139	-14,81%
176.639	174.814	-1.825	-1,03%	644.816	516.598	-128.218	-19,88%	821.455	691.412	-130.043	-15,83%
376.591	374.298	-2.294	-0,61%	1.374.737	1.106.099	-268.638	-19,54%	1.751.328	1.480.397	-270.931	-15,47%
124.582	119.568	-5.014	-4,02%	454.784	353.338	-101.445	-22,31%	579.366	472.906	-106.460	-18,38%
80.583	77.536	-3.048	-3,78%	294.168	229.129	-65.039	-22,11%	374.751	306.665	-68.087	-18,17%
2.889.078	2.869.941	-19.137	-0,66%	10.546.507	8.481.057	-2.065.450	-19,58%	13.435.585	11.350.998	-2.084.587	-15,52%
113.139	110.015	-3.124	-2,76%	413.012	325.109	-87.903	-21,28%	526.151	435.124	-91.027	-17,30%
8.703	8.279	-424	-4,87%	31.770	24.465	-7.305	-22,99%	40.473	32.744	-7.729	-19,10%
171.482	169.242	-2.240	-1,31%	625.989	500.131	-125.858	-20,11%	797.471	669.373	-128.098	-16,06%
119.586	115.906	-3.680	-3,08%	436.545	342.517	-94.028	-21,54%	556.131	458.423	-97.708	-17,57%
28.688	28.021	-667	-2,32%	104.724	82.806	-21.917	-20,93%	133.411	110.827	-22.584	-16,93%
287.038	277.346	-9.692	-3,38%	1.047.826	819.594	-228.232	-21,78%	1.334.864	1.096.940	-237.924	-17,82%
82.034	76.421	-5.613	-6,84%	299.463	225.835	-73.628	-24,59%	381.497	302.257	-79.240	-20,77%
297.031	289.605	-7.425	-2,50%	1.084.303	855.822	-228.481	-21,07%	1.381.333	1.145.427	-235.907	-17,08%
203.998	201.269	-2.729	-1,34%	744.689	594.777	-149.912	-20,13%	948.687	796.046	-152.641	-16,09%
114.267	111.448	-2.820	-2,47%	417.130	329.343	-87.787	-21,05%	531.397	440.791	-90.606	-17,05%
208.389	210.477	2.088	1,00%	760.718	621.988	-138.730	-18,24%	969.107	832.465	-136.642	-14,10%
51.896	49.674	-2.222	-4,28%	189.444	146.793	-42.651	-22,51%	241.340	196.467	-44.873	-18,59%
284.943	315.716	30.773	10,80%	1.040.178	932.982	-107.195	-10,31%	1.325.121	1.248.698	-76.423	-5,77%
249.648	240.727	-8.920	-3,57%	911.332	711.381	-199.951	-21,94%	1.160.980	952.109	-208.871	-17,99%
389.540	382.425	-7.115	-1,83%	1.422.008	1.130.118	-291.890	-20,53%	1.811.548	1.512.543	-299.005	-16,51%
68.327	67.558	-768	-1,12%	249.425	199.644	-49.781	-19,96%	317.752	267.202	-50.549	-15,91%
770.056	759.756	-10.300	-1,34%	2.811.068	2.245.179	-565.889	-20,13%	3.581.124	3.004.935	-576.188	-16,09%
42.387	39.007	-3.380	-7,97%	154.732	115.270	-39.462	-25,50%	197.119	154.277	-42.842	-21,73%
67.207	64.640	-2.567	-3,82%	245.336	191.019	-54.317	-22,14%	312.543	255.659	-56.884	-18,20%
314.275	303.934	-10.341	-3,29%	1.147.255	898.166	-249.089	-21,71%	1.461.530	1.202.100	-259.430	-17,75%
256.094	253.623	-2.471	-0,96%	934.866	749.491	-185.375	-19,83%	1.190.960	1.003.114	-187.845	-15,77%
163.907	163.669	-238	-0,14%	598.337	483.664	-114.673	-19,17%	762.244	647.333	-114.911	-15,08%
247.305	247.561	256	0,10%	902.781	731.576	-171.205	-18,96%	1.150.086	979.137	-170.949	-14,86%
277.368	269.067	-8.301	-2,99%	1.012.526	795.129	-217.397	-21,47%	1.289.894	1.064.195	-225.699	-17,50%
797.132	787.936	-9.195	-1,15%	2.909.909	2.328.456	-581.452	-19,98%	3.707.040	3.116.392	-590.648	-15,93%
224.506	218.119	-6.386	-2,84%	819.552	644.572	-174.980	-21,35%	1.044.057	862.691	-181.366	-17,37%
421.935	412.198	-9.737	-2,31%	1.540.263	1.218.099	-322.164	-20,92%	1.962.198	1.630.297	-331.901	-16,91%

